

HAMLET

LICA

Klaudije, danski kralj
Gertruda, kraljica danska, mati Hamletova
Hamlet, sin predašnjeg a sinovac današnjeg kralja
Polonije, veliki doglavnik
Laert, Polonijev sin
Ofelija, Polonijeva kći
Horacio, Hamletov prijatelj
Voltimand
Kornelije
Rozenkranc
Gildenstern } dvorani
Ozrik, dvoranin
Drugi dvoranin
Sveštenik
Marcelo
Bernardo } oficiri
Francisko, vojnik
Rejnaldo, sluga Polonijev
Norveški kapetan
Engleski poklisari
Duh oca Hamletova
Fortinbras, norveški kraljević
Gospoda, gospode, oficiri, vojnici, glumci, dve budale, grobari,
mornari, glasnici i pratnja

Događa se u Elsinoru

PRVI ČIN

SCENA PRVA

Elsinor. Terasa pred zamkom

(*Francisko, na straži. Prilazi mu Bernardo.*)

BERNARDO: Ko ide?

FRANCISKO: Ne; ti meni odgovaraj.

Stoj! Reci ko si.

BERNARDO: Neka živi kralj!¹

FRANCISKO: Bernardo?

BERNARDO: On glavom.

FRANCISKO: Tačno dođoste

U svoj sat.

BERNARDO: Maločas ponoć izbi baš.

Idite, Francisko, na spavanje sad.

FRANCISKO: Na odmeni vam hvala velika.

Hladnoća je strašna, ledi mi se srž.

BERNARDO: Je li na straži mirno bilo sve?

FRANCISKO: Ni miš ne šušnu.

BERNARDO: Dobro. Laku noć!

A Horacija sretneš li s Marcelom,

Drugove mi na straži, — nek' požure.

FRANCISKO: Ja mislim da ih čujem. Stoj! Ko ide?

(*Ulaze Horacio i Marcelo.*)

HORACIO: Prijatelji ove zemlje.

MARCELO: Podanici

Danskoga kralja.

FRANCISKO: Bog vam dao dobru noć.

¹ lozinka

MARCELO: Zbogom, vojniče dobri. Ko te smeni?
FRANCISKO: Bernardo je na mom mestu. Dobru noć.

(Ode.)

MARCELO: O-hoj, Bernardo!
BERNARDO: Je l' to Horacio?
HORACIO: Jedan deo njegov.²
BERNARDO: Dobro ste nam došli,
Horacio i dobri Marcelo.
MARCELO: Da li se *ono* opet javljalo
Noćas?
BERNARDO: Ja nisam ništa video.
MARCELO: Horacio veli da je to tek samo
Vizija naša, i ne dâ da ga svlada
Vera u ovo strašno priviđenje,
Koje smo dvaput vid'li. Zato sam ga
Pozvô da noćas s nama stražari;
Pa dođe l' opet ona pojava, —
Da prizna da nas nisu varale
Rođene oči, i da je oslovi.
HORACIO: No, hajd', hajd'! Al' to se neće javiti.
BERNARDO: Sedite malo; i dopustite
Da opet na vaše uši nasrnem
Što su se tako utvrdile protiv
Priče nam o tom što smo videli
Dve noći već.
HORACIO: No, dobro. Posedajmo,
Pa nek' nam Bernardo priča.
BERNARDO: Prošlu noć,
Kad ona zvezda, zapadno od pola,
Pređe put da neba osvetli ovaj kraj
Gde sada sija, Marcelo i ja —
Na satu je baš jedan izbilo . . .
MARCELO: Mir! Stani! Gledaj, opet dolazi!

(Ulazi *Duh*.)

BERNARDO: Izgledom isti kô pokojni kralj.

² Horacio kaže ovo ili zato što je, u pomrčini u kojoj je jedva vidljiv, pružio ruku Bernardu, ili zato što je sav zgrčen od zime.

MARCELO: Horacio, vi ste učen;³ oslov'te ga!
BERNARDO: Nije l' isti kralj? Gledaj ga, Horacio.
HORACIO: Potpuno nalik. To me prožima
Čuđenjem i strahom.
BERNARDO: Kao da bi hteo
Da oslovljen bude.⁴
MARCELO: Pitaj ga, Horacio.
HORACIO: Ko si ti što ovo doba noći kradeš,
Da uzmeš lepi oblik junački,
U kom sahranjeno veličanstvo Danske
Iđase nekad? Nebom te preklinjem!
Reci!
MARCELO: Uvređen je.
BERNARDO: Gle, odlazi gordo!
HORACIO: Stani! Govori! Reci, — zapovedam!

(*Duh* odlazi.)

MARCELO: Ode i ne hte da odgovori.
BERNARDO: No, Horacio? Bledi ste, drščete?
Zar to nije nešto više no maštanje?
Šta mislite o tom?
HORACIO: Tako mi gospoda,
To verovati ne bih mogao
Bez istinite, čulne svedodžbe
Sopstvenih svojih očiju.
MARCELO: Zar nije
Baš isti kralj?
HORACIO: Kô što si ti baš ti.
Baš takva beše ratna oprema,
Kuju je imao kad se borio
Sa slavoljubivim kraljem norveškim
Tako se jednom namrgodi, kad je
U gnevnoj svađi o led udario
Poljaka sa sanki. — Čudnovato!

³ Horacio je doveden iz predostrožnosti, jer se verovalo da se duhovi mogu isterati ili oterati samo formulama na latinskom jeziku, i da je stoga samo za učene ljude bezopasno da razgovaraju s njima.

⁴ Verovalo se da duh ne može progovoriti dok ga prvo neko ne oslovi.

MARCELO: Dvapat već tako, u gluvo doba sve,
On prođe straže ratničkim korakom.

HORACIO: Ja ne znam šta ovo sve može da znači;
Al' držim, po opštem shvatanju, da to
Državi našoj čudan prevrat neki
Predskazuje.

MARCELO: Dobro. Posedajte sad,
Pa onaj koji zna neka mi kaže
Što ovom strogom, večno budnom stražom
Po svu noć muče naše podanike?
Što topove tučne liju s dana na dan.
I ratnu spremu kupuju na strani?
Što tol'ka hitnja u gradnji brodova,
Da teški rad taj nedelju ne deli
Od sedmice? Šta to tako blisko preti,
Te ova žurba od noći i dana
Saradnike pravi? Ko bi me mogao
Obavestiti o tom?

HORACIO: Mogu ja.
Tako se bar šapće: naš pokojni kralj,
Čija nam se sad baš pojavila sen,
Bio je — to znate — na borbu izazvan
Od Fortinbrasa, kralja norveškog,
Kog gorda zavist na to podstače.
U borbi toj naš Hamlet junački —
Tako ga ovaj zemni nazva svet —
Ubije toga Fortinbrasa. Ovaj
Zapečaćenim jednim ugovorom,
I overenim na način viteški,
Pobedniku daje, sem života svog,
Sve zemlje kojima beše vladao.
U tu svrhu⁵ je podjednak udeo
Založio bio naš kralj: a to bi
U nasleđe palo Fortinbrasu, da je
On pobednik bio, kao što je opet
Tim ugovorom, članom navedenim,
Udeo njegov pripô Hamletu.
Sad, prijatelju, mladi Fortinbras,
Vreo i strasti pun neobuzdane,

⁵ To jest, za nagradu pobedniku.

Po brdima je kojekud norveškim
Skupio rulju drskih razbojnika,
Što su za komad hleba gotovi
Na svako smelo, hrabro preduzeće.
A sve to treba (država to zna)
Da opet od nas silom, prinudom
Povrati zemlje pomenute već,
Što otac njegov izgubi. I to
Glavni je, držim, povod našoj spremi,
Razlog svih naših straža, glavni smer
Te žurbe, uzbune u zemlji našoj.

BERNARDO: Ja mislim nije drukčije no tako.
Otuda, možda, i taj strašni lik
Oružan ide kroz naše straže,
Toliko sličan kralju, koji beše
I jeste povod ovih ratova.

HORACIO: Trunka je to samo da duha smuti vid.
U slavnoj, silnoj rimskoj državi,
Pred sami pād baš svemoćnog Cezara,
Otvoriše se grobovi; mrtvaci
U pokrovima kričaju, jecahu
Po ulicama Rima, javiše se
Komete repa vatrenog, pa rosa
Od krvi, a na suncu nesreće.
A vlažna zvezda,⁶ pod čijim uplivom
Stoji sve carstvo boga Neptuna,⁷
Pomrča kao o svom suđen-danu.
Preteče slične strašnih događaja,
I glasnike što sudbi prethode,
I prologe nesreći, što ide,
Pokazali su i zemlja i nebo
Zavičaju našem i našim ljudima.

(Vraća se *Duh*.)

Ah, tiho! Gledaj: opet dolazi!
Staću mu na put, ma me smoždio. —
Duše, stani! Ako imaš zvuka,
Ili ako se glasom služiš ti,

⁶ Vlažna zvezda je Mesec.

⁷ Neptun je rimski bog mora

Govori mi!
Trebalo ma kakvo dobro činiti,
Da ti olakša, a meni spasa da,
Ti progovori!
Znaš li da tvoja zemlja sudbu svoju
Saznanjem kakvim može izbeći.
Govori!
Il' ako si naslagô za života
Oteta blaga u utrobi zemlje,
Rad čega se, kažu, vi dusi dižete
Često iz mrtvih, progovori o tom!
Stoj, i govori!

(Petao kukurekne.)

Drži ga, Marcelo!

MARCELO: Hoću li da ga kopljem udarim?

HORACIO: Neće l' da stane, ti ga udari!

BERNARDO: Evo ga ovde sad!

HORACIO: Sad ovde!

MARCELO: Ode!

(Duha nestane.)

Uvredismo ga pružajući primer
Nasilja, a on je tako dostojanstven!
Jer on je, kao vazduh, nepovredan.
Naš promašen udar rujanje je zlobno.

BERNARDO: Htede reći nešto kad petao kreknu.

HORACIO: Pa se tad trže, ko neki zločinac

Na poziv suda. ~~Ja sam slušao~~

Da petao, ta truba jutarnja,

Dignutim svojim grlom oštrā zvuka

Budi dnevnog boga; i na njegov znak

Iz mora, vatre, sa zemlje i iz zraka

Svi nespokojni, bludni dusi žure

U svoje međe. I tu istinu

Pojava ova dokazuje baš.

MARCELO: Iščeze baš kad petao kukureknu

Neki još kažu da u vreme, kad se

Rođenje našeg Spasa svetkuje,

Jutarnja ptica peva celu noć,

A duh nijedan ne sme da tumara;

Noći su zdrave bez kobi planete,
Ne strele vile, veštice bez čini;
Tako je to doba sveto, milostivo.
HORACIO: Slušao sam i ja i nešto verujem.
Al' pogle, jutro u rujnom ogrtaču
Gazi po rosi tog visa istočnog,
Stražarenje svoje prekinimo sad,
Pa na moj savet daj da saopštimo
Hamletu mladom što smo videli.
Jer, života mi ovoga, ovaj duh,
Nêm za nas, njemu progovoriće.
Da l' pristajete da ga izvestimo?
To ljubav traži a dužnost nalaže.
MARCELO: Učinimo, ja molim; a već znam
Gde ćemo jutros najlakše ga naći.

(Odlaze.)

SCENA DRUGA

Svečana dvornica u zamku

(Ulaze Kralj, Kraljica, Hamlet, Polonije, Laert, Voltimand,
Kornelije, lordovi i pratnja.)

KRALJ: Mada je spomen na smrt dragog brata
Hamleta svež još, te nam priliči
Da su nam srca tugom pogružena,
A kraljevina cela da nam se
U jedno čelo bola nabere, —
Ipak je razum prirodu tol'ko svladô
Da s razložnom tugom mislimo i na nj,
Al' ujedno se sećamo i sebe.
Stog snahu nam negda, a sad kraljicu,
Junačke zemlje naše naslednicu, —
Kô s poraženom nekom radošću,
S veselim jednim, jednim suznim okom,
S klicanjem na pratnji, sa pogrebnom pesmom
Na svadbi, delec' ravno slast i bol, —

Privenčali smo za sebe. U tom
Slušasmo vaše bolje savete
Koji nam u toj stvari behu dragi.
Za sve vam hvala. — Sada dolazi
Što vi već znate: mladi Fortinbras,
Potcenjujući našu vrednost svu,
Il' misleć smrću dragog brata nam
Da raspad preti našoj državi,
Ohrabren snom o svojoj nadmoćnosti,
Ne prestaje nam slati poruke
Tražeć' da mu se vrate zemlje sve
Što otac njegov sa svim pravima
U korist hrabrog brata nam izgubi.
Tol'ko o njemu. — A sad o nama
I ovom skupu. U ovom je stvar:
Norveškom kralju, stricu Fortinbrasa,
Napisali smo pismo — on je slab
I bolan, jedva zna šta mu sinovac
Namerava — da ga spreči da ne ide
Ovako dalje; tim pre što vojska ta
Popisuje se sva i dopuñjava
Od podanika njegovih. I mi
Šaljemo hitno vas, Kornelije,
I Voltimande, vas, ko nosioce
Pozdrava ovom starom Norvegu,
Ne dajući vam lično dalju vlast
Za pregovore s kraljem, no što krug
Već navedenih stavova dopušta.
Zbogom. Nek' žurba revnost vam pohvali.

KORNELIJE i VOLTIMAND: Bićemo revnosni u tome i
svemu.

KRALJ: Mi ne sumnjamo: Srdačno vam zbogom!

(Voltimand i Kornelije izlaze.)

A sad, Laerte, šta je novo s vama?
Spomenuste mi neku molbu. Kakvu?
Vi ne možete s molbom pravednom
Danskome kralju zalud zboriti.
Šta bi, Laerte, mogô moliti
A da ti i bez molbe ne bih dao?

Glava sa srcem nije srodnija
Nit' ustima je ruka uslužnija
No što je presto Danske ocu tvom.
Šta si, Laerte, hteo?

LAERT: Gospodaru,
Vaš dopust da se u Francusku vratim.
Otud sam u Dansku rado došao,
Po dužnosti, na vaše krunisanje;
Al' sad, priznajem, izvršiv dužnost tu,
Želje mi i misli čeznu za Francuskom.
Vaš milostiv dopust molim ponizno.

KRALJ: Pristaje li otac? Šta veli Polonije?

POLONIJE: Moj kralju, on mi sporu dozvolu
Revnosnom prošnjom otrže; i najzad,
Bezvoljnim pristankom želju mu potvrdih.
Dajte mu, molim, dozvolu, nek' ide.

KRALJ: Izberi, Laerte, čas; vreme je tvoje,
Pa što znaš bolje, ti ga iskoristi!
— A sad, sinovče, sine, Hamlete . .

HAMLET (za sebe): Sinovac, ne sin, neprirodni oče.

KRALJ: Zašto ste uvek u tim oblacima?

HAMLET: Ne, kralju, ja sam odviše na suncu.

KRALJICA: Hamlete dobri, promeni mračni lik,
Pa gledaj na kralja kao prijatelj.
Nemoj neprestano oborena oka
Tražiti dičnog oca po prašini.
Ti znaš: opšta stvar je, da sve živo mre
Kroz prirodu u večnost prolazeć'.

HAMLET: Da, gospo; opšta stvar.

KRALJICA: Pa kad je to,
Što tebi tako čudna izgleda?

HAMLET: Izgleda, gospo? Ne, nego baš jeste.
Ja ne znam šta to znači »izgleda«.
Ne prikazuju me, dobra majko, verno
Ni moj ogrtač crni, niti ova
Uobičajena svečana crnina,
Ni stegnutog daha vetrovit uzdisaj,
Ne, — nit' u oku potoci od suza,
Niti utučen izgled lica mog
Sa svim načinima, oblicima tuge.
To sve, doista, samo izgleda,

Jer sve bi to se moglo glumiti.

Al' u meni je nešto izvan glume;

Sve ovo je samo ruho, oprema tuge.

KRALJ: Nežno je to i pohvalno u vašoj

Prirodi, Hamlete, što vi ocu svom
Žalosti ovaj odajete dug.

Al' morate znati da vaš otac svog

Izgubi oca, ovaj opet svog;

I naslednik je dužan neko vreme

Po obavezi sinovljoj paziti

Posmrtnu žalost. Ali istrajati

Tvrdoglavo u tuzi, to je put

Bezbožnog uporstva i nemuški bol.

To odaje volju što nebu prkosi,

I slabo srce i nestrpljiv duh,

I razum vrlo prost i neprosvećen.

Jer kad se zna da nešto biti mora,

Da je obična, najprostija stvar,

Što bismo to u prkosnom otporu

Uzeli k srcu? To je greh spram neba,

Greh spram prirode, greh spram pokojnika,

Ludost za razum, čija stalna tema

Smrt je otaca, i on opominje

Od prvog leša do tog što danas mre:

»To tako mora biti.« Molimo vas,

Zbacite sa sebe taj neplodni jad

I smatrajte nas za oca. Jer neka

Zapamti svet da prestolu ste našem

Najbliži vi,⁸ ne s manje ljubavi

No što najdraži otac obiluje

Za sina, ja vas volim. Što se tiče

Namere vaše da se vratite

U Vitenberg na škole,⁹ tome bismo

Protivni bili, pa vas molimo

Pokor'ite se i ostanite ovde

U oka našeg nezi, milosti —

Naš prvi dvoranin, sinovac i naš sin.

⁸ Ovo je važna politička izjava. Da bi se Hamlet pomirio sa svršenim činom, kralj mu nudi prestolonasledstvo.

⁹ Univerzitet u Vitenbergu osnovan je 1502. godine. To je bio Luterov univerzitet. Ovo pokazuje da je Hamlet bio protestant.

KRALJICA: Nemoj da tvoja mati, Hamlete,

Zaludu moli; preklinjem te, ostaj

Sa nama, nemoj ići u Vitenberg.

HAMLET: Slušaću vas što bolje mogu, gospo.

KRALJ: No, to je već lep, prijatan odgovor.

Budite kao sami mi u Danskoj.

Hajdemo, kraljice. Ovaj ljubazni,

Nenametnuti pristanak Hamletov

Veseli moje srce. U čast toga

Sve zdravice što danas pije kralj

Veliki top nek' nosi u oblake;

Neka se nebo na kraljev pir odziva

Ponavljajući zemaljski grom. — Hajd'mo.

(Svi odlaze osim *Hamleta*.)

HAMLET: O da se to čvrsto, prečvrsto meso stopi,

U jednu rosu skopni, rastvori se!

Il' da Večni nije dao zakon svoj

Protiv ubistva sebe! Bože! Bože!

Što jadan, prazan, bljutav, beskoristan

Izглеda meni sav rad ovog sveta!

Gada! O gada! Neoplevljen vrt

To je, gde korov, gde bilje otrovno

I ružno sasvim je ovladalo njim.

Da dotle dođe! Dva meseca tek

Mrtav! Ni tol'ko. Ni dva! Pa još takav

Kralj što na ovog liči kô Apolon¹⁰

Na satira!¹¹ Pa spram majke moje mio,

Da ne bi dao vetri nebesni

Da odveć grubo dođu joj do lica.

Nebo i zemljo! Što moram da se sećam!

A ona mu je bila odana.

Kô da je glad joj rasla hranjenjem.

Pa ipak, tek mesec... Da mi je ne misliti

Na to! — Slabosti, tvoje je ime žena! —

Tek kratki mesec, il' dok joj behu još

¹⁰ Apolon je bog muške lepote, pesništva, muzike, rečitosti i mudrosti.

¹¹ Satir je Bahov pratilac. On je simbol pohotljivosti i čulnosti.

Cipele nove, u kojima je leš
Mog jadnog oca pratila, kô Nioba¹²
U suzama, — pa ona, ona štá! —
O bože! Stoka bez razuma, pa bi
Žalila duže. — Ona se udaje
Za strica mog, za brata očevog,
Mom ocu sličnog ko ja Herkulu.¹³
Za jedan mesec! Pre no što je sô
Najlažnijih suza prestala da joj grize
Oči crvene i bolne od trenja, —
Ona se udala! O najpodlije
Žurbe: sa takvom hitnjom juriti
U rodoskrvnu postelju! To nije,
I ne može na dobro to izići. —
Al' svisni, srce, — moram ćutati!

(Ulaze: Horacio, Marcelo i Bernardo.)

HORACIO: Pozdrav gospodstvu vašem!

HAMLET: Milo mi je
Što vidim da ste dobro, Horacio, —
Ako se dobro sećam?

HORACIO: Glavom on,
Moj gospodaru, — vaš bedni sluga vazda.

HAMLET: Ne pominjite reč sluga: prijatelj
Jedino je ime za mene i vas.

(Rukuju se.)

Otkud, Horacio, vi iz Vitenberga? —
Marcelo?

(Pruži mu ruku.)

¹² Nioba je Tantalova kći a žena tebanskog kralja Amfiona. Ponosita na svoju mnogobrojnu decu — sedam sinova i sedam kćeri — smatrala je sebe boljom od boginje Lete, Zevsove žene, koja je imala samo dvoje dece, Apolona i Artemidu. Uvređena boginja kazni Niobu: Apolon joj ustrela sve sinove, a Artemida sve kćeri. Od velikog bola Nioba se skamenila. Ali je njen kameni kip produžio da lije suze materinskog bola.

¹³ Hamlet ne misli ovdje na Herkula kao snažnog čoveka — jer bi onda sebe smatrao slabićem, a on to nije bio — već kao čoveka koji je očistio svet od mnogih zala.

MARCELO: Dobri gospodaru moj? . . .
HAMLET: Vrlo mi je milo što vas vidim.

(Bernardu.)

Dobro

Veče, gospodine.

(Pokloni se Bernardu.)

Al' zbilja, otkud vi
Iz Vitenberga?

(Odvodi Horacija u stranu.)

HORACIO: Kô besposličari,
Moj kneže, dobri kneže.

HAMLET: Ne bih volô
Da neprijatelj vaš ovako kaže;
A ni vi mi uvo ne vređajte tim,
Praveć' ga jemcem vaše sopstvene
Svedodžbe protiv samog sebe. Znam
Da besposličar niste. Ali kakvog
Posla imate vi u Elsinoru?
Naučićemo vas čaše sušiti
Pre nego odete.

HORACIO: Ja sam, gospodaru,
Došô da vidim pogreb vašeg oca.

HAMLET: Molim te, družo, ne rugaj mi se.
Došô si, mislim, na svadbu moje majke?

HORACIO: Zaista, kneže, došlo je ubrzo.

HAMLET: Štednja, Horacio! Na svadbeni su sto
Hladni kolači daće izneseni.¹⁴

Voleo bih više da sam se na nebu
S najgrđim svojim dušmaninom sreo
No što doživjeh taj dan, Horacio!
Moj otac! Meni izgleda da vidim
Svog oca.

HORACIO: A gde, gospodaru moj?

HAMLET: U mome umnom oku, Horacio.

HORACIO: Videh ga jednom: beše to divan kralj!

¹⁴ Bio je običaj da se na daći služe samo hladna jestiva.

HAMLET: Bio je čovek: sve u svem uzevši,
Sličnoga više neću videti.

HORACIO: Ja mislim da sam ga sinoć video.

HAMLET: Video? Koga?

HORACIO: Kralja, vašeg oca.

HAMLET: Kralja, moga oca?

HORACIO: Stišajte čuđenje
Za tren; nek' je samo uvo pažljivo,
Dok, uz gospode ove svedodžbu,
Otkrijem čudo.

HAMLET: Govori, tako ti boga!

HORACIO: Dve noći ustopce ova su gospoda,
Marcelo i Bernardo, stražareći,
U mrtvo, pusto doba ponoći
Imali ovaj susret. Neki stvor
Kô otac vaš, od glave do pete sav,
U oklopu se javljao pred njima;
Svečanim korakom, tih i dostojanstven
Prošao je kraj njih; triput je šetao
Pred uplašenim, zgranutim očima
Njihovim, ne dalje no za skiptar svoj.
A oni, strahom skoro sleđeni,
Stojahu nemi ne oslovivši ga.
U poverenju strašnom rekoše mi
To, te ja s njima stražarih treću noć.
I svaka im se potvrdila reč.
Pojava dođe, kô što rekoše,
U obliku istom i u isti čas.
Znao sam vašeg oca: isti on
Ni ove ruke nisu sličnije.

HAMLET: Ali gde je bio?

MARCELO: Na terasi, kneže gde smo stražarili.

HAMLET: Jeste l' ga vi oslovili?

HORACIO: Jesam, kneže;
Al' odgovorit' ne htede. No jednom
Učini mi se da glavu podiže
I krenu, kô da htede govoriti;
Al' tad baš jutarnji petô kukureknu;
I na taj glas on hitro umače,
Te nam se tako izgubi iz vida.

HAMLET: To je vrlo čudno.

HORACIO: Kao što sam živ,
Moj uvaženi kneže, istina je.

I mislili smo, dužnost nam nalaže,
Da vás o svemu tom obavestimo.

HAMLET: Jest, gospodo, jeste. Ali to me buni...
Jeste l' i noćas na straži?

MARCELO i BERNARDO: Jesmo, kneže.

HAMLET: U oklopu, velite?

MARCELO i BERNARDO: U oklopu, kneže.

HAMLET: Od glave do pete?

MARCELO i BERNARDO: Od glave do pete, kneže.

HAMLET: Onda mu lice niste videli?

HORACIO: O, jesmo, kneže; vizir je podigô.

HAMLET: Je li izgledô namršten?

HORACIO: Neki izraz
Kô više bolan nego razgnevljen.

HAMLET: Bled ili rumen?

HORACIO: Ne, no vrlo bled.

HAMLET: I oči je upro u vas?

HORACIO: Vrlo čvrsto.

HAMLET: Voleo bih da sam i ja bio tu.

HORACIO: To bi vas jako prenerazilo.

HAMLET: Vrlo moguće, vrlo. — Je l' dugo ostao?

HORACIO: Dok izbrojiš, ne odveć brzo, sto.

MARCELO i BERNARDO: Duže, duže.

HORACIO: Kad sam ja ga gledô ne.

HAMLET: Brada mu beše proseada, zar ne?

HORACIO: Beše kô kad ga videh za života,
Srebrnastomrka.

HAMLET: Ja hoću da noćas s vama stražarim,
Možda će se to opet pojaviti?

HORACIO: Svakako da hoće.

HAMLET: Ako se pojavi

U obliku mog plemenitog oca,
Osloviću ga, ma pakô riknô sâm
I pozvô me da ćutim. Sve vas molim,
Ako ste dosad taj privid tajili,
Prećutite ga neko vreme još.
I ma šta da se desi doveće,
Vi razumejte, al' o tom ni reč!

Nagradiću vam ljubav. Zbogom sad.
Na terasi između jedanaest i dvanaest
Posetiću vas.

SVI: Naša dužnost vašoj
Časti na službi.

HAMLET: Ne, no vaša ljubav.
Kô moja vama. Zbogom pošli.

(Odlaze *Horacio, Marcelo i Bernardo.*)

Duh
Mog oca, u oklopu? Ne. Nije dobro sve.
Da podvala nije? Što već nije noć!
Al' dotle, ti, dušo miruj. Zla će dela,
Otkriti se ma ih zemlja krila cela!

(Ode.)

SCENA TREĆA

Soba u *Polonijevoj* kući

(Ulaze *Laert i Ofelija.*)

LAERT: Moj prtljag je ukrčan. Zbogom ostaj.
Pa, sestro, kad vetar bude povoljan,
Il' prilika se pruži — ne spavaj
Već javi što o sebi.

OFELIJA: Sumnjaš zar?

LAERT: A što se tiče Hamleta, njegova
Udvaranja, — to smatraj za modu,
Za prohtev krvi, il' kô ljubičicu
U mlade dane proletnje prirode,
Rânu ne stalnu, slatku al' ne trajnu,
Miris, rasonodu jednoga trenutka,
Al' ništa više.

OFELIJA: Ne više no to?

LAERT: Smatraj da nije više. Jer živ čovek
Ne raste samo rastom ili telom,
Već u tom spoljnom hramu širi se

I unutrašnja služba razuma
I duše. On te možda voli sad,
I nikakva mrlja ili laž ne prlja
Njegovu dobru volju. Ali se moraš
Bojati, kad mu odmeriš veličinu,
Na njegova volja nije njegova,
Jer on je već rođenja svoga rob.
On ne može, kao neugledni ljudi,
Da svoj izbor ima. Od izbora tog
Zavisí snaga, bezbednost države.
Zato je njegov izbor ograničen
Pristankom ili glasom onog tela
Kom je on glava. Pa kaže l' da te voli,
Ti budi mudra i veruj toliko
Koliko, zbog ranga ili mesta svog,
On delom može reći da zajemči,
A to je upravo opštim glasom Danske.
Pa odmeri šta bi gubila tvoja čast
Ako mu s odviše vere slušaš reč,
Il' izgubiš srce, čednosti otkriješ blago
Pred neobuzdanim navaljivanjima.
Čuvaj se, Ofelija, sestro draga, tog.
U pozadini ljubavi ostani,
Van nišana i opasnosti strasti.
Najtvrđa je deva raspikuća ako
Lepotu svoju mesecu otkriva.
Ni vrlina neće kleveti izmaći!
Prolećni porod često grize crv
Pre otvorenih pupoljaka još;
A u jutarnjoj rosi mladosti
Zarazni je otrov najopasniji.
Zato znaj da nas strah najbolje štiti,
A mladost će često protiv sebe biti.

OFELIJA: Čuvaću vrednost tog dobrog saveta
Kô stražu srca svog. Al', dobri brate,
Nemoj, kô kakav bezbožni sveštenik,
Trnovit put mi k' nebu pokazivat',
Dok sâm kô drzak, nadut raspusnik
Koračaš cvetnom stazom zadovoljstva
A ne haješ za svoju propoved.

LAERT: Za mene se ne boj. — Dugo se zadržavam. —
Al' evo oca mog gde dolazi.

(Dolazi *Polonije*.)

Blagoslov dvostruk dvostruka je milost.
Srećna kob mi pruža oproštaj još jedan.

POLONIJE: Zar još tu, Laerte? Sramota! Hajd' na brod!

Vetar na ramenu sedi jedru tvom.
Čekaju te. S tobom blagoslov je moj!
Pa ovo malo saveta upiši
U sećanje. Ne daj misli jezika,
Ni dela kakvoj misli nezgodnoj.
Druževan budi, al' nikada prost;
Kad prijatelja imaš oprobana,
Čeličnom alkom za srce ga veži;
Al' stiskom ruke ne žulji svoj dlan
Sa svakim novim, žutokljunim drugom.
Kloni se kavge; al' dođe li baš,
Držanjem ulij protivniku strah.
Svima sluh pokloni, retkima svoj glas.
Primi sud od svakog, a za se čuvaj svoj.
Kol'ko kesa daje, bogato se nosi,
Al' ne kô kicoš — lepo, ne šareno,
Jer odelo često odaje čoveka.
Oni u Francuskoj iz društva najvišeg
Imaju za to ukus najbolji.
Nit' budi dužnik, nit' poverilac;
Dug često gubi i sebe i druga,
A zajam tupi oštricu štedljivosti.
Al' prvo: budi veran sebi sâm,
I onda će doći, kô za danom noć,
Da nećeš biti krivac nikome.
Zbogom. Moj blagoslov nek' začini sve.

LAERT: Najsmernije se praštam, oče moj.

POLONIJE: Vreme zove; sluge čekaju te. Hajd'!

LAERT: Zbogom, Ofelijo! I dobro zapamti
Što sam ti rekô.

OFELIJA: To je zaključano
U sećanje moje, a ti nosi ključ!

LAERT: Zbogom!

(Odlazi.)

POLONIJE: A šta ti je rekô, Ofelijo?

OFELIJA: Oprostite, nešto se odnosi
Na kneza Hamleta.

POLONIJE: Dobro se setio!
Rekoše mi da je u poslednje vreme
Zakazivô s tobom tajne sastanke,
A ti si bila vrlo slobodna
I izdašna sa sastancima tim.
Ako je tako — kô što sam našao
Kô opomeni moram da ti kažem:
Ti sebe jasno ne razumeš još,
Kô što mojoj kćeri, a tvojoj časti liči.
Šta je međ' vama? Kaži pravo sve.

OFELIJA: Oče, u poslednje vreme mi je on
Mnoge znake svoje naklonosti dao.

POLONIJE: *Naklonosti!* Pih-â! Govoriš kô stvor
Nezreo i neuk u krugu opasnom.

A veruješ u te »znake«, kako kažeš?

OFELIJA: Ja ne znam, oče, šta bih mislila.

POLONIJE: Poučicu te. Znaj: ludo si dete,
Kad za gotov novac primaš znake te
Koji nisu zlato. Ceni sebe više
Il' — jadnu frazu da ne prekinem, —
Darivaćeš me nevinašcetom,

OFELIJA: On me, oče, časnim načinom saletô
Ljubavlju.

POLONIJE: Reci, to je zbilja *način*.
Produži, produži.

OFELIJA: I govor je svoj
Potvrdio svima svetim zakletvama.

POLONIJE: Ah! Zamke, da se šljuke hvataju! ✓
Znam, kad krv uzavri, kako izdašno
Zakletve srce zajmi jeziku.
Taj plamen, kćeri, svetli, al' ne zgreva,
U obećanju samom se ugasi;
Ne smatraj ga vatrom.
Odsada malo štedljivija budi
Sa devojačkim svojim prisustvom.
Za društvo svoje veću cenu traži
No što je poziv na sastanak. Što se

Hamleta tiče, veruj mu toliko
Da je on mladić, da u širem krugu
Sme da se kreće no što možeš ti.
Ukratko, kćeri, ne veruj zakletvama.
To su posrednice, ali ne one boje
Kakvu odelo njino pokazuje,
Već sprovodnice molbi nečistih;
Mirišu na zavete svete, pobožne,
Da tim što bolje obmanu. Ukupno,
Čisto i jasno, nemoj da odsada
Nijedan dokon trenutak sramotiš
U čascanju sa knezom Hamletom.
Pazi se, ja ti zapovedam. Idi.

OFELIJA: Slušaću vas, oče.

(Odlaze.)

SCENA ČETVRTA

Terasa

(Ulaze Hamlet, Horacio i Marcelo.)

HAMLET: Vazduh ljuto grize. Hladno je veoma.

HORACIO: Oštar mraz, sve seče.

HAMLET: Kol'ko je časova?

HORACIO: Mislim nije ponoć još.

MARCELO: Ne, izbilo je.

HORACIO: Zbilja? Nisam čuo. Onda je već blizu

Čas kad se obično pojavljuje Duh.

(Zvuk truba i top iza scene.)

Šta ovo znači, kneže?

HAMLET: Noćas kralj
Ne spava, šenluči i zdravice drži,
A besna igra tutnji, kovitla se;
Pa kad on čašu rajnskog vina sruči,
Bubnjevi i trube na sve strane tad
Rastrešte trijumf njegove zdravice.

HORACIO: Je l' to običaj?

HAMLET: Da, odista, jeste.

Al' kako ja shvatam, mada sam rođen tu

I odrastao s time, taj običaj

Bolje da se gazi nego što se pazi.

Te pijanke, što glavu teškom prave,

Na ružan glas nas kod naroda drugih

S Istoka na Zapad iznesoše. Nâs

Pijancima zovu i nadimak svinje

Pridevaju nam imenu. I to

Ma kako znatnim našim podvizima

Oduzme slave i jezgro i srž.

Tako se često dešava da ljudi

Zbog prirode kakve pogreške

Na rođenju (za što ne mogu biti krivi

Jer čovjek svoje ne bira poreklo)

Suviškom kakve bitne sklonosti

Što ruši dolme i tvrđave uma,

Il' navikom nekom koja kvari oblik

Ponašanja lepog, — da ti ljudi, velim,

Noseći pečat jedne mane tek,

Što im priroda il' zvezda sreće dâ, —

Ma inače njine vrline bile sve

Čisto kô milost, u broju tolikom

Kol'ko ih čovek može imati, —

Prezreni budu od javnog mišljenja

Zbog one jedne pogreške. Dram zla

Sve plemenito biće ponizi

Do sopstvene sramote.

(Dolazi Duh.)

HORACIO: Gledajte, kneže, evo, dolazi!

HAMLET: Svi anđeli, svi sveti, u pomoć!

Bio rajska duša il' pakleni vrag,

Nosio zrak neba ili oganj pakla,

Bile ti namere zle il' milostive,

Ti mi se javljaš u tako čudnom liku,

Da hoću da te oslovim. Ja te zovem:

Hamlete, kralju, oče, kneže danski,

Odzovi se! Nemoj da svisnem s neznanja,

No reci što tvoje posvećene mošti,
Čuvane u grobu, cepaju pokrov svoj?
Što kosturnica tvoja, u kojoj te
Videsmo mirno pogrebena, sad
Otvara teške mramor-čeljusti
Izbacujuć' te opet van. O, što,
Ti, mrtvi lešu, u oklopu sav,
Na mesečev izade opet sjaj
Stravičnom čineć noć, a nama, božjim
Igračkama, tako grozno cepaš svest
Mislima našoj duši nedomašnim?
Zašto? i čemu? šta da radimo?

(Duh daje znak Hamletu.)

HORACIO: Daje vam znak da pođete za njim.

Kô da vam nešto želi da saopšti
Nasamo.

MARCELO: Gledajte, kako ljubazno
Na neko dalje mesto vas poziva.
Al' nemojte ići s njim.

HORACIO: Nikako ne!

HAMLET: Neće da govori. Treba, dakle, poći.

HORACIO: Nemojte, kneže!

HAMLET: Što? Što bih se bojô?

Svoj život više od igle ne cenim;

A šta mi duši može učiniti

Kad je i ona besmrtna kô on?

Opet me zove. Poći ću za njim.

HORACIO: Al' ako vas, kneže, na vodu namami,

Il' na vrh one strašne stene što se

Nad podnožjem svojim nagla u more, —

Pa uzme na se kakav strašan lik

Što vas vlasti uma može lišiti

I u ludilo odvesti? — Razmislite:

Samo to mesto, bez ičega više,

Slikama užasa puni svaku svest

Kad tol'ko lakata dole pogleda

U more, pa ga čuje kako buči.

HAMLET: Jednako mi maše. Evo me za tobom!

MARCELO: Ne smete ići, kneže!

HAMLET: Sebi ruke!

HORACIO: Al' poslušajte. Vi ne smete ići.

HAMLET: To moja sudba viče, čineći

Žilicu svaku ovog tela čvrstom

Kao mišići lava nemejskog.¹⁵

(Duh daje znak.)

Zove me stalno. Pustite, gospodo!

(Otima se iz njihovih ruku.)

Neba mi, u duh ću pretvoriti svakog

Ko me zadržava! — Dalje, kažem. — Napred!

Ja idem s tobom!

(Duh i Hamlet odlaze.)

HORACIO: Strahovito ga mašta zanosi.

MARCELO: Za njim! Ne smemo ga sada slušati.

HORACIO: Hajdemo za njim. Na što će to izići?

MARCELO: Nešto je trulo u državi Danskoj.

HORACIO: Nek' je nebo vodi!

MARCELO: Hajdemo za njim.

(Odlaze.)

SCENA PETA

Zabačeniji deo terase

(Ulazi Duh i Hamlet.)

HAMLET: Kuda me vodiš? Govori. Neću dalje.

DUH: Čuj me.

HAMLET: Hoću.

DUH: Tu je skoro već moj čas

¹⁵ Nemejski lav je imao neprobojnu kožu i bio strah i trepet za svoju okolinu. Ni Herkul mu nije mogao ništa svojim strelama, te ga je udavio golim rukama.

Kad moram da se vratim u sumporni
Oganj mučenja.

HAMLET: Avaj, jadni duše!

DUH: Nemoj da me žališ, no ozbiljnu pažnju
Pokloni onom što ti sad otkrivam.

HAMLET: Govori, ja sam dužan slušati.

DUH: Kad čuješ, bićeš dužan svetiti.

HAMLET: A šta to?

DUH: Ja sam oca tvoga duh,
Osuđen da neko vreme noću lutam,
A danju u ognju gladujem¹⁶ i žednim,
Dok gresi što počinih za života
Očiste se, zgore. I da nisam sprečen
Pričati tajne moje tamnice,
Priče bi ove i najmanja reč
Razorila um ti, smrzla mladu krv,
Učinila bi da ti oka dva
Iskoče iz svojih duplja kao zvezde
Iz svojih sfera; ona bi ti kose
Zaglađene digla svaku za se vlas,
Kô bodlje morskog ježa, kad je ljut.
Ali to se adsko otkrovenje ne sme
Kazati uvu od mesa i krvi.
Čuj, čuj, o čuj! Ako si ikada
Voleo svog dragog oca . . .

HAMLET: O, moj bože!

DUH: Osveti njegovo podlo, neprirodno
Ubistvo.

HAMLET: Ubistvo?

DUH: Da, podlo ubistvo,
Jer svako je takvo i sa manje greha;
Ali je ovo od svih najgnusnije,
Najčudnije, najmanje prirodno.

HAMLET: Pohitaj da ga saznam, da na kril'ma
Brzim kô misô il' ljubavne želje¹⁷

¹⁶ Dante (Purg. XXIII) kaže da su neumereni u hrani i piću osuđeni da trpe glad i žeđ u vatri purgatorijuma. Iz ovoga bi možda sledovalo da se gresi o kojima duh govori odnose na neumerenost u jelu i piću.

¹⁷ Ova poređenja su prirodna za Hamleta kao mislioca i ljubavnika.

Osveti svojoj pojuriti mogu.

DUH: Vidim da si voljan za to. A bio bi
Teži od gustog korova što mirno
Na obalama Lete¹⁸ truli, kad se
Pokrenuo ne bi. Čuj me, Hamlete!
Razglasili su da me je u vrtu
Ujela zmija na spavanju. Tako
Celo je mnjenje Danske prevareno
O smrti mojoj izmišljenom pričom.
Al' znaj, moj vrli sine, zmija ta
Što oca tvoga ubi, nosi sad
Njegovu krunu.

HAMLET: O, moja proročka dušo!
Moj stric?

DUH: Da, ta preljubna, rodoskrvna zver.
Mađijom uma, darima izdajstva, —
O proklet bio um i dar što zna
Zavesti tako! — zadobi za sramnu
Pohotu svoju volju kraljice
Moje, što se tako čestitom činjaše.
O, Hamlete, takav to tek beše pād!
Od mene što je ljubljah tako verno
Kô kad joj dadoh zakletvu na venčanju,
Spasti na jednog bednika čiji su
Prirodni dâri ništavni spram mojih!
Al' kô što vrlina zavesti se neće,
Ma s rajskim likom udvarô joj se blud, —
Tako, ma s anđelom svetlim spojena,
Pohota se siti odra nebeskog
I na đubrištu će žderati. Al' tiho!
Osećam kanda već jutarnji zrak.
Biću kratak. Dok sam ja spavô u vrtu,
Kao i obično svako poslepodne,
Tvoj stric se došunjô u taj zgodan čas,
Bez odbrane kad sam, sa bočicom soka
Velebilja kletog, i u zavijutke
Uva mog sas u rastvor gubavi
Otrovnog dejstva na čovečju krv,

¹⁸ Leta je reka u donjem svetu. Duše preminulih pošto piju njene vode, zaborave sve šta su ranije radile, videle i čule.

Što brzo, ko živa, prođe kroz kanale
 I prirodne hodnike našeg tela,
 Te nenadnom snagom, kô maja u mleku,
 Čistu i tečnu progusa nam krv.
 Tako je bilo s mojom. I naprećac
 Guba me pokri gnusnim krastama
 Po celom telu, kô ubogog Lazara.
 Tako sam rukom bratovljevom, u snu,
 Lišen života, krune, kraljice,
 U cvetu svojih greha istrgnut,
 Bez pripreme, pričešća, pomazanja,
 Bez obračuna na strašni poslat sud,
 Sa svima svojim gresima na glavi.
 Užasno, grozno! O, najgroznije!
 Pa ako u tebi ima srca još,
 Ne dopusti, nemoj dati da kraljevska
 Postelja Danske bude ležište
 Za blud i sramno rodoskvrnjenje.
 Ali ma kako vršio taj čin,
 Ne prljaj duše, ni' u duhu smišljaj
 Štogod protiv svoje majke. Pusti nebu
 I onom trnju što joj je u grud'ma
 Neka je tišti i bode. Sad zbogom!
 Svitac već javlja da je jutro blizu,
 Njegov hladni sjaj već počinje da bleđi.
 O zbogom, zbogom, zbogom; Pamti me!

(Nestane.)

HAMLET: O sve čete neba! Zemljo! I šta još
 Da li i pakô pozvati? O gada!
 O vi, mišići, ne klonite sad
 No podržite me čvrsto, uspravno!
 Da te pamtim! O da, jađni duše moj!
 Dok pamćenja bude u toj smetenoj
 Lobanji, ja ću sećati se! Da!
 U pamćenja table zbrisaću sve sitne
 Zapise lude, sve izreke knjiške,
 Sve oblike, sve utiske prošle,
 Što mladost i posmatranje upisa.
 I samo tvoj će zavet živeti

U knjizi i u svesci mozga mog,
 Nepomešan sa nižim stvarima;
 Da, neba mi! O, ženo najpaklenija!
 O nasmejani, proklet nitkove!
 Pribeleške moje! — Treba da zapišem
 Da se neko može smeјati, i smeјat',
 I opet biti zlikovac; jer znâm
 Da takvog može biti bar u Danskoj!

(Piše.)

No, striče, tu ste! A sad datoj mi naredbi.
 Ona je: »Zbogom, zbogom! Pamti me!«
 Ja sam se na to zakleo.

HORACIO (iza scene): Kneže, kneže!
 MARCELO (iza scene): Kneže Hamlete!
 HORACIO (iza scene): Nek' ga nebo čuva!
 HAMLET: Dabogda!
 HORACIO: Oj-hoj! oj-hoj, kneže!
 HAMLET: Hej-hoj, hej-hoj, derane! Ptico, hodi.

(Ulaze Horacio i Marcelo.)

MARCELO: Kako ste, plemeniti kneže?
 HORACIO: Šta je, kneže?
 HAMLET: O, izvanredno!
 HORACIO: Pričajte nam, kneže.
 HAMLET: Ne; jer vi biste sve to otkrili.
 HORACIO: Neba mi, ne bih, kneže.
 MARCELO: Ni ja kneže.
 HAMLET: Šta kažete sad? Bi l' ikad ljudska duša
 To pomislila? — Ali ćutaćete?
 HORACIO i MARCELO: Da, tako mi neba, gospodaru moj.
 HAMLET: U Danskoj nema takvog nitkova
 Što ne bi bio preispoljna hulja.
 HORACIO: Nije morao duh iz groba doći,
 Da nam to kaže.
 HAMLET: Imaš pravo, da.
 Zato, bez daljeg okolišenja, mislim
 Rukovat' nam se valja i razići!
 Vi kud vas posô i želja uputi —

Jer svaki ima želju, posô svoj,
Ma kakav bio, — a ja jadan, eto,
Ja idem da se bogu pomolim.

HORACIO: Da čudnih reči, kneže, zbunjenih!

HAMLET: Od srca žalim vređaju li vas;
Vere mi, od srca.

HORACIO: Uvrede nema, kneže.

HAMLET: Svetog mi Patrika, Horacio, ima

Uvrede, te kakve! A ovo priviđanje,

Mogu vam reći, to je čestit duh.¹⁹

Što se pak tiče želje da saznate

Šta je međ nama, nju vi savladajte

Kako umete. A sad, prijatelji

Dobri, jer vi ste moji prijatelji,

I učenjaci, i vojnici, hajde,

Uslišite mi jednu malu molbu.

HORACIO: Kakvu to, kneže? Hoćemo.

HAMLET: Da nikad

Ne odate ovo što noćas videste.

HORACIO i MARCELO: Nećemo, kneže

HAMLET: Dâ, al' zakun'te se.

HORACIO: Vere mi, kneže, neću.

MARCELO: Ni ja ne,

Tako mi vere, kneže.

HAMLET: Na moj mač!

MARCELO: Već smo se, kneže zakleli.

HAMLET: Al' zbiljski.

Na moj mač, ozbiljno sad.

DUH (iz dubine): Zakunite se.

HAMLET: Ha, družo! Tako veliš! Tu li si,

Ti verni stari? Pridite. Čujete l'

Lupeža tog u podrumu? Pristajte,

Zakunite se.

HORACIO: Kažite zakletvu.

¹⁹ Priča se da je sv. Patrik (u drugoj polovini srednjeg veka) našao ulaz u čistilište, u jednoj pećini na irskom ostrvu Loigu Dergu, i da je zahvaljujući tom uspeo da uveri Irce da čistilište (purgatorijum) postoji. Legenda dalje kaže da je on postao čuvar čistilišta. Hamlet, zaklinjući se sv. Patrikom i ističući da je duh čestit, nagoveštava protestantskom filozofu Horaciju, koji ne veruje u čistilište, da duh dolazi iz čistilišta a ne iz pakla.

HAMLET: Da ne pričate nikad o tome što ste
Videli — na moj mač se zakunite.

DUH (iz dubine): Zakunite se!

HAMLET: Hic et ubiq̄ue!²⁰ Promenimo mesto.
Ovamo, gospodo.

I na moj mač polož'te svoje ruke;

Da ne pričate nikad o tom šta ste

Videli, na moj mač se zaklinjete.

DUH (ozdo): Zakunite se!

HAMLET: Ti dobro kažeš, stara krtico,

Zar tako brzo zemljom riješ ti,

Odlični rovče! Još jednom, drugovi,

Pomaknimo se.

HORACIO: Dana mi i noći,

Ovo je tako čudno, neobično!

HAMLET: I pozdrav'te ga kao neobično.

Ima mnogo stvari na nebu i zemlji

O kojima vaša mudrost i ne sanja,

Moj Horacio. Ali hodite, amo,

Ko pre, i tako vam Višnji pomog'o!

Zakunite se: da nikad nećete,

Ma kako čudno ponašô se ja —

Jer možda ću za shodno naći kad

Da uzmem na se držanje čudnjaka —

Da nikad, takvog videći me tad,

Nećete s rukama skrštenim ovako,

Il' glave svoje ovakvim klimanjem,

Il' bilo kakvom frazom podozrivom,

Kao: »dobro, dobro, znamo«, il' »mogli bi,

Kad bismo hteli«, il' »kad bismo hteli

Pričati« ili »ima ih koji bi,

Kada bi smeli«, ili takvim sličnim

Nagoveštenjima dvosmislenim reći

Da vi o meni znate makar šta, —

Da to učinit' nećete, tako vam

U najvećoj bedi višnja milost bila!

Zakunite se!

DUH (ispod zemlje): Zakunite se!

²⁰ Ovde i svugde. Ponavljanje zakletve, menjanje mesta i latinska fraza uzeti su iz obreda mađioničara (ili prizivača duhova).

HAMLET: Mir,
Nespokojni duše!

(Kunu se)²¹

Tako, gospodo,
Svom ljubavlju se preporučujem,
Pa ako jedan ovakav siromah,²²
Kô Hamlet, može dati izraza
Ljubavi ili prijateljstva za vas,
To, ako bog da, neće manjkati.
Hajd'mo unutra zajedno. Ali molim:
Uvek prst na usta! Ovo vreme je
Izašlo iz zgloba. O prokletstvo, sram,
Što sam rođen da ga ja popravljām sam!
Hajd'mo, hodite, vratimo se skupa.

(Odlaze.)

²¹ Zakleli su se triput. Prva zakletva zapečatila im je usta na ono što su *videli*, druga na ono što su *čuli*, a treća na Hamletovo »uzimanje na se držanje čudnjaka«.

²² Hamlet nikad ne negoduje što je izgubio krunu, ali često pominje da je bez sredstava i da je nemoćan.

DRUGI ČIN

SCENA PRVA

Soba u *Polonijevoj* kući
(Ulaze *Polonije* i *Rejnaldo*.)

POLONIJE: Podaj mu ovaj novac, pismo to,
Rejnaldo.

REJNALDO: Hoću, gospodaru moj.

POLONIJE: Učinili bi, Rejnaldo, vrlo mudro
Da se, pre nego što ga posetite,
O vladanju mu raspitate vi.

REJNALDO: Tu nameru sam imô, gospodaru.

POLONIJE: No dobro, vrlo dobro. Pazite,
Saznajte prvo za Dance u Parizu,
Koji su, gde su, i čime se bave,
U kakvom društvu, sa koliko troška;
Pa kad doznate pitanjima tim
Da znaju mog sina, saznaćete više
No neposrednim pitanjima, ako se
Pravite da ga znate izdaleka;
Na primer: »Znam mu oca, prijatelje,
I nešto malo o njemu«. Čujete l',
Rejnaldo?

REJNALDO: Da, da, tako, vrlo dobro.

POLONIJE: »Donekle samo«, al' rec'te: »Ne dobro.
Al' tako je onaj o kome mislim, to je
Raspikuća s tim i takvim porocima«;
Pa izmislite šta hoćete za nj,
Samo ne baš tako ružno što bi ga

Beščastiti moglo — čuvajte se tog,
Već, tako, pogreške običnije, lakše,
Što su već poznati pratioci svake
Mladosti, slobode.

REJNALDO: Kartanje, na primer.

POLONIJE: Da, il' pijanke, svađe, dvoboji,
Pa cure, — dotle možete još ići.

REJNALDO: Tim bih mu čast uprljô, gospodine.

POLONIJE: Ne; pokuda može biti ublažena.
Ne iznos'te druge optužbe na njega,
Ne rec'te, odan je razvratnosti sav,
To ne mislim. Ali došapnite greške
Njegove umešno, kako bi ličile
Na pege slobode, na neobuzdanost
I izliv jednog duha vatrenog,
Na divljinu krvi nepripitomljene
Što obično mladost obuzima.

REJNALDO: Ali,
Dobri gospodaru . . .

POLONIJE: Što da činiš to?

REJNALDO: Da, gospodaru, hteo bih da znam.

POLONIJE: Dobro, gospodine, evo vam moj plan:
Ta dosetka će, nadam se, uspeti,
Te mrljice sinu iznoseći mom,
Kao pri radu kad se što zaprlja,
Videćete da će onaj kog pitate —
Ako je ikad u gresima tim
Našao kriva mladića o kom je reč —
Složiti se s vama, to je posigurno,
Rečima, na primer: »Dobri gospodine«,
Il' »prijatelju«, ili »gospodaru«,
Po običaju već i načinu
U zemlji toj, kod ljudi . . .

REJNALDO: Vrlo dobro.

POLONIJE: I onda, gospodine, ako radi to —
Šta sam hteo reći? — Ako radi to —
Svetog mi, htedoh nešto kazati . . .
Gde ono stadoh?

REJNALDO: Rekoste: on će se
Složiti sa mnom reč'ma: »Gospodine . . . «

POLONIJE: Ah, da, imaš prvo. Složiće se s vama
I potvrdiće: »Znam tog gospodina.
Videh ga juče, ili onomad,
Tada i tad, s tim i time, i zaista,
Igrô je karte, pretero u piću,
Pri loptanju se pobio«; il' možda:
»Videh ga kad uđe u tu javnu kuću,
Videlicet²³ u burdelj«, i tako dalje.
Sad vidite, obmane mamac vaš
Upeca ovog šarana istine.
I tako mi ljudi daljnovidî, umni,
Okolišeći il' iduć' stanputicom,
Obilazeći — pravac nađemo.
Tako ćeš, po mojoj pouci, savetu,
Saznati kako vlada mi se sin.
Razumete? Je li?

REJNALDO: Razumem, gospodaru.

POLONIJE: Nek' vas bog uvek štiti! Zbogom pošli.

REJNALDO: Dobri gospodaru moj!

POLONIJE: I motrite
Sami navike mu.

REJNALDO: Hoću, gospodaru.

POLONIJE: I neka marljivo uči muziku.

REJNALDO: Dobro, gospodaru.

POLONIJE: Sad, srećan vam put!

(*Rejnaldo odlazi. Ulazi Ofelija.*)

POLONIJE: Ofelija, kako ti? Šta ima novo?

OFELIJA: Oh, oče, ja sam tako preplašena!

POLONIJE: A zašto, za ime božje?

OFELIJA: Ah, oče moj,

U svojoj sam sobi sedela šijući,
Kad u prsniku knez Hamlet, raskopčan,
Bez kape na glavi, s prljavim čarapama,
Nepodvezanim, palim do članaka
Kô okovi, i kao košulja mu bled,
A koleno mu kuca o koleno,
I s jednim tako tužnim pogledom

²³ to jest

Kô da iz pakla pobeže da priča
O užasima — dođe preda me.

POLONIJE: Od ljubavi spram tebe postô lud!

OFELIJA: Ja ne znam oče, al' se bojim toga.

POLONIJE: Pa šta je rekao?

OFELIJA: On me uhvati

Za ruku, i tako čvrsto držaše,
Pa zatim stuknu za duž jedne ruke,
A drugom rukom preko čela pređe,
I tako mi se unese u lice.

Kô da ga crta. Dugo je ostô tako.
Najzad zatrese malo moju ruku,
I triput glavom klimnu gore-dole.

Uzdahnu tako tužno i duboko
Kô da mu uzdah ruši celu građu
I odnosi ceo život. I najposle
Bez reči mi pusti ruku, pa sa glavom
Kô okrenutom preko ramena
Izgledao je da je bez očiju
Našao put svoj, — jer iz kuće ode
Ne gledeć očima, dok je sve do kraja
Na mene njihov upirao sjaj.

POLONIJE: Hajd', pođi sa mnom. Ja ću naći kralja.

Ludilo pravo ljubavi je to,
Što sebe samu proždire žestinom
I vodi volju očajnome delu,
Kô ma koja druga ispod neba strast
Što muči našu prirodu. Žao mi, —
Da mu nisi skoro rekla kakvu reč
Oporiju?

OFELIJA: Nisam, oče; ali sam,
Po zapovesti vašoj, odbila
Njegova pisma i uskratila mu
Da bude kraj mene.

POLONIJE: Zbog toga je lud.

Žalim što nisam s više pažnje, suda
Posmatrao ga. Mišljah da se titra
I da te želi upropastiti.
Prokleta da je obazrivost ta;
Neba mi, to je znak starosti već

Kad se u mišljenju prebacimo svom,
Kô što je opšta crta mlađeg sveta
Nesmotrenost. Hajdemo sad kralju.
On to mora znati. Jer, ako se krije,
Više će biti za njih patnje zle
No mržnje spram nas, kad kažemo sve.²⁴
Hajdemo.

(Odlaze.)

SCENA DRUGA

Dvorana u zamku

(Trube. Ulaze *Kralj, Kraljica, Rozenkranc, Gildenster*
i pratioci.)

KRALJ: Dobro nam došli, dragi Rozenkranče
I Gildensterne. Pored želje sve
Da vas vidimo, naš hitan poziv je
Izazvan nuždom da nam poslužite.
Nešto ste, valjda, čuli o promeni
Na Hamletu — nazov'te tako to —
Jer ni unutrašnji čovek, ni spoljni,
Ne liči više na ono što beše.
Šta će drugo biti do očeva smrt
Što ga je tako mnogo odstranilo
Od samog sebe, — ja ne mogu znati.
I zato molim vas obojicu,
Od detinjstva ranog što ste rasli s njim,
I što mu znate i mladost i ćud,
Da ostanete na našem dvoru tu
Za neko vreme; da ga društvom svojim
Razonodite; i da, po prilici,
Koliko katkad možete nazreti,

²⁴ Ako to krijemo, prouzrokoćemo veću nesreću (Hamletovo samoubistvo ili trajno ludilo) nego što je gnev koji ćemo navući na sebe nagoveštavanjem potreba braka između prestolonaslednika i ćerke jednog doglavnika.

Saznate da l' ga nešto nepoznato
Toliko muči; što bismo, kad saznamo,
Imali moći i da izlečimo.

KRALJICA: Gospodo dobra, on je mnogo pričô
O vama; i ja vjerujem da nema
Dva čoveka živa kojima bi on
Odaniji bio. Ako je po volji
Da pokažete tol'ko ljubaznosti
I dobre volje, da za neko vreme
Časove svoje sa nama trošite
U korist i za uspeh naših nada, —
Poseta vaša dobiće zahvalnost
Što sećanju jednog kralja dolikuje.

ROZENKRANC: Obadva vaša veličanstva mogu
Vladarskom svojom vlašću nad nama,
Izložit' svoje previsoke želje
Pred naredbom kakvom nego molbom tom.

GILDENSTERN: Obojica se mi pokoravamo;
Zalažući se za to potpuno,
Pred vaše noge službu stavljajuć'
Da slobodno raspoložete njom.

KRALJ: Hvala, Rozenkranče i dobri Gildensterne.

KRALJICA: Hvala, Gildensterne i dobri Rozenkranče.
I molim vas da odmah posetite
Mog odveć mnogo promenjenog sina. —
Nek' neko od vas pođe i odvede
Gospodu ovu do Hamleta sad.

GILDENSTERN: Nek' nebo dâ da naše prisustvo
I rad koriste i dragi mu budu!

KRALJICA: Tako je. Amin!

(Odlaze Rozenkranc, Gildenstern i nekoliko pratilaca.)
(Ulazi Polonije.)

POLONIJE: Moj dobri kralju, naši poslanici
Iz Norveške su stigli veselo.

KRALJ: Vazda si bio otac dobrih vesti.

POLONIJE: Zar nisam, kralju? Ja vas uveravam
Da dužnost svoju, kô i dušu, dajem
Mom bogu i mom milostivom kralju.
Pa mislim — ili ovaj mozak moj

Ne lovi više tragom mudrosti
Onako dobro kao što je pre, —
Da sam pronašô, mislim, pravi razlog
I Hamletovom ludilu.

KRALJ: O pričaj,
Govori o tom, to želim da znam.

POLONIJE: Pustite najpre poslanike; moje
Novosti biće gozbi poslastica.

KRALJ: Sam im čast ukaži i uvedi njih.

(Polonije izlazi.)

Gertrudo draga, sad mi kaže on
Da je pronašô i uzrok i ~~izvor~~
~~Rastrojenosti celoj sîna tvog.~~

KRALJICA. Sumnjam da je našô drugi, sem glavnoga:
Smrt očevu i naš prenegljeni brak.

KRALJ: Dobro, to ćemo ispitati već.

(Vraća se Polonije sa Voltimandom i Kornelijem.)

Dobro nam došli, dobri prijatelji.
No, Voltimande, šta nam donosite
Od našeg brata, kralja norveškog?

VOLTIMAND: Najlepše vraća pozdrave i želje.
Na prvu reč našu, poslô je da spreči
Sinovca svoga vojne pripreme,
Za koje mu se činilo da behu
Protiv Poljaka; al' bolje razgledav,
On zbilja vide da su protiv nas.
Rastužen time, što bolest njegova,
Starost i nemoć behu obmanute
Na takav način, on posla naredbu
Fortinbrasu, koji se pokori,
Bi ukoren od kralja i najzad
Zakle se pred stricem da nikad više neće
Kušati rat na vaše veličanstvo.
Kralj stari na to, prepun radosti,
Šeset mu hiljada kruna godišnje
Dade s odobrenjem da vojsku dignutu

Povede, kao i pre, na Poljake,
I s molbom ovde izloženom već,

(Predaje kralju list.)

Da dopustite da slobodno prođe
Kroz vaše zemlje na taj podvig svoj,
Sa uslovima za propust, sigurnost
Takvim kô što su predviđeni tu.

KRALJ: To nam se veoma sviđa. Kad budemo
Na dokolici većoj, čitaćemo,
Razmotriti i odgovoriti,
I misliti na ovaj posao.
Vama, međutim, hvala za sav trud.
Odmor'te se. Večeras ćemo skupa
Na čast. U zavičaj dobro ste nam došli!

(Izlaze Voltimand i Kornelije.)

POLONIJE: Ovaj je posô dobro okončan. —
Moj gospodaru, — gospo, — da izlažem
Šta znači biti vladar, šta je dužnost,
Što je dan — dan, vreme — vreme, a noć — noć,
Značilo bi tračit' vreme, dan i noć.
Stoga, zato što je kratkoća srž znanja,
A opširnost spoljni nakit i udovi,
Biću kratak. Vaš je plemeniti sin
Lud; ja velim lud je, jer pravo ludilo
Odrediti, to bi bilo ništa drugo
Do biti lud! — Al' dosta o tome.

KRALJICA: Više o stvari, a s manje veštine!

POLONIJE: Kunem se, gospo, da se ne služim
Baš nikada veštinom. On je lud,
To je istina; istina, to je šteta;
A šteta što je ovo istina.
Fraza je luda, al' — srećan joj put!
Jer neću da se veštinom poslužim.
Pretpostavimo dakle da je lud.
Ostaje onda da nađemo uzrok
Tog efekta, il' bolje reći uzrok
Tog defekta, jer ovaj defektni efekt

Ima svoj uzrok. Pa pronađimo ga.
A pronalazak je ovo. Razmislite.
Ja imam kćer, — imam je dok je moja, —
I ona mi je u poslušnosti
I po dužnosti, pazite, dala ovo.
Sad saslušajte i zaključite.

(Čita.)

»Idolu moje duše, nebesnoj i najdivotnijoj
Ofeliji.«
To je rđava fraza, prosta fraza;
»Najdivotnijoj« to je prost izraz. Al' čujte
Evo ovo:

(Čita.)

»Ove redove njenim belim, vanrednim
Nedrima²⁵ itd.«

KRALJICA: Je li to Hamlet uputio njoj?

POLONIJE: Čekajte malo, gospo, biću tačan.

(Čita.)

»Sumnjaj da l' su zbilja sjajne zvezde ove;
Sumnjaj da li Sunce zna putanju svoju;
Sumnjaj da li laž se istinom ne zove;
Ali u ljubav ne posumnjaj moju...«

»O, draga Ofelijo, ja sam nevešt u brojanju slo-
gova, ne umem meriti svoje uzdisaje, ali da te mnogo
volim, o, vrlo mnogo — vjerum mi. Zbogom!

Tvoj zanavek, najmilija gospođice, dok je ova ma-
šina njegova, Hamlet.«

Poslušna kći mi pokazala (to) > pisane

I ušima je mojim poverila,

Štaviše, svaku molbu njegovu:

Kako je došla, gde, u koji čas.

²⁵ U ono vreme žene su imale džep na prednjem, gornjem delu stežnjaka u kome su nosile ljubavna pisma, ljubavne uspomene, novac itd.

KRALJ: A kako je ona primila tu ljubav?

POLONIJE: Za šta me smatrate?

KRALJ: Za poštena, časna
Čoveka.

POLONIJE: To bih vam rado baš dokazô.

Ali šta biste pomislili vi,
Videći tu vrelu ljubav u poletu,
— A ja sam, priznajem, video je pre
No što mi kći je odade; — šta biste
Mislili vi, šta njeno veličanstvo
Kraljica draga, što je ovde sad,
Da sam izigravô kutiju za pisma,
Ili srcu dao mig, il' gluv i nem
Posmatrô tu ljubav tupim pogledom?
Šta biste mislili? — Ne, ja pravce pređoh
Na delo i rekoh mladoj gospodici:
»Knez Hamlet je kraljević, i on je
Van tvojih sfera. To ne može biti.«
Ja je poučih da sastanke s njim
Izbegava, da mu ne prima glasnike
Ni poklone. Kad je primila pouku,
Saveti su moji urodili plodom.
A on, odbijen — da ukratko svršim —
Pade u tugu, pa u post, a otud
U nesanicu, pa zatim u nemoć,
Potom u rastrojstvo, i sa padom tim,
U ludilo u kome besni sad;
A mi ga zato svi oplakujemo.

KRALJ: Mislite to je?

KRALJICA: Da, to može biti;
I to vrlo lako.

POLONIJE: Da li se desilo,
Volô bih da čujem da vam ikad ja
Odlučno rekoh »to je tako«, pa se
Pokazalo ipak da je drukčije?

KRALJ: Koliko znam, nije.

POLONIJE: Ako je drukčije.
Oduzmite ovo ovo²⁶ . . . Ako bi me

²⁶ Polonije misli na doglavnički štap i ruku u kojoj ga drži.

Okolnosti samo navele na trag,
Istinu ću naći, pa ma ona bila
U središtu same zemlje sakrivena.

KRALJ: Kako bismo mogli dalje tragati?

POLONIJE: Vi znate da on šeta, katkada,
Oko četir' sata ovde, u predvorju.

KRALJICA: On zaista tako radi.

POLONIJE: U to doba.
Pustiću jednom k njemu svoju kćer,
Vi budite sa mnom iza zastora;
Paz'te na susret: ako je ne voli,
I nije zbog tog sišao sa uma, —
Nek' nisam više savetnik države,
Već nek' se bavim plugom i konjarstvom.

KRALJ: Da pokušamo.

KRALJICA: Ali pogledajte
Kako tužan jadnik čitajući ide.

POLONIJE: Sklonite se, molim vas. Oboje se sklon'te.
Ja ću ga odmah osloviti.

(Izlaze Kralj, Kraljica i pratioci. Ulazi Hamlet čitajući.)

Dozvol'te,

Moj dobri kneže Hamlete. Kako je?

HAMLET: Dobro, hvala bogu.

POLONIJE: Poznajete li me, kneže?

HAMLET: O, sasvim, sasvim dobro. Vi ste ribar.²⁷

POLONIJE: Nisam kneže.

HAMLET: Onda bih voleo
Da ste tako pošten.

POLONIJE: Pošten, gospodaru?

HAMLET: Da, gospodine. Biti pošten, kakav je danas
svet, znači biti odabran između deset hiljada.

POLONIJE: To je sasvim tačno, gospodaru.

²⁷ Ribar je takođe značio i podvodadžija i bludnik. U nekim delima iz ovog vremena ribareva kći znači bludnica ili prostitutka. U jednom delu se kaže »one su takve žene da su ribe za svakog čoveka«.

HAMLET: Jer ako sunce izleže crve u lipsalom psu, ono, taj bog što ljubi strvinu²⁸ . . . Imate li vi kćer?

POLONIJE: Imam, kneže.

HAMLET: Nemojte je puštati da šeta po suncu. Začeće je blagoslov, ali ne onako kako bi vaša kći mogla začeti. — Prijatelju, pripazite na to!

POLONIJE: (po strani): Šta velite na to? Sve oko moje kćeri. Pa ipak me u početku nije poznao. Reče mi da sam ribar. Daleko je zastranio, daleko! Doduše, u svojoj mladosti i ja sam mnogo patio od ljubavi, gotovo isto tako. Da ga opet oslovim. — Šta to čitate, gospodaru?

HAMLET: Reći, reći, reći.

POLONIJE: O čemu je rasprava, kneže?

HAMLET: Izmeđ' koga?²⁹

POLONIJE: Mislim na sadržinu koju čitate, kneže:

HAMLET: Klevete, gospodine. Jer ovaj podrugljivi lupež kaže ovde, da stari ljudi imaju sede brade; da im je lice smežurano; da im oči luče gustu smolu i pekmez od šljiva; da obiluju nedostatkom razuma i da su im bedra vrlo slaba; sve tako neke stvari, gospodine, za koje držim da nije pošteno tako ih ispisivati, iako inače najjače i najdublje verujem u njih. Jer, i vi biste sami, gospodine, bili stari koliko i ja, kad biste, kao rak, mogli natraške ići.

POLONIJE (za sebe): Iako je to ludilo, ipak ima u njemu metode — Hoćete li da iziđete iz toga vazduha, kneže?³⁰

HAMLET: U moj grob?

²⁸ I u folio-izdanju i u kvarto-izdanju stoji: good kissing carrion docnije su neki šekspirolozi promenili reč good u god, pa otuda i ovakav prevod te rečenice, koja bi, bez te izmene, glasila ne »ono, taj bog što ljubi strvinu« već »jer je i ta strvina dobra za ljubljenje«. Ovde Hamlet ironično opravdava Polonijevo odvajanje Ofelije od njega: ceo svet je nevaljao, čak i sunce ima niske sklonosti, kad sunce kvart lipsalog psa, utoliko bih pre ja mogao da pokvarim tvoju kćer.

²⁹ Hamlet namerno pogrešno razume reč raspravu u smislu spora.

³⁰ Smatralo se da svež vazduh nije dobar za bolesnika. Polonije ovim pitanjem učtivo nagoveštava da Hamlet nije sasvim pri sebi.

POLONIJE: Odista, to bi značilo izići iz vazduha. (Za sebe.) Kako su mu poneki odgovori zgodni! Ludilo često srećno pogodi i ono što pamet i zdrav razum ne mogu uspešno da savladaju. Hoću da ga ostavim; i odmah ću izmisliti put i način za sastanak između njega i moje kćeri. — Moj uvaženi kneže, najponiznije ću uzeti od vas oprostaj.

HAMLET: Vi, gospodine, ne možete uzeti od mene ništa što vam ja ne bih dragovoljno ustupio, — osim život moj, osim život moj, osim život moj.

POLONIJE: Ostan'te mi zdravi, gospodaru.

HAMLET: Te dosadne, matore budale!

(Ulaze Rozenkranc i Gildenster.)

POLONIJE: Vi tražite kneza Hamleta? On je tu.

ROZENKRANC (Poloniju): Bog vam pomogao, gospodine.

(Polonije izlazi.)

GILDENSTERN: Moj poštovani kneže!

ROZENKRANC: Moj najmiliji gospodaru!

HAMLET: Moji odlični, dobri prijatelji! Kako si ti, Gildensterne? Ah, Rozenkranče! Dobri moji momci, kako ste vas dvojica?

ROZENKRANC: Kao obična deca ove zemlje.

GILDENSTERN: Srećni smo utoliko ukoliko nas sreća ne pritiskuje. Na Fortuninoj kapi mi nismo baš kićanka.

HAMLET: Ni donovi na njenim cipelama?

ROZENKRANC: Ni to, kneže.

HAMLET: Onda vi živite negde oko njenog struka, u sredini njenih milosti, kako bi se reklo.

GILDENSTERN: Zista, kneže, mi smo joj vrlo prisni prijatelji.

HAMLET: Vi poznajete tajne udove srećine? Da, tako je; ona je bludnica. — Šta ima novo?

ROZENKRANC: Ništa, gospodaru, osim to, da je svet postao pošten.

HAMLET: Onda je blizu strašni sud. Ali, vaše novosti nisu istinite. Dopustite mi da vas izbliže zapitam: šta ste vi to, dobri moji prijatelji, zgrešili sreći kad vas je poslala ovamo u tamnicu?

GILDENSTERN: U tamnicu, kneže?

HAMLET: Danska je tamnica.

ROZENKRANC: Onda je i ceo svet tamnica.

HAMLET: Te još kakva; sa mnogim pregradama, ćelijama i apsanama, a Danska je jedna od najgorih.

ROZENKRANC: Mi to ne bismo rekli, gospodaru.

HAMLET: No, onda za vas nije. Jer ništa nije ni dobro ni zlo, nego ga takvim čini naše uverenje. Meni je tamnica.

ROZENKRANC: To je stoga što je takvom prave vaše težnje. Danska je suviše tesna za vaš duh.

HAMLET: Ah, bože moj; ja bih se mogao zatvoriti u orahovu ljusku, pa se ipak smatrati kraljem beskrajnog prostora, samo kad ne bih imao ružnih snova.

GILDENSTERN: Ti snovi su u stvari ambicije. Jer svaki onaj što ima ambicija nije ništa drugo do senka jednog sna.

HAMLET: I san je samo senka.

ROZENKRANC: To je istina; i ja držim da je ambicija tako lakog i vazdušastog bića, da je ona samo senka senke.

HAMLET: Onda su naši prosjaci tela, a naši monarsi i heroji sa njihovom naduvanom slavom samo prosjačke senke. — Hoćemo li u dvor? Jer, vere mi, ja ne umem da mudrujem.

ROZENKRANC i GILDENSTERN: Mi ćemo vas pratiti.

HAMLET: To nipošto! Ja neću da vas ubrajam u svoje ostale sluge. Jer, da vam govorim kao pošten čovek, moji su pratioci do zla boga rdavi. Ali kažite otvoreno i kao stari prijatelji, šta radite u Elsinoru?

ROZENKRANC: Došli smo da vas posetimo, kneže; ni kakvim drugim poslom.

HAMLET: Kakav sam prosjak, ja sam siromašan i samom zahvalnošću. Ali ja vam zahvaljujem; a sigurno je, dragi prijatelji, da je skupo platiti i jedan novčić za moju zahvalnost. Da nisu poslali po vas? Jeste li vi ovde po sopstvenoj pobudi? Je li to dragovoljna poseta? Hajde, budite iskreni i pošteni prema meni. No hajde. Dakle? Kažite!

GILDENSTERN: Šta da kažemo, gospodaru?

HAMLET: Što god hoćete, ali samo pravo. Po vas su poslali. U vašim očima je nekakva vrsta priznanja, ali vaše osećanje stida nema dovoljno umešnosti da ga preobrazi. Znam, vas su pozvali, dobri kralj i kraljica.

ROZENKRANC: A radi čega, kneže?

HAMLET: To treba vi meni da kažete. Ali ja vas zaklinjem pravom našeg drugovanja, slogom naše mladosti, obavezom naše vazda očuvane ljubavi i svim što je još dragocjenije i što bi vam kakav rečitiји govornik mogao staviti na srce: budite prema meni iskreni i otvoreni. Jesu li vas pozvali ili nisu?

ROZENKRANC (odvojeno, Gildensteru): Šta vi kažete?

HAMLET: (za sebe): Tako? Onda ću motriti na vas. — Ako me volite, nemojte se ustručavati.

GILDENSTERN: Pozvali su nas, kneže.

HAMLET: Ja ću vam kazati zašto. Tako ću ja pogoditi no što mi vi odate, i vaša vernost kralju i kraljici neće se ni za dlaku promeniti. Ja sam odskora (ne znam ni sam zašto!) izgubio svu svoju veselost, zapustio sve svoje navike, i, uistinu, moje raspoloženje je tako žalosno, da mi ova divna građevina, zemlja, liči na kakav pust morski greben; ovo sjajno nebo, vazduh, i — pogledajte, — taj lep, plemeniti i nad nama raskriljeni svod, taj veličanstveni krov ukrašen zlatnom vatrom, — ah, sve mi to liči na ružno, kućno smetlište isparenja! — Kakvo je remek-delo čovek! Kako je plemenit umom! Kako neograničen po sposobnostima! Kako je u obliku i pokretu skladan i celishodan! Kako je izrazom sličan anđelu! Kako po razumu naliči na boga — ukras sveta, uzor svega života! — Pa ipak šta je za mene ta kvintesencija prašine? Čovek mi se ne mili; ne, pa ni žena, mada mi izgleda, da biste svojim osmehom želeli da potvrdite to.

ROZENKRANC: Tako što nisam mislio, gospodaru.

HAMLET: Pa zašto ste se onda nasmejali, kada sam rekao: »Čovek mi se ne mili?«

ROZENKRANC: Mislio sam, kneže, ako vam se čovek ne mili, kako će se glumci kod vas mršavo provesti. Prošli smo ih na drumu; oni dolaze ovamo da vam ponude svoje usluge.

HAMLET: Onaj što igra kralja dobro mi je došao; njegovo veličanstvo će dobiti svoj danak od mene; vitez-lutalica će upotrebiti svoj mač i svoj štit; ljubavnik neće zalud uzdisati; ćudljivac će na miru svršiti svoju ulogu; lakrdijaš će nasmejati one čija se pluća lako golicaju; a junakinja će slobodno izraziti misli, pa ma zbog toga hramali stihovi. — Koji su to glumci?

ROZENKRANC: Oni koje ste vi obično veoma voleli: tra-gičari iz grada.

HAMLET: Otkuda to da oni putuju? Kad bi ostali u gradu, bolje bi bilo i za njihov glas i za njihovu korist.

ROZENKRANC: Mislim da je njihovo putovanje došlo zbog poslednjih novotarija.

HAMLET: Imaju li isti ugled kao kad sam ja bio u gradu? Imaju li još onoliku posetu?

ROZENKRANC: Ne, doista nemaju.

HAMLET: Kako to? Da nisu zardžali?

ROZENKRANC: Ne, njihov trud još održava svoj uobičajeni korak. Ali vam se, gospodaru, nakotilo nekakve dečurlije, malih goluždravaca, koji se deru iz svega glasa, i zato im se nemilosrdno pljeska; oni su sad u modi i ti su sad toliko zagrajali po prostim pozornicama³¹ — kako ih oni zovu — da su mnogi što nose rapire uplašeni od gušćijih pera, i ne smeju da se pojave tamo.

HAMLET: Kako? Jesu li ti glumci takozvana »kraljeva deca«? Ko ih izdržava? Kako su plaćeni? Hoće li produžiti svoje zanimanje samo dotle dok im se glas ne olinja? Zar neće reći nekad, docnije, kad i sami postanu putujući glumci (a to je vrlo verovatno, ako nemaju boljih sredstava za izdržavanje), da im pisci čine nepravdu goneći ih da viču na svoju rođenu budućnost?

ROZENKRANC: Bogami, bilo je mnogo posla na obe strane, a narod nije smatrao za greh da ih napujda na kavgu. Jedno vreme se nije moglo zaraditi na pozorišnom komadu ako se zbog toga pisac i glumac nisu počupali za kose.

³¹ javna, za razliku od privatnih pozorišta

HAMLET: Je li moguće?

GILDENSTERN: O, bilo je dosta polupanih glava.

HAMLET: Odnose li deca pobeđu?

ROZENKRANC: Da, ona, kneže, odnose pobeđu, i Herkula i njegov teret s njim.³²

HAMLET: To nije ništa čudnovato. Jer moj stric je kralj Danske, pa oni što su se na njega kreveljili dok je moj otac bio živ, daju sada dvadeset, trideset, četrdeset, pedeset, sto dukata za jednu njegovu sliku u minijaturi. Trista mu muka, ima u tome nešto što je nad prirodom, ako bi filozofija mogla pronaći šta je to.

(Franfare i trube iza scene.)³³

GILDENSTERN: To su glumci.

HAMLET: Gospodo, dobro mi došli u Elsinor. (Klanja im se.) Pružite mi ruke. Ljubaznost i parade obično su znaci lepog dočeka: dopustite mi da se prema vama ponašam na ovaj način (Uzima ih za ruke.), jer bih se inače bojao da bi moj doček glumaca (a ja hoću da ih dočekam s najvećom spoljnom ljubaznošću, to vam unapred kažem), mogao izgledati lepše nego što sam dočekao vas. Dobro mi došli; ali moj čika-otac i moja strina-majka prevarili su se.

GILDENSTERN: U čemu, dragi kneže?

HAMLET: Ja sam lud samo kad duva severo-severo-zapadni vetar; kad duva jug, ja razlikujem sokola od čaplje.

(Ulazi Polonije.)

POLONIJE: Klanjam se, gospodo!

HAMLET: Čujte, Gildensterne, — i vi takođe — na svako uvo jedan prislušivač; — ovo veliko sisanče, koje vidite pred sobom, još nije izašlo iz svojih pelena.

ROZENKRANC: Možda je on ponovo ušao u njih; jer kaže se da je star čovek po drugi put dete.

³² Aluzija na pozorište Glob, čiji je znak bio Herkul s globusom na plećima.

³³ Glumci onoga vremena, radi oglašavanja, svirali su u trube i po ulicama Londona i kad su putovali po unutrašnjosti zemlje.

HAMLET: Proričem da dolazi da me izvesti o glumcima; pazite. — Imate pravo, gospodine: to je bilo u ponedjeljak ujutru, zaista toga dana . . .³⁴

POLONIJE: Gospodaru, imam da vam saopštim novosti.

HAMLET: Gospodaru, imam da vam saopštim novosti. Kada je Roscijus bio u Rimu glumac . . .

POLONIJE: Prispeli su glumci, gospodaru.

HAMLET: Tra-ta-ta!

POLONIJE: Na moju čast . . .

HAMLET: »Svaki glumac dođe na magarcu svom«.

POLONIJE: To su najbolji glumci na svetu za tragediju, komediju, istorijsku igru, pastirsku, pastirsko-šaljivu, istorijsko-pastoralnu, tragično-istorijsku, tragično-komično-istorijsko-pastoralnu, za dramu sa jedinstvom mesta i dramu bez jedinstava. Seneka nije za njih odviše ozbiljan, ni Plaut³⁵ odveć veseo; u strogom pridržavanju teksta, ili u slobodnom prikazu, — oni su jedinstveni.

HAMLET: O, Jeftaju,³⁶ sudijo Izrailja, kakvo si blago imao!

POLONIJE: Kakvo je blago imao on, kneže?

HAMLET: *Lepu kćer, i ništa više, koju je mnogo voleo.*

POLONIJE (za sebe): Sve o mojoj kćeri.

HAMLET: Nemam li pravo, stari Jeftaju?

POLONIJE: Ako mene zovete Jeftajem, kneže, ja zaista imam kćer koju mnogo volim.

HAMLET: Zaista, to nije logička konsekvencija.

POLONIJE: A šta je ovde logička konsekvencija, kneže?

HAMLET: Šta? —

³⁴ Hamlet želi da zavede Polonija u pogledu predmeta o kome su razgovarali pre njegovog dolaska.

³⁵ Njuti i drugi preveli su Senekine tragedije, koje su uticale na englesku dramu onoga vremena. Šekspirova *Komedija zabluda* osnovana je na engleskom prevodu Plautove drame *Menaechmi*.

³⁶ Jeftaj se zavetovao bogu da će, ako pobedi neprijatelje, kad se vrati kući, prineti na žrtvu paljenicu onoga ko mu izađe u susret na vrata iz njegove kuće. To je uradila njegova kći, i on je prineo na žrtvu, pošto joj je prethodno dao dva meseca da sa svojim drugama oplače svoje devojaštvo. Vidi Knjigu o sudijama gl. XI.

Kako sudba reče,

Bog to zna,

a zatim, vi znate.

Sve se steče

Kao — stvar već verovatna . . .

Prva strofa pobožne pesme kazaće vam više; jer, pogledajte, ovi mi ulaze u reč.

(Ulazi četiri-pet glumaca.)

HAMLET: Dobro ste mi došli, gospodo; dobro došli svi. — Milo mi je što vidim da si dobro. Dobro mi došli, dobri prijatelji. — O, moj stari prijatelju! Tvoje lice je obradatil otkad sam te poslednji put video; da nisi došao da mi posadiš bradu u Danskoj? — Šta, moja mlada gospođice i gospo! Gospe mi, vi ste za jednu potpeticu bliže nebu no kad sam vas poslednji put video.³⁷ Molićemo boga da vaš glas ne bude izlizan kao kakav zlatnik izvan optica. — Gospodo, vi ste mi dobrodošli. — Odmah ćemo se, kao francuski sokolari, zaleteti na sve što opazimo. Da čujemo odmah kakvu deklamaciju. No, dajte nam jedan primer svoga talenta; dajte kakav strastan govor.

PRVI GLUMAC: Koji govor, kneže?

HAMLET: Jednom sam te slušao, kad si recitovao jedan govor, — ali on se nije nikad davao na sceni, ili ako jeste, ne više od jedanput. Jer se komad, sećam se, nije dopao gomili. To je bio kavijar za prost svet. Ali, bio je to — kako sam ja shvatio i kako su shvatili drugi, čiji je sud u ovakvim stvarima jači nego moj — jedan izvrstan komad, dobro raspoređen u scene, napisan sa isto toliko osećanja mere koliko i veštine. Sećam se da je neko rekao kako u stihovima nema dovoljno začina da načine predmet ukusnim, niti u rečenicama ima takve sadržine da bi pisac mogao biti optužen za izveštačenost; ali je delo nazvao poštenim, zdravim koliko prijatnim, i beskrajno više lepim no nakinđurenim. Jedan govor sam u

³⁷ U ono vreme dečaci su igrali ženske uloge. Ovaj dečak je bio porastao otkako ga je Hamlet poslednji put video.

njemu osobito voleo. To je Enejina³⁸ priča Didoni; a osobito onaj deo gde on govori o Prijamovoj pogibiji. Pa ako vam je ostala u sećanju, počnite onim stihom; — čekajte, čekajte; —

»Opaki Pirus, kô hirkanska zver«,³⁹

Nije tako; — počinje sa Pirusom:

»Opaki Pirus sa oružjem crnim,
Mračnim kô smer mu i nalik na noć,
Kad u kobnom konju ležaše sakriven,
Svoj crni, strašni premazô je lik,
Strašnijim znakom: od glave do pete
Crven i užasno sav išaran krvlju
Otaca, majki, kćeri i sinova;
Umazan sav, spaljenim ulicama,
Što bacaju svetlost svirepu i kletu
Na ubistvo kralja; u gnevu i ognju
I usirenom sav oblepljen krvlju,
S očima kô alem, taj pakleni Pir
Staroga traži Prijama.«
Sad produžite.

POLONIJE: Tako mi boga, kneže, dobro izgovoreno, dobrim naglaskom i s dobrim razumevanjem.

PRIVI GLUMAC: »Nađe ga

U borbi s kratkim mačem protiv Grka
Nepokoran, stari ispade mu mač
Iz ruke, i kako pade, tako osta;
U neravnom boju nasrnu
Pir na Prijama; on besno zamahnu,
I bespomoćni starac stropošta se
Na sam zvuk i vetar od zamaha tog.
A mrtva Troja kô da oseti
Taj udar, kad se s vrhom u požaru
Do temelja sruši uz užasan lom
Što zarobi uvo Pirovo. Jer gle!
Njegov mač iznad mlečno bele glave
Časnoga Prijama kô da zasta zrakom.

³⁸ Eneja je sin trojanskoga kralja Prijama i predak Romula i Rema, osnivača Rima. Didona je osnivačica i kraljica Kartagine. Bila je strasno zaljubljena u Eneju. Kad ju je on ostavio, popela se na zapaljenu lomaču i probola se Enejinim mačem.

³⁹ Hirkanska zver je tigar.

Tako, kao tiran na slici, nemaran
Spram volje svoje i spram smera svog;
Ne učiniv ništa, stajao je Pir.
Al' kô što često vidimo pred buru
Tišinu neba, i oblake stale,
I umuknuli huk vetra, i zemlju
Kao smrt mirnu, dok naglo strašni grom
Ne rascepi nebo, — tako za počivkom
Osvetom kivnom bi obuzet Pir.
Kiklopa⁴⁰ čekići nikad nisu pali
Na Marsov⁴¹ oklop iskovan za otpor
S kajanja manje no Pirov krvav mač
Na Prijama što pade.
Dole sa Srećom, dole s bludnicom!
Svi bogovi u opštem skupu svom,
Oduzmite joj moć i s njenog točka
Polomite spice, slomte naplatke,
A glavčine joj niz nebeski breg
Skotrljajte dole u pakao sam!«

POLONIJE: To je odveć dugačko.

HAMLET: Pa poslaćemo berberinu zajedno s vašom bradom. — Molim te, nastavi. On je za kakvu lakrdiju ili masnu priču; inače spava. Nastavi; ded' Hekubu.⁴²

PRVI GLUMAC: »Al, oh, ko vide kraljicu u velu...«

HAMLET: »Kraljicu u velu«!

POLONIJE: Da, to je dobro. »Kraljicu u velu« vrlo je dobro.

PRVI GLUMAC: »Gde bosa trči ulicama svima,
Preteći ognju potocima suza:
Krupa joj na glavi, gdje je kruna bila;
Mesto odela, oko iscrpenih,
Suvih bedara jedno ćebe samo
Zgrabljeno usred uzbune u žurbi.
Ko bi to vidô, jezikom otrovnim

⁴⁰ Kiklopi su jednooki divovi gorostasne veličine i snage. Oni su, u unutrašnjosti Etne, kovali oči bogova (Zevsu ili Jupiteru) munje, a bogovima i herojima oružje. Apolon ih je sve pogubio, jer su iskovali Jupiteru munje kojima je ubijen Apolonov sin Eskulap.

⁴¹ Mars je rimski bog rata.

⁴² Hekuba je žena trojanskoga kralja Prijama.

Proglasio bi izdajstvo Fortune.
Ah, da je sami bogovi videše,
Kad spazi Pira kako zlobno igra,
Sekuci mačem udove njenog muža,
Njena bi vriska što se prolomi
Vatrene oči neba orosila,
I (ako se smrtne stvari tiču njih)
U bogovima digla sažaljenje!«

POLONIJE: Pogledajte, zar on nije promenio boju lica, i zar mu nisu suze u očima! Molim te, prestani.

HAMLET: Dobro je; zamoliću te da mi uskoro izgovoriš i ostatak. — Dobri gospodine, hoćete li se postarati da glumci budu dobro smešteni? Čujte, gledaćete da se s njima lepo postupa, jer su oni ogledalo i letopis svoga vremena. Bolje je da posle smrti dobijete rđav epitaf nego da oni, dok ste živi, šire rđav glas o vama.

POLONIJE: Gospodaru, postupiću s njima kao što zaslužuju.

HAMLET: Sto mu muka, čoveče; mnogo bolje. Postupaj sa svakim kao što zaslužuje, pa ko će ostati neizbijen? Postupajte s njima prema svojoj sopstvenoj časti i svom dostojanstvu; pa što oni manje zaslužuju, tim će više zasluga imati vaša plemenitost. — Odvedite ih unutra.

POLONIJE: Hajdete, gospodo.

HAMLET: Pođite za njim, prijatelji. Sutra ćemo čuti jedan komad.

(Odlazi Polonije sa svima glumcima, osim prvog.)

Čuj me, stari prijatelju. Umete li vi da odigrate Ubistvo Goncaga?⁴³

PRVI GLUMAC: Umemo, kneže.

HAMLET: To ćemo imati sutra naveče. Da li biste, po nuždi, mogli naučiti jedan govor, od jedno dvanaest ili šesnaest stihova, koje bih ja napisao i umetnuo? Hoćete li?

PRVI GLUMAC: Hoćemo, kneže.

⁴³ Italijanska drama *Ubistvo Goncaga* ne postoji. Neki misle da je postojala.

HAMLET: Vrlo dobro. Idite za onim gospodinom, i gledajte da mu se ne rugate. (Prvi glumac odlazi. *Rozenkrancu i Gildensterneu*). Moji dobri prijatelji, oporaštam se s vama do večeri. Dobro ste mi došli u Elsinor.

ROZENKRANC: Moj dobri kneže!

HAMLET: Da, neka vas gospod štiti.

(*Rozenkranc i Gildensterneu* izlaze.)

Sad sam sâm

O, kakav podlac, niski rob sam ja!
Nije li strašno da taj glumac tu
U jednoj pesmi, jednom snu o strasti
Maštom svojom može da prisili dušu
Da od njenog dejstva prebledi mu lik,
U oku budu suze, licem strah,
Jecanje u glasu, i držanje sve
S njegovom maštom da dođe u sklad?
A sve ni za šta? Za Hekubu? Šta je
Hekuba njemu, ili on Hekubi,
Da plače za njom! Šta bi radio
Taj da ima povod, pobude za bol
Kô ja?
Potopio bi scenu suzama,
Jezivom reči cepô svetu sluh,
Da kriv poludi, nevin da pobledi,
Neprosvećen se zbuni i da čula
Samoga sluha i vida se zgroze.
A ja?
Glup, malodušan nitkov čamujem
Kô sanjalo i tup za rođenu stvar;
Ništa ne znam reći — ni za kralja tog,
Na čije blago i život dragocen
Pakleni jedan zločin je izvršen.
Jesam li ja strašljivac? Ko me zove
Nitkovom? Ko me po temenu lupa?
Čupa mi bradu — duva mi u lice?
Za nos me vuče? U grlo mi laž
Do pluća gura? Ko to čini
Ha!

Krista mi, ja bih podneo to sve,
Jer mora da sam golubije jetre,⁴⁴
I nemam žuč, da uvredu zagorča;
Il' inače bih nagojio bio
Sve nebeske vrane ovog roba strvlju!
O, krvavi i bludni nitkove!
Besavesni, pohotni, neprirodni!
Izdajnička huljo! Osveto!
Ah, kakav sam magarac! Jest »hrabro«,
Da ja ubijenog, dragog oca sin,
Nebom i paklom na osvetu gonjen,
Moram kô kurva da srcu olakšam
Rečima, pa sam dao se u psovke,
Kô prava rita, kô sudopera.
Gadim se na to, pfuj!
Na posao, moja misli! — Slušao sam
Da krivci gledajuć' kakvu predstavu,
Veštinom samom glume behu tol'ko
Potreseni do srca, da bi odmah
Priznali javno svoja nedela.
Ubistvo, iako nema jezika,
Progovori organom čudnijim.
Prirediću da glumci igraju
Nešto što liči ubistvu oca mog
Pred mojim stricem. Ja ću paziti
Na njegov pogled, prozirat' do srži.
Trgne l' se samo, znaću već svoj put!
Duh koji videh možda je nečastiv,
A davo može na sebe uzeti
Dopadljiv oblik; štaviše i možda,
Zbog slabosti mi i sumornosti —
A on na takve ima silnu moć —
Na zlo me vodi, da me upropasti.
Ja hoću da imam stvarnije razloge
No ovaj. Gluma zamku nek' mi dadne,
U koju će savest kraljeva da padne.

(Odlazi.)

⁴⁴ Pretpostavljalo se da golub ne luči žuč.

TREĆI ČIN

SCENA PRVA

Soba u zamku

(Ulaze Kralj, Kraljica, Polonije, Ofelija, Rozenkranc
i Gildenstern.)

KRALJ: Zar ne možete okolišnim putem
Izmamiti mu reč što je pometen,
Što sve svoje mirne dane muči grubo
Tim nemirnim ludilom opasnim?
ROZENKRANC: Priznaje da se oseća rastrojen;
Al' zašto, to neće nikako da kaže.
GILDENSTERN: Niti nam daje da ga ispitamo;
Već ludilom se veštim zaklanja
Kadgod bismo hteli da ga navedemo
Na kakvo priznanje o pravome stanju.
KRALJICA: Je li vas lepo primio?
ROZENKRANC: Kô plemić.
GILDENSTERN: Ali ipak zato vrlo usiljeno.
ROZENKRANC: Sklon pitanjima, al' vrlo tvrd
U odgovoru na naša pitanja.
KRALJICA: Da l' ste ga kakvom zabavom kušali?
ROZENKRANC: Desilo se tako da smo neke glumce
Prestigli na putu; pričasmo o njima;
I tad se kao obradovô beše,
Što čuje o njima. Ti su ljudi oko dvora,
I, čini mi se, dobili su nalog
Da doveće pred njim predstavljaju.
POLONIJE: Jeste.

I molio me da i vas pozovem,
Da vidite i čujete tu stvar.
KRALJ: Od svega srca. Vrlo mi je milo,
Što čujem da je tome naklonjen.
Gospodo dobra, podstaknite ga vi
I dalje na sklonost spram zabava tih.
ROZENKRANC: Hoćemo, gospodaru.

(Rozenkranc i Gildensterne izlaze.)

KRALJ: Draga Gertruda, ostavi nas i ti.
Pozvali smo tajno Hamleta ovamo,
Da se, kao tobož, susretne slučajno
sa Ofelijom.
Njen otac i ja, uhode po pravu,
Bićemo tu, da gledec' neviđeni
Možemo jasno suditi i znati
Po susretu im, po ponašanju
Njegovom, je li to ljubavni bol
Il' ne, zbog čega pati.

KRALJICA: Poslušaću.
A što se vas tiče, Ofelijo, želim
Da vaša lepota bude srećni povod
Hamletovog ludila; jer tad
Imala bih nade da će vam vrline
Vratiti ga opet na redovni put,
A na čast i vama i njemu.

OFELIJA: Ja to
I sama, gospo, želela bih rado.

(Izlazi Kraljica.)

POLONIJE: Ofelijo, prošetaj ovuda;
A vas, veličanstvo, molim: sklonimo se.

(Ofeliji)

Evo, čitaj ovu knjigu; ta prividna
Pobožnost⁴⁵ nek' ti opravda samoću. —
Zbog toga smo često za ukor; jer to je

⁴⁵ Dao joj je molitvenik.

Već isuviše poznato da licem
Na molitvu spremnim, izrazom pobožnim,
Pošećerimo i samog đavola.
KRALJ (za sebe): To je isuviše istinito, vaj!
Kako divno šiba savest moju sad
Ovaj ukor. Obraz jedne bludnice,
Ulepšan što je veštinom mazanja,
Ružniji nije ispod maske svoje
No moje delo pod šarenom reči.
O, terete teški!
POLONIJE: Čujem ga, dolazi; sklonimo se, kralju.

(Kralj i Polonije odlaze.)

HAMLET: ^{BILIO HAMLETUOV SAJESTI} Biti il' ne biti? — pitanje je sad.
Je l' lepše u duši trpeti
Pračke i strele sudbe obesne,
Ili na oružje protiv mora beda
Dići se i borbom učiniti im kraj?
Umreti — spavati — ništa više — (reci,
Da spavanjem se svrši srca bol
I hiljadama životnih potresa
Naslednih mesu), eto to je cilj
I predano mu teži ti. Umreti,
Spavati — spavati — možda sanjati!
Da, tu je čvor! Jer u tom spavanju
Smrtnom kakvi bi snovi mogli doći,
Kad života ovo klupče odmotamo?
Tu moramo stati; to je obzir taj
Što bedi našoj produžava vek!
Jer ko bi podnô svetske šibe, ruge,
Nepравde silnih i zlostave gordih,
Bol prezrene nam ljubavi, nasilja,
I obest vlasti, poniženja koja
Od nevrednih trpi strpljiva zasluga, —
Kad sam sebi možeš slobodu da daš
I golim nožićem? Ko bi vukao
Tovar, pod umorom života stenjući
I znojeći se, da strah
Ne buni od nečeg po smrti, od tajne
Zemlje, s čijih međa još nijedan putnik

Vratio se nije? To nam volju zbuni,
I čini da rađe podnosimo zla
Koja su tu već, nego da letimo
Onima drugim, nepoznatim još?
Tako svest strašljivce pravi od svih nas;
I tako prirodnoj boji odluke
Bledilo misli da bolešljiv lik,
Te preduzeća velika i smela
Otuda krivo okrenu svoj tok
I gube im dela. — Ali, mir! —
Lepa Ofelija! — Vilo, molitvama
Pomeni sve mi grehe!

OFELIJA: Kneže moj!

Davno vas ne videh! Kako ste?

HAMLET: Pokorno hvala; dobro, dobro, dobro.

OFELIJA: Ja imam, kneže, vaših poklona,

I davno željah da vam ih vratim

Primite ih sada molim vas.

HAMLET: Ne, ne;

Ja vam nisam nikad ništa dao.

OFELIJA: Kneže, vi dobro znate to, da jeste,

I to sa tako nežnim rečima,

Da spomeni behu dragoceniji.

Bez mirisa sad su, — uzmite ih natrag

Jer plemenitoj duši bogat dar,

Bez ljubavi pružen, — ništavna je stvar.

Evo, kneže!

HAMLET: Ha, ha! Jeste li vi pošten!

OFELIJA: Kneže?

HAMLET: Jeste li lepi?

OFELIJA: Šta vaše gospodstvo misli?

HAMLET: Da, ako ste pošten i lepi, vaše poštenje ne bi
trebalo da dopusti vašoj lepoti da se druži s njim.

OFELIJA: Zar može, kneže, lepota imati boljeg društva
od poštenja?

HAMLET: Da, naravno. Jer će moć lepote pre pretvoriti
poštenje, od onog što jeste, u podvodačicu, nego što
će snaga poštenja preobraziti lepotu u nešto slično
njemu. To je nekada bio paradoks, ali je sada doka-
zano. — Ja sam vas nekad voleo.

OFELIJA: Zaista, kneže, vi ste učinili da vam poverujem.

HAMLET: Niste mi trebali verovati. Vrlina se ne mož
tako primiti na našem starom deblu, da mu oduzme
sav zadah. — Ja vas nisam voleo.

OFELIJA: Tim sam gore prevarena.

HAMLET: Idi u manastir! Zašto da radaš grešnike? — Ja
sâm prilično sam pošten; pa ipak bih sebe mogao
optužiti za takve stvari, da bi bolje bilo da me mati
nikada nije rodila. Ja sam vrlo ohol, osvetoljubiv,
slavoljubiv, sa više grehova što čekaju na moj mig,
no što imam misli da ih njima odenem, ili mašte da
im dam oblik, ili vremena da ih izvedem. Šta će
ovakva stvorenja, kao što sam ja, da se šunjaju izme-
đu zemlje i neba? Svi smo mi ovejani nitkovi — svi!
Ne veruj ni jednom od nas. Idi pravo u manastir! —
Gde vam je otac?

OFELIJA: Kod kuće, gospodaru.

HAMLET: Zatvarajte vrata za njim, da nigde ne bi mogao
igrati budalu sem kod svoje kuće. Zbogom!

OFELIJA: O, milostivo nebo, pomози mu!

HAMLET: Ako se udaš, daću ti ovu kletvu za svadbeni
dar: Budi nevina kao led, čista kao sneg, — nećeš
izmaći kleveti. — Idi u manastir, idi! Zbogom! —
Ali ako baš hoćeš da se udaš, pođi za budalu. Jer
pametni ljudi znaju vrlo dobro kakva čudovišta⁴⁶
pravite vi od njih. U manastir! Idi, i to brzo. Zbo-
gom!

OFELIJA: Iscelite ga, vi nebeske sile!

HAMLET: Slušao sam o vašoj navici da se mažete. Bog
vam je dao jedno lice, a vi sebi pravite drugo: vi
skakućete, vi se uvijate, vi šapućete; izdevate imena
božjim stvarima iz lakomislenosti, a pravite se da je
iz neznanja. Idite! Dosta mi je. Poludeo sam zbog
toga. Ja kažem, nećemo više imati svatova. Oni što
su se uzeli živeće, sem jednoga. Ostali će ostati kako
su. U manastir, idite!

(Odlazi.)

OFELIJA: O, kakav divan tu posrnu duh!
To bistro oko dvora, vojske mač,

⁴⁶ U poređi: *Otelo*, IV, I, 63; »rogonja je čudovište«.

Ta reč i jezik mudrosti i znanja,
A cvet i nada lepe države,
Vaspitanja primer, ogledalo mode,
Očima svima i uzor i cilj, —
Sve je to sada razoreno, sve!
A ja, najbednija i najnesrećnija
Od sviju žena, što sam pila med
Zanosne pesme zaveta mu svih, —
Sad gledam divni, kraljevski taj um
Kô razdešena zvona promukao,
A nesravnjenu, cvetnu mladost tu
U ludilu svelu. I ja, bedna, vaj!
Posle prošlih nada, gledam sav jad taj!

(Vraćaju se *Kralj i Polonije*.)

KRALJ: Ljubav! — Nisu takva osećanja ta;
A govor mu, mada pomalo bez veze,
Ne liči na ludost. U njegovoj duši
Ima nešto nad čim seta njegova
Sedi i léže; i ja verujem
Da bi se iz toga opasnost izlegla.
Da to sprečim, brzo odlučih i reših
Evo ovo: On će u Englesku, hitno,
Da nenaplaćeni danak naš potraži.
Možda će more i predeli strani
I šarenilo utisaka moći
Iz njegovog srca isterati to
Što se uvuklo u njega, o čemu
Misleći stalno muči mozak svoj,
I što ga goni da bude van sebe.
Šta mislite vi o tome?

POLONIJE: Biće dobro.
Ali ipak držim, da izvor, početak
Njegove tuge nije ništa drugo
Do prezrena ljubav. — Kako je, Ofelijo?
Ne moraš pričati šta ti je knez Hamlet
Govorio; mi smo čuli sami sve. —
Kralju, čin'te što vam drago; ali ako
Držite za zgodno, nek' kraljica, mati
Njegova, posle predstave i sama
Navali da njojzi poveri svoj bol.

Nek' bude sasvim otvorena s njim;
A ja ću se, ako dopustite, skriti
Tako da čujem sav razgovor njin.
Ako ga ona ne prozre, tada ga
U Englesku šalj'te ili ga zatvor'te
Gde vaša mudrost za najbolje nađe.
KRALJ: Neka tako bude. Kad je plemić luda,
Na ludilo treba motriti mu svuda.

(Odlaze.)

SCENA DRUGA

Velika dvornica u zamku

(Ulaze *Hamlet* i nekoliko *glumaca*.)

HAMLET: Molim vas, izgovorite taj govor onako kako sam vam ja pokazao, da vam gotovo klizi sa jezika. Ali ako budete žvakali, kao što čine mnogi vaši glumci, onda će mi to biti isto tako prijatno kao da sam opštinskom dobošaru dao da govori moje stihove. Pa nemojte suviše ni testerisati vazduh rukama, ovako: nego budite u svemu umereni. Jer i u samoj bujici, buri, ili da tako kažem, vihoru strasti, morate imati i pokazati mere, koja će to ublažiti. O, kako me vređa do dna duše kad čujem kakvog plećatog, razbarušenog klipana kako u dronjke cepa neku strast, da bi probijao uši najjevtinijoj publici u pozorištu, koja nije ni za šta drugo nego za nerazumljive pantomime ili za galamu. Voleo bih da išibam takvog dripca koji želi da prevaziđe i samog Termaganta;⁴⁷ takav bi dripac nadirodio Iroda.⁴⁸ Molim vas, izbegavajte to.

⁴⁷ Termoagent je saracenski bog, predstavljen u srednjovekovnim hrišćanskim dramama kao nadmen siledžija. On je velik hvalisavac, svađalica, ubica, ukrotitelj ili gospodar vasiona, dete zemljotresa i groma, brat smrti.

⁴⁸ Irod je kralj Judeje. U starim verskim dramama predstavljen je kao bučan, razmetljiv i nadmen čovek.

PRVI GLUMAC: Ja jamčim za to vašoj svetlosti.

HAMLET: Ali ne budite ni suviše krotki, već neka vas uči vaše rođeno osećanje mere; udesite radnju prema reči, a reč prema radnji, i osobito se starajte da nikada ne prekoračite granice prirode. Jer svaka takva preteranost promaši cilj glume, čiji je zadatak, u početku i sad, bio i jeste, da bude, takoreći, ogledalo prirode: da vrlini pokaže njeno sopstveno lice, poroku njegovu rođenu sliku, a samom sadašnjem pokolenju i biću sveta njegov oblik i otisak. Sad, ako se u tome pretera, ili ne dotera, nezalica će se možda smejeti, ali će pametnima biti vrlo mučno. A sud ovih, ako dopustite, mora pretegnuti čitavo pozorište prvih. — O, gledao sam igru nekih glumaca, i slušao druge da ih hvale, i to vrlo mnogo, koji, pa da se ne izrazim prostački, nisu imali ni naglasaka krštene duše, ni hoda krštenog, ni nekrštenog, ni čovečjeg; nego se to šepurilo i urlalo, da sam pomislio da je kakav nadničar prirode napravio ljude, a nije ih napravio dobro, tako su nakazno podražavali čovečanstvu.

PRVI GLUMAC: Ja se nadam da je to kod nas uglavnom popravljeno.

HAMLET: O, popravite sasvim. I neka oni što igraju vaše budale ne govore više nego što je za njih napisano. Jer među njima ima i takvih koji će se sami smejeti, da bi time naterali na smeh i izvestan broj budalastih gledalaca, iako je baš tada, možda, u pitanju kakav važan trenutak radnje. To je ružno i kod budale koja se tim služi pokazuje sažaljenja dostojnu ambiciju. Idite, spremite se.

(Glumci odlaze. Ulaze Polonije, Rozenkranc i Gildenster.)

HAMLET: No, gospodine! Hoće li kralj da čuje ovaj komad?

POLONIJE: I kraljica takođe, i to odmah.

HAMLET: Pa recite glumcima neka požure.

(Polonije izlazi.)

Hoćete li mu i vas dvojica pomoći da ih požuri?

ROZENKRANC I GILDENSTERN: Hoćemo, kneže.

(Rozenkranc i Gildenster odlaze.)

HAMLET: Oj, hoj Horacio!

(Ulazi Horacio.)

HORACIO: Evo me, dobri kneže; na službi sam.

HAMLET: Ti si najpravedniji čovek, Horacio,

Sa kojim sam se ikad družio.

HORACIO: Moj dragi kneže!

HAMLET: Ne mislim da laskam,

Jer kakvoj bi se nadao nagradi

Od tebe, što nemaš drugog prihoda

Do vedar duh što te hrani i odeva?

I zašto bi se sirotom laskalo?

Nek' zaslađen jezik liže glupi sjaj,

A koleno sviđa svoj uslužni zglob

Tamo gde korist sleduje laskanju.

Čuj me. Otkad mi mila moja duša

Gospodarkom postala izboru svom,

I otkada ume ljude deliti,

Tvoj izbor za nju osiguran bi.

Jer ti beše čovek što snoseći sve

Ne trpi ništa, jedan što je primô

I udare i dare sudbine

Š jednakom hvalom, Blagosloven taj

Kod koga razum i strast tako stoje,

Da nije samo frula, na kojoj bi

Sudbina mogla svirati što hoće.

Daj mi čoveka što nije rob strasti,

I nosiću ga u dnu srca svog,

U srcu srca svoga, kao tebe.

Al' suviše je o tom. — Večeras će

Odigrati se pred kraljem predstava,

Jedna je scena u njoj vrlo slična

Okolnostima o kojima ti pričah

Povodom smrti mog oca. Molim te,

Kad vidiš da se izvodi taj čin,

Ti s punom pažnjom duha posmatraj

Mog strica. Ako njegov skriven greh

Ne bude jednim govorom⁴⁹ otkriven,
Onda je duh, kog videsmo, nečastiv,
A pretpostavke moje crne su
Kô kovačnica Vulkanova. Pazi
Oštro, a ja ću upreti pogled svoj
U njegovo lice, pa ćemo zajedno
Udružiti svoje opaske za sud
O njegovom izgledu.

HORACIO: Dobro, kneže.
Ako mi on, dok se igra gluma ta,
Ukrade išta, i ja ne opazim,
Platiću celu štetu.

HAMLET: Dolaze
Da igraju. Moram praviti se lud.
Zauzmi jedno mesto.

(Danski marš. Zvuk truba. Ulaze *Kralj, Kraljica, Polonije, Ofelija, Rozenkranc, Gildenstern, druga gospoda* i straža sa buktinjama.)

KRALJ: Kako je sada naš sinovac Hamlet?

HAMLET: Izvanredno dobro, vere mi: na kameleonovoj hrani; jedem vazduh, kljukaju me obećanjima. Tako ne biste mogli gojiti ni kopuna.

KRALJ: Ja nemam ništa sa tim odgovorom, Hamlete; te reči nisu moje.

HAMLET: Ne, sad više nisu ni moje. (Poloniju) Gospodine, vi kažete da ste nekad, na Velikoj školi, igrali?

POLONIJE: Igrao sam, gospodaru; i smatrali su me za dobroga glumca.

HAMLET: A šta ste prikazivali?

POLONIJE: Prikazivao sam Julija Cezara: bio sam ubijen na kapitolu,⁵⁰ Brut me ubio.

HAMLET: Njegova je uloga bila brutalna. Ubiti tako kapitalno tele! — Jesu li glumci gotovi?

ROZENKRANC: Jesu, kneže. Čekaju vašu zapovest.

KRALJICA: Dragi Hamlete, hodi ovamo; sedi kraj mene.

HAMLET: Neću, dobra majko: ovde je privlačniji metal.

⁴⁹ Govorom koji je Hamlet napisao.

⁵⁰ Ova greška o mestu gdje je Julije Cezar poginuo je i u Šekspirovom *Juliju Cezaru*.

POLONIJE (kralju): O-ho! Čujete li ovo?

HAMLET (spusti se kod Ofelijinih nogu):

Smem li da legnem u vaše krilo?

OFELIJA: Ne, gospodaru.

HAMLET: Hteo sam reći, smem li nasloniti glavu na vaše krilo?

OFELIJA: Možete, gospodaru.

HAMLET: Mislite li da sam mislio što ružno?

OFELIJA: Ja ne mislim ništa, gospodaru.

HAMLET: Lepa je to stvar ležati među devojačkim nogama.

OFELIJA: Šta, kneže?

HAMLET: Ništa.

OFELIJA: Vi ste veseli, kneže.

HAMLET: Ko, ja?

OFELIJA: Da, kneže.

HAMLET: O, bože moj, ja sam vam samo jedan lakrdijaš.

Šta bi čovek mogao bolje raditi nego da bude veseo? Pogledajte kako veselo izgleda moja majka, a moj otac je umro nema ni dva sata.

OFELIJA: Ne, ima dvaput po dva meseca, kneže.

HAMLET: Već toliko! Onda nek' đavo nosi crninu; ja ću se obući u samurovinu. Gospode! Umro pre dva meseca, pa još nije zaboravljen? Onda ima nade da uspomena na velikog čoveka preživi njegov život za čitavo pola godine. Ali, Bogorodice mi, onda on mora zidati crkve, jer će inače biti zaboravljen, kao drveni konj sa majske maskarade, čiji je epitaf:

»Jer oj, jer oj!

Zaboravljen je drveni konj.«

(Oboa. Ulaze lica jedne pantomime: kralj i kraljica izražavaju pokretima ljubav; ona zagrlji njega i on nju. Ona klekne pred njega, kao da ga uverava o svojoj ljubavi. On je podigne i spusti glavu na njeno rame; legne na cvetni bedem. Ona ga ostavlja, kad vidi da je zaspao. U tom se pojavljuje neki čovek, koji skine kralju krunu, poljubi je, i nalivši otrova u kraljeve uši, izlazi. Kraljica se vraća, i kad opazi mrtvoga kralja, gestovima izražava bol. Trovač se vraća sa dve ili tri neme ličnosti, predstavljajući se da žali kralja zajedno sa njom. Zatim iznose

leš. Trovač prosi kraljicu, dajući joj poklone. Izgleda kao da se ona spočetka gnuša ove ponude i da je protiv toga; ali na kraju prihvata njegovu ljubav. Najzad izlaze.)

OFELIJA: Šta znači ovo, kneže?

HAMLET: Bogme, to je potajno nedelo, a znači nesreću.

OFELIJA: Možda ovaj prizor predstavlja zaplet igre.

(Ulazi Prolog.)

HAMLET: To ćemo doznati od ovoga. Glumci ne znaju čuvati tajnu. Oni će sve ispričati.

OFELIJA: Hoće li nam kazati šta znači ovo što smo videli?

HAMLET: Hoće, a i sve drugo što biste mu vi pokazali da vidi. Nemojte se vi stideti da mu pokažete, a on se neće stideti da kaže šta je to.

OFELIJA: Vi ste rđavi, vi ste rđavi, kneže. Hoću da slušam komad.

PROLOG: *Klanjajući se pred milošću sviju,
Molimo za pažnju strpljivu i tiju,
Za nas i za našu tragediju.*

HAMLET: Je li to prolog ili zapis na kakvom prstenu?⁵¹

(Ulaze dva glumca: kralj i kraljica.)

OFELIJA: Kratko je, kneže.

HAMLET: Kao ženska ljubav.

GLUMAČKI KRALJ: Tri'est puta Feb je obiđo u letu
Neptunov val i sfere našem svetu,
A pozajmljeni sjaj meseca sjaše
Punih trideset leta iznad zemlje naše
Otkako nam daše svetu vezu jaku
U srcima ljubav, a ruke u braku.

GLUMAČKA KRALJICA: Još toliko brojmo put koji obiđe
Pre no naša ljubav svome grobu siđe.
Ali avaj! Tebe tišti neka mora;
Nisi više vesô, kao sve do skora.
Strepim za tebe; ali zbog mog straha
Ti svojoj strepnji ne poklanjaj maha.
Strah i ljubav žene drugovi su verni,

⁵¹ Zapisi na prstenu, naravno, morali su biti kratki.

Oboje ništavni ili neizmerni.
Ljubav ti dokazah miloštama svojim,
I kol'ko te volim, toliko se bojim,
Veliku ljubav sitne sumnje plaše;
S našim strahom rastu i ljubavi naše.
GLUMAČKI KRALJ: Skoro te već moram ostaviti draga,
Osećam da život napušta mi snaga.
A ti ćeš voljena biti, poštovana
U ovome svetu; i jednoga dana
Dobićeš možda nežnog muža . . .
GLUMAČKA KRALJICA: Čuti!
Izdajom srca ljubav mi ne muti.
Prokleta, ako uzmem drugog muža;
Koja ubi prvog, drugom ruku pruža.
HAMLET (za sebe): Pelen, pelen!
GLUMAČKA KRALJICA: Drugi brak još samo niska ko-
rist sprema,

Al' ljubav u njemu svog udela nema.
Svoga mrtvog muža drugi put ubijam
Kad se oko drugog u postelji svijam.
GLUMAČKI KRALJ: Verujem da misliš što si rekla sada,
Al' odluka naša često puta pada.
Namera se kao rob sećanja javlja;
Na rođenju jaka, zatim slaba zdravlja,
Kô zeleni plodi ona je na grani;
A kad sazru, oni padnu neobrani.
Čovek zaboravlja — udes je to tužan —
Da isplati dug svoj, što je sebi dužan.
I što u svom žaru naumimo strasno,
Kad žar prođe, to je učiniti kasno.
Svaka radost, tuga, u naponu strasti
I rođeno svoje delo upropasti;
A najveća radost i dubok bol gde je,
Radost začas plače, bol se časom smeje.
Svet nije večan: što se ljudi čude,
Ako s drugom srećom druga ljubav bude?
Jer da li, — tu treba odgovora dati —
Ljubav sreću ili sreću ljubav prati?
Padne li silni, ljubimac se skriva;
Uspe li siromah, zlotvor mu drug biva.
Do danas je ljubav sledovala sreći,

Jer bogat će uvek prijatelja steći;
A ko u nuždi kuša druga zloga,
U zlotvora odmah taj pretvara toga.
Ali kad sam počô da svršim u redu:
Volja nam i sudba raznim putem gredu,
Te namere naše uvek se izmene;
Misao je naša, al' ne mete njene.
Sad misliš da nećeš drugoga uzeti,
Al' će s mrtvim mužem i ta misô mreti.

GLUMAČKA KRALJICA: Ne dala mi zemlja hrane, nebo
zraka;

Ne imala mira od dana ni mraka;
Nek' pred svaku moju nadu očaj stane;
Budućnost mi bila ćelija apsane;
Sve nedaće koje lice sreće kvare
Nek' mi svaku želju gone i satare;
Pratila me večna kazna kroz vremena, —
Kad, udova jednom, opet budem žena!

HAMLET (Ofeliji): Ako sad prekrši zakletve!

GLUMAČKI KRALJ: To je teška kletva. Ostavi me malo.
Duh mi je umoran. Meni je sad stalo
Da se snom okrepim.

(Legne.)

GLUMAČKA KRALJICA: San ti mira dao;
A među nas nikad ne ušô duh zao.

(Izlazi.)

HAMLET: Kako vam se, gospodo, dopada ova stvar?

KRALJICA: Čini mi se da ta gospa suviše obećava.

HAMLET: O, ona će održati reč!

KRALJ: Zna li vi sadržaj tog komada? Da nema u nje-
mu kakvôg zločina?

HAMLET: Ne, ne! Oni se samo šale; truju se od šale.
Nema vam tu ni senke zločina.

KRALJ: Kako zovete taj komad?

HAMLET: Mišolovka. Kako to, zapitaćete. Pa u prenos-
nom značenju. Komad prikazuje jedno ubistvo u

Beču: knez se zove Goncago,⁵² njegova žena Batista.
Videćete odmah; zlikovačka posla. Ali šta mari? To
se ne tiče nas, vašeg veličanstva i mene; naša je
savest mirna. Koga svrbi, nek se češe; naša šija je
čitava.

(Ulazi Lukijan.)

HAMLET: To je neki Lukijan, kraljev sinovac.

OFELIJA: Vi ste, gospodaru, dragoceni, kao kakav hor.⁵³

HAMLET: Mogao bih biti tumač između vas i vašeg dra-
gana, ako bih video kako se zabavljaju lutke.⁵⁴

OFELIJA: Vi bockate, kneže, vi bockate.

HAMLET: Stalo bi vas kuknjave dok biste mi otupili vrh.

OFELIJA: Sve bolje i gore.

HAMLET: Sve ste vi neverne supruge. — Počni, ubico!
Mani se tih odvratnih grimasa, i počni. Hajde, već;
grakćući, gavran više: osveta!

LUKIJAN: Crn smer, ruka, otrov, čas zgodan toliko.

Pomaže doba. Ne vidi me niko.

Ti, kobna smešo od ponoćnih trava,

Što Hekata⁵⁵ triput kle i uçarava,

Pokaži sad čini moć u punoj snazi,

Zdrav život odjednom uzmi i zarazi.

(Sipa otrov u uvo zaspalome kralju.)

HAMLET: Otruje ga u vrtu da mu otme državu. Njegovo
je ime Goncago. Ta priča postoji, i pisana je oda-
branim italijanskim jezikom. Odmah ćete videti kako
ubica zadobija ljubav Goncagove žene.

OFELIJA: Kralj ustaje!

HAMLET: Šta, uplašen prividnim požarom!

KRALJICA: Kako je mom mužu?

POLONIJE: Prekinitê predstavu!

⁵² Godine 1538. vojvoda od Urbana oženio se devojkom iz po-
rodice Goncago; njega je ubio Luidi Goncago nasuvši mu otrov u
uvo. Sasvim je verovatno da je Šekspir čitao o ovom ubistvu.

⁵³ Hor objašnjava radnju drame, npr. u *Zimskoj bajci*, *Romeu*
i *Juliji*, *Henriju V*.

⁵⁴ Pozorište lutaka obično je imalo tumača na pozornici.

⁵⁵ Hekata je kraljica pakla: ona je i noćna, avetinjska boginja
vradžbina i mađije, boginja Meseca, Zemlje i donjeg sveta. U
srednjovekovnoj demonologiji ona je veštica ili mađioničarka.

KRALJ: Osvetlite mi! Hajde!

SVI: Buktinje, buktinje, buktinje!

(Izlaze svi osim *Hamleta* i *Horacija*.)

HAMLET: Nek' ranjen jelen suze lije:

Nek' igra jelen zdrav!

Dok jedan spava, drugi bdije, —

Takav je život sav.

Šta velite, gospodine moj? Zar mi ova pesma, sa šumom perjanica i s dve rozete u vidu ruže iz Damaska na mojim cipelama na pređice ne bi donela članstvo u kakvoj glumačkoj družini, u slučaju da se moja preostala sreća bude ponašala prema meni kao Turčin? A, gospodine?

HORACIO: Bez sumnje, s polovinom dobiti.

HAMLET: Sa celom, uveren sam.

Jer ti, o Damone dragi, znaš

Da je s kraljevstva ovog oteran

Jupiter sam; a sada vlada baš

Pravi, pravcati — paun!

HORACIO: Trebalo je da napravite slik.

HAMLET: Dobri moj Horacio, dajem hiljadu funti da je svaka reč Duha istinita. Jesi li zapazio?

HORACIO: Sasvim dobro, gospodaru.

HAMLET: Čim je pala reč o trovanju?

HORACIO: Odlično sam uočio.

HAMLET: A-ha! Dajte malo muzike! Ovamo te flaute!

Jer ako kralj ne voli komediju,

Onda on, jamačno, ne voli ju-iju!

Ovamo muziku!

(Ulaze *Rozenkranc* i *Gildenstern*.)

GILDENSTERN: Dopustite mi jednu reč, dobri gospodaru.

HAMLET: I čitavu priču, gospodine, ako je po volji.

GILDENSTERN: Kralj, gospodaru...

HAMLET: No, gospodine, šta je s njim?

GILDENSTERN: Povukao se u svoje odaje neobično uzrujan.

HAMLET: Od pića, gospodine?

GILDENSTERN: Ne; biće od gneva, kneže.

HAMLET: Vi biste pametnije uradili da o tome izvestite njegovog lekara. Jer ako bih mu ja dao na čišćenje to bi ga možda bacilo u još veći gnev.

GILDENSTERN: Ali, dobri moj kneže, uredite malo svoj razgovor, i ne udaljujte se toliko od onoga što treba da vam kažem.

HAMLET: Pitom sam već, gospodine. Kažite.

GILDENSTERN: Kraljica, vaša mati, koja je u velikoj duševnoj utučenosti, poslala me je k vama.

HAMLET: Vi ste mi dobro došli.

GILDENSTERN: Ne, dobri moj kneže; ta učtivost nije baš od najbolje vrste. Ako želite da mi date zdrav odgovor, ja ću izvršiti naredbu vaše matere; ako ne, vašim oprostajem i mojim povratkom okončaće se i moj posao.

HAMLET: Ja ne mogu, gospodine.

GILDENSTERN: Šta, gospodaru?

HAMLET: Da vam dam zdrav odgovor: moj duh je bolestan. Ali odgovor koji bih mogao dati stoji na raspolaganju vama, ili tačnije, kao što kažete, mojoj materi. Zato dosta o tom, pa na stvar. Moja mati, kažete...

ROZENKRANC: Dakle, ona kaže da je nju vaše ponašanje začudilo i zadivilo.

HAMLET: O, divni sine, koji umeš tako zadiviti svoju majku! — Ali zar nema ništa što sleduje tome divljenju moje matere? Govorite.

ROZENKRANC: Ona želi da govori s vama u svojoj sobi pre no što odete na spavanje.

HAMLET: Poslušaćemo, ma bila deset puta naša mati. — Imate li još šta da mi kažete?

ROZENKRANC: Kneže moj, vi ste me nekad voleli.

HAMLET: Ja vas i sad volim tako mi ovih oruđa za krađu.⁵⁶

ROZENKRANC: Dobri moj kneže, šta je uzrok vašem rastrojstvu? Odbijajući da svoje jade poverite svojim

⁵⁶ Oruđa za krađu su ruke. Crkveni katehizam opominje verne da čuvaju ruke od krađe. Hamlet govori ironično i zato u suštini kaže: »Ja vas i sad volim tako mi ovih lopovskih ruku.«

prijateljima, vi svakako prečite put svojoj vlastitoj slobodi.

HAMLET: Gospodine, meni treba unapređenje.

ROZENKRANC: Kako to kad imate reč samoga kralja da ćete ga vi naslediti na prestolu Danske?

HAMLET: Da, ali »do zelene trave«, — poslovice je malo zastarela.

(Ulaze *glumci* sa frulama.)

HAMLET: A, frule! — Dajte da vidim jednu. — Vi želite da budem s vama malo nasamo. Što vi neprestano obletate oko mene, da mi nanjušite trag, kao da hoćete da me naterate u klopku?

GILDENSTERN: O, gospodaru, ako je moja revnost odveć drska, onda je i moja ljubav suviše nepristojna.

HAMLET: Ja to ne razumem dobro. Hoćete li da svirate u ovu frulu?

GILDENSTERN: Ne umem, kneže.

HAMLET: Ja vas molim.

GILDENSTERN: Verujte mi, ne umem.

HAMLET: Preklinjem vas.

GILDENSTERN: Ali ja ne umem ni da je držim, kneže.

HAMLET: To je lako, kao lagati. Prstima i palcem hvatajte ove rupe, ustima duvajte u nju, i ona će dati od sebe najrečitiju muziku. Evo vidite, ovo su rupe.

GILDENSTERN: Ali ja ne umem da to dovedem u sklad, nemam dara za to.

HAMLET: Pa vidite kakvu tričavu stvar pravite vi od mene. Vi hoćete na meni da svirate, hoćete da saznate za moj ključ; hoćete da mi iz srca iščupate tajnu; hteli biste da učinite da odjeknem od najnižeg tona do vrha svoje skale. A evo ovog malog instrumenta u kome je divan glas i obilje tonova, pa ga vi ipak ne možete naterati da progovori! Do sto davola, mislite li vi da se na meni može lakše svirati nego na jednoj fruli? Nazovite me kojim hoćete instrumentom; vi me možete pipati, ali ne možete svirati na meni.

(Ulazi *Polonije*.)

HAMLET: Bog vas blagoslovio, gospodine!

POLONIJE: Kneže moj, kraljica bi želela da govori s vama, i to odmah.

HAMLET: Vidite li vi onaj oblak koji gotovo ima oblik kamile?

POLONIJE: Boga mi, zaista je nalik na kamilu.

HAMLET: Čini mi se da liči na lasicu.

POLONIJE: Leđa su mu kao u lasice.

HAMLET: Ili na kita?

POLONIJE: Vrlo je sličan kitu.

HAMLET: Onda ću odmah otići materi. (Za sebe.) Ovi me teraju da glumim budalu do krajnje granice mog strpljenja. (Glasno.) Doći ću odmah.

POLONIJE: Ja ću joj to kazati.

(Odlazi.)

HAMLET: Odmah je lako reći. Idite, prijatelji.

(*Rozenkranc, Gildenster*n i *glumci* izlaze.)

Avetno doba ponoći je sad,
Kad groblje zja, pa pakô razvejava
Zarazu svetom. Sad bih vrelu krv
Mogao piti, činiti grozote,
Da se dan strese kad pogleda to.
Ali tiho! Hajd'mo sada materi!
— O, srce moje, ti se ne izrodi;
Neka u moje zatvorene grudi
Nikad Neronov ne provali duh,⁵⁷
Svirep ću biti, neprirodan ne;
Iz mojih usta noževi će ići,
Ali u ruci mojoj nek' ne budu.
Jezik i duša nek' su licemerni.
Ma koliko moje kidale je reči
Ti dušo, ipak takvo delo spreči.

(Izlazi.)

⁵⁷ Neronov duh je materoubilački duh. On je ubica svoje majke Agripine. Agripina je bila Klaudijeva žena; okrivljena je da je otrovala svoga muža i da je rodoskrvno živela sa svojim bratom. Kad joj je, po naredbi njenog sina Nerona, zadat smrtni udarac, uzviknula je na izdisaju: »Udri u trbuh koji je mogao da rodi takvo čudovište.«

SCENA TREĆA

Dvorana u zamku

(Ulaze *Kralj, Rozenkranc i Gildenster.*)

KRALJ: Ja ga ne volim; po nas je opasno
Pustiti ludosti njegovoj tu vlast.
Zato se sprem te. Punomoć za vas
Napisaću odmah, i on će otići
U Englesku s vama. Naše dostojanstvo
Ne može trpeti tu blisku opasnost
Što iz ludila mu napreduje tako
Svakoga časa.

GILDENSTERN: Spremićemo se.
Jer pobožno je i sveto staranje
Sačuvati bezbroj ljudi koji se
Hrane i žive od vašeg veličanstva.

ROZENKRANC: Svaki pojedinac posebno je dužan
Svom snagom i svakim oružjem duha svog
Da sebe od štete brani, a još više
Onaj od čije sreće zavise
Životi mnogih. Jer kraljeva smrt
Ne dolazi sama, nego kao vrtlog
Odvlači sobom sve što joj je blizu.
To je ogroman točak, učvrćen
Na vrh najvišeg brega, na čijim je
Paocima ogromnim deset hiljada
Sitnijih stvari prikovano, stalo;
Pa kad on padne, svaka mala stvar
I sitan dodatak deli strašni pad.
Nikad kraljev uzdah nije sam još ostô,
A da ceo narod nije tužan postô.

KRALJ: Spremite se, molim, za taj hitni put,
Okovaćemo u lance opasnost
Što sada hoda odveć slobodno.

ROZENKRANC i GILDENSTERN: Požurićemo.

(*Rozenkranc i Gildenster* izlaze. Ulazi *Polonije*.)

POLONIJE: Kralju moj, on ode k materi u sobu.

Ja ću se skriti iza zastora,
Da razgovor čujem. Uveren sam već
Da će ga ona izgrdit' valjano.
Jer vi ste rekli — i rekli ste mudro —
Da će dobro biti da neko, sem majke,
Koja bi pristrasna po prirodi bila,
Sa zgodnog mesta razgovor čuje njen.
Budite mi zdravo, gospodaru moj.
Doći ću do vas pre neg' legnete,
I kazati vam što budem saznao.
KRALJ: Zahvaljujem vam, dragi gospodine!

(*Polonije odlazi*.)

Moj zločin truli: do neba mu smrad
Diže se, noseć' najstariju kletvu
Bratoubistva. Molitvi ne mogu,
Mada je želim koliko i hoću.
Jaku mi volju jači greh obara;
A ja, kô neko vezan s posla dva,
Besposlen stojim ne znajući gde
Da počnem, te oba zanemarujem.
Pa da je ova ruka prokleta
Od bratovlje krvi dvaput odebljala,
Zar dobro nebo nema dosta kiše
Da je spere celu, da bude kô sneg?
Čemu milost doli da pogleda greh?
Nema li molitva tu dvostruku moć
Da, pre no padnemo, predupredi pad,
I oprosti onda kad padnemo već?
Pa pogledaj gore! Tvoj je prošô greh
Ali o, koji bi oblik molitve
Pristao za mene? »Oprosti mi moje
Gadno ubistvo!« — To ne može biti;
Jer ja i sada uživam koristi
Zbog kojih ovo ubistvo izvrših:
Svoju krunu, svoju kraljicu i vlast.
Može li kogod oproštaj da traži,
A korist od svoga zločina da drži?
Na putima greha u ovome svetu
Pozlaćena ruka zločina još može

Da izmakne pravdi; i često se još
Pljačkom zločina kupi zakon sam.
Al' tako nije na nebu. Tu nema
Vrdanja, i tu se javlja svaki čin
U svojoj pravoj prirodi; a mi,
Pred očima, licem svojih grehova,
Primorani smo da priznamo sve.
Pa onda? Šta mi ostaje? Da kušam
Šta pokajanje može il' ne može.
Al' šta to vredi jednome koji se
Ne može da kaje? O očaja, bede!
O, srce crno kô smrt! O, ti dušo
U mreži, što se boreć za slobodu
Samo još više zaplićeš! Pomoz'te,
Anđeli dobri! Pokušajte bar,
Savijte se, kruta kolena; a srce
Sa čeličnim žicama omekšaj
Kao žile kakvog novorođenčeta!
Sve još može krenuti na dobro!

(Klekne. Ulazi *Hamlet*.)

HAMLET: Na molitvi je. Mogao bih sad
Svršiti; i sad ću svršiti sa njim.
Pa onda, on u raj, a ja ću biti
Osvećen. — O tome treba razmisliti.
Jedan mi zlikovac oca ubio,
I zato, zar, jedinac sin mu ja
Šaljem tog istog zlikovca u raj!
O to bi bila plata, nagrada,
A osveta nikad! On ubi oca mog
Iznenada, teškog od jela, sa svima
Gresima njegovim silno nabujalim,
Jedrog kô maj. I kako s njegovim
Računom stoji, to zna samo bog!
Al' po mislima i znanju smrtnika,
On teško pati. Pa zar sam osvećen
Kad mu uzmem život sad, kad čisti dušu.
I kad je gotov i spreman za put?
Ne.
Stoj, maču, budi strašnijeg zamaha!

Kad bude pijan, zaspao, u gnevu,
U rodoskrvnoj slasti postelje.
U kocki, svađi, ili ma kom činu
Što trun spasenja u sebi ne čuva, —
Tad ga obori: nek' se petama
Koprca k nebu, nek' mu duša bude
Prokleta, crna kao pakao
U koji pođe! — Moja mati čeka. —
Lek ti ovaj muke produžiće; neka!

(Ode.)

KRALJ (ustajući): Reči bi gore, ali misô osta dole.
Neće se k nebu dići reči gole.

(Odlazi.)

SCENA ČETVRTA

Kraljičina soba

(Ulaze *Kraljica* i *Polonije*.)

POLONIJE: On će sad doći. Dobro ga ukor'te.
Rec'te da mu šale odveć su drske;
I da ste ga braneć izložili se za nj
Velikom gnevu. Sakriću se tu.
Molim vas, budite otvoreni s njim.

HAMLET (iza scene): Mati, mati, mati!

KRALJICA: Ne brin'te se za mene, ja vam jamčim to.
Sklonite se; ja ga čujem da dolazi.

(*Polonije* se sakrije iza zastora. Ulazi *Hamlet*.)

HAMLET: No, mati, sada, u čemu je stvar?

KRALJICA: Hamlete, ti teško uvredi oca svog.

HAMLET: Majko, uvrediste teško oca mog.

KRALJICA: Hajd'! Ti budalastim jezikom odgovaraš.

HAMLET: Hajd', hajd'! Vi pitate jezikom me zlim.

KRALJICA: Hamlete, šta znači to?

HAMLET: Pa šta je sad?

KRALJICA: Jesi li zaboravio ko sam ja?

HAMLET: Nisam.

Vere mi, nisam; vi ste kraljica,

I žena brata muževljevog, da

I — kam' da niste! — vi ste moja mati.

KRALJICA: No, onda će drugi govoriti s tobom!

HAMLET: No, no, vi samo sedite sad s mirom!

Ne smete se ni maći. Nećete

Otići dok vam ne dam ogledalo,

U kome ćete videti se sva!

KRALJICA: Šta hoćeš? Da nećeš da me ubiješ!

U pomoć! U pomoć!

POLONIJE (iza zavese): U pomoć! O-hoj!

HAMLET (izvuče mač): Gle, pacov!

(Probode zavesu.)

Mrtav, — za dukat! Mrtav je.

POLONIJE (iza zavese): Ah, ja sam ubijen!

(Padne i umre.)

KRALJICA: Oh, šta učini!

HAMLET: Ja zaista ne znam. Da nije to kralj?

KRALJICA: O, kako je brz i krvav ovaj čin!

HAMLET: Da, krvav čin; i skoro tako rđav,

O, dobra majko, kô ubiti kralja,

Pa udati se za brata njegovog.

KRALJICA: Kô ubiti kralja!

HAMLET: Da, gospođo, to je

Moja reč bila.

(Otkrije zavesu i vidi *Polonija*.)

O, ti nesrećna,

Dosadna, nagla budalo, zbogom sad!

Mišljah da si gosa. Primi svoju kob.

Sad vidiš da biti odveć revnosta

Opasno je katkad. — Ne lomite ruke!

Mirno! Sedite! Lomiću vam srce.

Jer tako će biti, ako je od građe

Osetljive, ako navika prokleta

Nije od njega čelik stvorila,

Da tvrđava bude protiv osećanja.

KRALJICA: Šta učinih da u gruboj vici toj

Svoj jezik puštaš protiv mene ti?

HAMLET: O, učinili ste čin što brlja nežnost

I rumen skromnosti, a vrlinu svu

U licemernost pretvara; što skida

Sa svetlog čela čiste ljubavi

Ružu,⁵⁸ a u njega usađuje čir!

Što od venčanih zakletava pravi

Podvale gnusne kô kockarska laž!

O, takvo delo, što iz tela braka

Čupa samu dušu, a od slatke vere

Pravi samo pustu zbrku besmislica!

Lice se neba rumeni, i sama

Ta čvrsta, teška zemlja s tužnim licem

Bolna je srca, kô pred strašni sud

Zbog toga čina.

KRALJICA: Avaj! Kakav čin,

Što već urla, grmi u prologu svom?

HAMLET: O, pogledajte tu sliku, i tu, —

Likove verne dva brata. — Gledajte

Na veđama ovim tu miloštu svu:

Kose Apolona, čelo samog Jova,

Marsovo oko, što preti i vlada,

A držanje kao glasnika Merkura

Što siđe baš na vis što nebo ljubi:

Taj spoj i oblik, gde je svaki bog

Po jedan pečat utisnuo svoj,

Dajući svetu jemstvo za čoveka!

To je bio muž vaš: — A gledajte sad:

To je sada muž vaš: taj glavničav klas

Što kuži zdravog brata. Imate li

Oči! Zar ne htete da se hranite

Na ovoj lepoj gori, rad tovljenja

U ovom glibu? Ha! Imate l' oči?

Ne rec' te mi: to je ljubav. Jer u vašem

Dobu je plima krvi ukroćena

⁵⁸ Ruža je simbol savršenstva i nevinosti.

I niska; ona se upravlja po sudu.
A kakav je moguć između njih sud?
Osećanja, svakako, imate, —
Inače ne biste ni imali želju, —
Al' osećanje je to, zbilja, uzeto.
Jer ni ludost tol'ko ne bi zabasala
Nit' ludilu razum toliko bio rob,
Pa da od njega ne ostane trun
Za izbor u ovakvoj razlici!
Koji vas tako zavarao vrag,
Kao u žmuri? Da l' oči bez draži,
Il' draž bez oka, il' uvo bez vida,
Bez pomoći ruke, il' miris bez svega;
Ni bolni deo jednog zdravog čula
Ne bi se mogô tako varati.
O, stide, gde ti je rumen? Paklu, ti
Buntovni, kad se umeš buniti
Kostima matrone, — neka bude tad
Vrlina vreloj mladeži kô vosak,
I nek' se u ognju sopstvenome stopi!
Nek' nema stida, kad nagona žar
Vuče, jer gori silno i mraz sam,
A razumom se volja podvodi!

KRALJICA: O, ne govori više, Hamlete,
Ti moje oči mojoj duši svračaš,
Gde vidim tako mrke, crne mrlje,
Što nikad boju izgubiti neće.

HAMLET: U smrdljivome znoju živeti
Postelje masne, sladiti se tu,
I pariti u svinjcu poganom . . .

KRALJICA: O, ne govori više; reči te
Kô noževi mi prodiru u sluh.
Hamlete slatki, dosta!

HAMLET: Jedan lupež,
Jedan ubica, taj gad, ni dva'esti
Deo desetka vašeg prvog muža;
Ta sprdnja od kralja, taj kesaroš
Države ove, carstva, što je ukrô
S police skupu dijademu tu
I metnuo je u svoj džep.

KRALJICA: O, nemoj više!
HAMLET: Ta zakrpa i dronja od kralja!

(Ulazi *Duh*.)

O, zašтите me, zakrilite me vi,
Čuvari neba! — Šta bi želeo
Vaš milostivi lik?

KRALJICA: Ah, on je lud!
HAMLET: Ne dođe l' da koriš sporog sina svog
Što, pustiv da prođe i vreme i gnev,
Propustio je hitno izvršenje,
Amaneta tvoga strašnoga? O, kaži!
DUH: Ne zaboravi! — Ja te pohodim
Da izoštrim samo otupeli ti smer. —
Al' vidi čuđenje na materi tvojoj.
O, stani između nje i njene duše
Koja se bori. Kod najslabijih
Uobraženja najjače dejstvuju.
Govori joj, Hamlete.

HAMLET: Kako ste, gospođo?
KRALJICA: Avaj, kako si ti, koji očima
Upireš u ništa, i što razgovaraš
Sa bestelesnim ovako vazduhom?
Kroz oči tvoje duh tvoj divlje zvera,
I kô na uzbunu zaspali vojnici,
Tvoje polegale kose, kao žive,
Odskočile su stršeći uspravno.
O, dobri sine, na oganj i žar
Rastrojstva svog strpljenje hladno kropi.
Na koga gledaš?

HAMLET: Na njega, na njega!
Gledajte mu pogled što bledim sjajem sja!
Združeni tako, to biće i lik
Osetljivim bi učinili kam.
O, ne gledaj me, da tim žalosnim
Izgledom čvrst mi ne izmeniš plan;
Da čin moj boju ne bi gubio,
A suze, mesto krvi, grunule!

KRALJICA: Kome to govoriš?

HAMLET: Zar ništa ne vidite?

KRALJICA: Ništa baš; iako vidim dobro sve.

HAMLET: I ne čujete ništa?

KRALJICA: Ništa, osim nas.

HAMLET: Ha! pogledajte kako se otkrada

Moj otac, u odelu, kao živ!

Gledajte, eno, izlazi na vrata!

(*Duh izlazi.*)

KRALJICA: Ovo je samo mozga tvoga stvor.

A ludila samog izum je to vešt,

To bestelesno biće.

HAMLET: Ludilo!

Bilo mi kuca pravilno, kô vaše,

I stvara istu, zdravu muziku.

Moj govor nije bio ludilo.

Ispitajte me, pa ću celu stvar

Ponoviti vam od reči do reči;

A ludilo bi moralo da skreće. —

Mati, tako vam večne milosti,

Ne mećte na dušu lažni balsam taj,

Da je ovo moja ludost, ne vaš greh.

To pokožicom ranu će prevući,

Dok prljava trulež, roveći pod njom,

Neviđeno kuži. Pover'te se nebu;

Pokajte što je prošlo; izbegnite

Što će da dođe; i ne đubrite

Taj korov da ne bi jače bujao.

Oprostite mi moju propoved,

Jer u ovo vreme, gnojavo od greha,

Vrlina mora porok moliti

Za oproštaj; treba pred njim da se sviđa,

Moleći da mu čini dobročinstvo.

KRALJICA: O, Hamlete, srce nadvoje mi cepaš!

HAMLET: O, odbacite mu polovinu goru,

Pa s onom drugom živite čistije.

Dobru noć! Al' mome stricu ne idite

U postelju, nego prigr'l'te vrlinu

Ako je nemate. Čudovište to,

Što navikom zovu, koja ždere sva

Osećanja naša, taj vrug običaja,

Anđeo je ipak što ume da dâ

Radnjama dobrim i lepim livreju

I odelo što će stajati im dobro.

Uzdržite se noćas, pa će tad

Idućeg puta biti vam već lakše

Uzdržati se, zatim još lakše.

Jer navika skoro žig prirode menja,

Pa ukroti vraga ili ga izbaci

Čudnovatom snagom. Još jednom: laku noć!

Pa kada se budete pokajali,

Ja ću zatražiti blagoslov od vas.

A što se ovog tiče,

(*pokazujući na Polonija*)

žao mi ga.

Ali se nebu tako svidelo

Da njega mnome kazni, mene njim,

Da bih mu bio i sluga i bič.

Sahraniću ga lepo, i za smrt

Njegovu ja ću odgovarati.

Tako. I opet: laku noć! Ja moram

Da budem svirep da bih dobar bio.

Zlo je počelo, a gore još čeka.

Još jednu reč, o gospo!

KRALJICA: Šta da radim?

HAMLET: Samo ne ovo što vas molih ja,

Neka vas opet naduveni kralj

U postelju vuče i za obraz štipa

I naziva svojim mišem; pustite ga

Da za par smradnih poljubaca svojih,

Il' prstima vas milujući kletim

Po vratu, sazna tajnu; pa izrec'te

Kako ja, u samoj stvari, nisam lud,

Već da sam samo luda iz lukavstva.

Dobro bi bilo da mu to kažete.

Ko bi, sem kraljice, tako lepe, umne,

Ovako važne stvari sakrio

Od jednog žapca, mačka, slepog miša?⁵⁹

⁵⁹ Verovalo se da se duhovi, koji služe vešticama i znaju njihove tajne, pojavljuju u obliku žabaca, mačaka ili slepih miševa. Žabac je asociiran sa otrovom, mačak sa pohotom, a slepi miš sa slepilom.

Ko bi to mogô? Al' uprkos svesti
I tajne, otvor'te kavez na vrh kuće,
Pustite ptice, pa kô slavni majmun,⁶⁰
Ogleda radi, u kavez uđite,
I survavši se izlomite vrat!

KRALJICA: Veruj, ako su reči samo dah,
A dah opet duša, da ja nemam duše
Da izdahnem ono što si mi ti rekô.

HAMLET: Moram u Englesku. Zna li već to?

KRALJICA: Ah, to smetnuh s uma! Tako je rešeno.

HAMLET: Pečate već pisma. Dva mi školska druga
— Verujem im kao zmiji u procepu —
Zapovest nose. Oni moraju
Da prokrče put moj i da me odvedu
Neveljalstvu. Neka tako bude. Biće
Veselo kada inženjer poleti
Sopstvenom bombom uvis. Biće teško;
Al' ja ću kopati jedan aršin dublje
Od njihovih mina, pa ću ih baciti
Na Mesec! Biće vrlo prijatno
Dva lukavstva na putu sukobiti. —
Ovaj me čovek goni na pakovanje;⁶¹
U susednu sobu odvući ću leš.
Dobru noć, mati! — Ovaj savetnik
Ozbiljan, čutljiv, krotku ima ćud.
A za života bi brbljivac lud.
Haj'te, gospodine, da s vama svršim već.
Dobru noć, mati!

(Izlaze na razne strane; *Hamlet* vukući *Polonija*.)

⁶⁰ Priča o slavnom majmunu je zaboravljena i sada se za nju ne zna. Ali, sudeći po Hamletovim rečima, njen siže je otprilike bio ovo: Majmun je odneo kavez s pticama na vrh kuće, slučajno ga otvorio i ptice su izletele; on je pomislio da će i sam moći poleteti ako uđe u kavez i iskoči iz njega. Tako je i uradio i slovio vrat. Naravoučeni je za kraljicu je: ako izdaš tajnu, i ti ćeš propasti.

⁶¹ Hamlet smatra da će Polonijeva smrt ubrzati njegov odlazak.

ČETVRTI ČIN

SCENA PRVA

Soba u zamku

(Ulaze *Kralj*, *Kraljica*, *Rozenkranc* i *Gildenstern*.)

KRALJ: Mora nešto biti u tim uzdasima,
I toj dubokoj tuzi. Morate mi
Objasniti šta je, jer treba da znam.
Gde vam je sin?

KRALJICA (Rozenkrancu i Gildensternu): Ostavite nas
ovde za trenutak.

(Oni izlaze.)

Ah, gospodaru, šta videh noćas ja!

KRALJ: Šta to, Gertrudo? Kako je s Hamletom?

KRALJICA: Lud, kao vetar i kô more kad se
Sudare o prevlast? U nastupu ludom
Ću da se nešto miče za zavesom;
Istrže mač svoj i viknu: »Gle, pacov!
Pacov!« Pa u zanosu mozga svoga tad
Ubi dobrog starca, neviđenog.

KRALJ: Da teška dela! To bi snašlo nas,
Da smo se nešto tamo desili.
Sloboda mu je opasnost za sve:
I za vas samu, za nas, za svakoga.
Kako taj krvav opravdati čin?
Optužiće za njega još nas,
Predviđanje čije trebaše da spreči,
Obuzda ili od ljudi odstrani

Tog ludog mladog čoveka. Al' naša
Ljubav je bila tolika da nismo
Razumeli ono što je trebalo,
Kô čovek s gadnom bolešću što krije
Da se ona svetom ne objavi svud,
A pušta da mu života ždere srž.
Kud je otišao?

KRALJICA: Da ukloni telo
Što ubi; al' nad kojim mu je ludost,
Kô zlato u rudi prostijih metala,
Zasijala skoro, te eto ga sad
Plače nad onim što je učinio.

KRALJ: O, Gertrudo, hajd'mo.
Pre no što sunce planine dodirne
Na brod za njime; a zločin mu taj,
Zalažući ugled i znanje, moramo
Objasniti, opravdat'! — *Gildensterne!*

(Vraćaju se *Rozenkranc* i *Gildenstern*.)

Vi, prijatelji, potraž'te još nekog.
Hamlet u ludilu ubi Polonija
I odvuče ga iz sobe majčine.
Potraž'te ga; govor'te lepo s njim;
A leš u kapelu. Brzo, molim vas!

(*Rozenkranc* i *Gildenstern* izlaze.)

Hajd'mo, Gertrudo! Sazvati moramo
Najmudrije nam prijatelje, pa sad
Reći šta mislimo učiniti mi
I ono što se, vaj, učini već.
Tako će, možda, kleveta što nosi
Šapatom svojim otrovni metak svoj
Po celom svetu, sigurno kô top
Svom cilju, naše ime promašiti,
I možda samo pogoditi vazduh,
A on je nepovredan. — Hajd'mo sad.
U duši mi je samo nemir i jad.

(Izlaze.)

SCENA DRUGA

Druga soba u zamku

(Ulazi *Hamlet*.)

HAMLET: Na dobrom je mestu.

ROZENKRANC i GILDENSTERN (spolja):

Hamlete! Gospodaru!

HAMLET: Al' tiho! Kakva je to graja? Ko to viče: Hamlete! — Aha, evo dolaze.

(Ulaze *Rozenkranc* i *Gildenstern*.)

ROZENKRANC: Šta s mrtvim telom učinite, kneže?

HAMLET: Pomešao ga s prahom, kom je rod.

ROZENKRANC: Recite nam gde je da ga uzmemo i odnesemo u kapelu.

HAMLET: Nemojte to verovati.

ROZENKRANC: Da ne verujemo? Šta?

HAMLET: Da umem čuvati vašu tajnu, a da svoju sopstvenu ne umem. Pa onda, dopustite da vas ispituje jedan sunder! Kakav bi odgovor trebalo da dâ jedan kraljević?

ROZENKRANC: Smatrate li vi mene za sunder, gospodaru?

HAMLET: Da, gospodine, koji upija u sebe kraljev lik, i njegove nagrade, i njegove naloge. Uostalom, takve sluge najbolje i služe jednom kralju. On ih drži kao što majmun drži orah u uglu svoje vilice; on ih najpre uzme u usta da ih tu čuva i da ih, najzad, proguta. Kad mu treba ono što ste vi nakupili, on vas samo stegne, i vi ste opet suvi, moj sunderu.

ROZENKRANC: Ja vas ne razumem, kneže.

HAMLET: Milo mi je: pust razgovor u ludim ušima spava.

ROZENKRANC: Kneže, vi nam morate kazati gde je telo i poći s nama kralju.

HAMLET: Telo je s kraljem; ali kralj nije s telom. Kralj je stvar . . .

GILDENSTERN: Stvar, gospodaru?

HAMLET: Nikakva! Vodite me k njemu. Sakrij se, lisico, pa svi u lov!

(Izlaze.)

SCENA TREĆA

Drugo odeljenje zamka

(Ulazi *Kralj* i *pratnja*.)

KRALJ: Poslah da ga traže i da nađu leš.
Kolika opasnost što taj čovek ide
Slobodno! Ipak, mi ne smemo na nj
Primeniti strogost zakona. Jer njega
Voli nerazumna gomila, a ona
Ne pameću svojom no očima voli.
A gde je tako, tu se uvek ceni
Kazna zločinca, a ne zločin sam.
Da bi sve ispalo zgodno i povoljno,
Odlazak mu nagli treba da izgleda
Na smišljen korak. Očajna se bolest
Očajnim lekom treba i da leči,
Il' nikako.

(Ulazi *Rozenkranc*.)

Kako, šta se desilo?

ROZENKRANC: Gde je skriveno mrtvo telo, kralju,
Mi nismo mogli od njega saznati.

KRALJ: A gde je on?

ROZENKRANC: Napolju, pod stražom, gospodaru. Čeka
na vašu zapovest.

KRALJ: Dovedite ga pred nas.

ROZENKRANC: O, *Gildensterne*! Uvedite kneza!

(Ulaze *Hamlet* i *Gildenstern*.)

KRALJ: No, *Hamlete*, gdje je *Polonije*?

HAMLET: Na večeri.

KRALJ: Na večeri? Gde?

HAMLET: Ne tamo gde on večera, no tamo gde njega
večeraju. Nekakav zbor crva sad je baš na njemu.
Jedino se crvi hrane carski. Mi hranimo sve životi-
nje da nahranimo sebe; ali sebe hranimo za crve.
Ugojeni kralj i mršavi prosjak samo su razna jela,
samo su dva jela na istoj trpezi; to je kraj.

KRALJ: Ah! Ah!

HAMLET: Čovek može pecati crvom što je jeo od nekoga
kralja i jesti ribu što je pojela tog crva.

KRALJ: Šta hoćete da kažete tim?

HAMLET: Ništa drugo sem to da kralj može proći kroz
creva jednog prosjaka.

KRALJ: Gde je *Polonije*?

HAMLET: Na nebu. Pošaljite da ga vide. Ako ga vaš
glasnik ne nađe tamo, onda ga vi sami potražite na
onom drugom mestu. Ali da, zbilja, ako ga ne nađete
za jedan mesec dana, vaš nos će ga osetiti kad se
stepenicama penjete na galeriju.

KRALJ (*slugama*): Idite, potražite ga tamo.

HAMLET: On će čekati dok vi ne dođete.

(*Sluge* izlaze.)

KRALJ: *Hamlete*, ovo delo žalimo
Duboko radi tvoje bezbednosti
O kojoj brinemo. Moram te odavde
S najvećom žurbom ukloniti sad.
Zato se spremi. Gotov ti je brod,
A povoljan vetar društvo čeka već.
Sve je već spremno za put u *Englesku*.

HAMLET: Za *Englesku*?

KRALJ: Jeste, *Hamlete*.

HAMLET: No, dobro.

KRALJ: Biće dobro, ako znaš već za naš smer.

HAMLET: Vidim jednog *heruvima*,⁶² koji ga skroz prozire.
Ali hajd'mo. U *Englesku*! Zbogom, draga mati!

KRALJ: Tvoj otac, što te voli, *Hamlete*!

HAMLET: Moja mati! Otac i mati su čovek i žena; čovek
i žena su jedno telo; i eto, dakle, moja mati. —
Hajd'mo u *Englesku*!

(*Izlazi*.)

KRALJ: Sad u stopu za njim! Namamite ga vi
U lađu hitno. Ne odlažite.
Želim da ide još noćas. Idite.
Sve je svršeno i zapečaćeno
Što predat' treba. Molim vas, hitajte!

(*Rozenkranc* i *Gildenstern* izlaze.)

⁶² Heruvimi su, kako se verovalo, bili stražari neba, pa stoga
i obdareni najoštrijim vidom.

A ti, Engleska, cenit' li me znaš
Kol'ko si moju osetila moć, —
Jer rane od danskog mača su ti još
Sveže, te voljan vazal ti je strah, —
Ne prezri našu moćnu poruku.
A poruka je u pismima tim:
Hamleta smaći što pre. Pa učini,
Engleska, tako. Jer kô groznica
On mi krv buni, a ti je izleči.
I dok kraj ne znam ovom preduzeću,
Kraj radosti radost osetiti neću.

SCENA ČETVRTA

Ravnica u Danskoj

(Ulazi *Fortinbras* s trupama u maršu.)

FORTINBRAS: Kapetane,
Idite, pozdravite od mene danskog kralja.
Rec'te da s njegovim dopustom *Fortinbras*
Moli za prolaz što mu je obećan,
Kroz njegovu zemlju. Sastanka mesto znate.
Ako bi njegovo veličanstvo htelo
Ma štogod s nama, mi ćemo izrazit'
I njemu lično pokornost nam svu.
Tako mu rec'te.

KAPETAN: Hoću, gospodaru.

FORTINBRAS: Polako dalje krenimo sad.

(*Fortinbras* sa trupama prolazi. Ulaze *Hamlet*, *Rozenkranc*,
Gildenstern i drugi.)

HAMLET: Dobri gospodine, kakva je vojska to?

KAPETAN: Norveška, gospodine.

HAMLET: Kuda ide ona sad,
Molim vas?

KAPETAN: Protiv jednog dela Poljske.

HAMLET: A ko zapoveda njome, gospodine?

KAPETAN: Sinovac starog kralja, *Fortinbras*.

HAMLET: Idete li na glavnu Poljsku vi,
Il' neki granični kraj, gospodine?

KAPETAN: Istinu reći, i nepreterano,
Pošli smo rad parčeta zemlje tek,
Što nema druge vrednosti do ime.
Za pet dukata, pet, ne bih je orô.
A ni Poljskoj ne bi nit' Norveškoj više
Vredela da se u svojinu da.

HAMLET: Onda je Poljaci neće ni braniti.

KAPETAN: Hoće, i već je vojskom posednuta.

HAMLET: Dve tisuće duša i dvadeset tisuća
Dukata neće odlučiti spor
Oko te slamke. To je otok silnog
Blaga i mira što se sam provali,
A spolja i ne pokaže uzroka
Zašto smrt nastupa tada. — Hvala vam
Ponizno, gospodine.

KAPETAN: Ostanite zbogom,
Gospodine.

(Izlazi.)

ROZENKRANC: Hoćete l' da idete, kneže?

HAMLET: Eto me za vama. Haj'te napred malo.

(Izlaze svi osim *Hamleta*.)

Kako me prilike optužuju sve
Mamuzajuć' mi lenju osvetu!
Šta je čovek ako dobit' mu života
I glavno dobro nije nego san
I jelo? — Ništa do jedno živinče.
Svakako da onaj što nas stvori s tako
Širokim umom, da gledamo napred
I nazad, nije sposobnost nam tu
I taj bogu sličan razum dao tek
Da u nama bude plesniv, nekorišćen.
Sad, je l' to samo zaborav živinski,
Il' sitničarski obzir što na ishod
Suviše mnogo misli, to je misô
Što razložena ima jedan deo
Mudrosti, a tri kukavičluka, —

Al' ne znaš što sam tu, da kažem još:
 »To treba činiti«, kad imam i povod,
 Volje i snage, i sredstava da činim!
 Primeri kao zemlja očevidni
 Opominju me. Svedoči vojska ta,
 Tolika sila i sprema pod vođstvom
 Otmenog jednog, nežnog kraljevića,
 Čiji duh božanskim ponet častoljubljem
 Nevidljivome ishodu se ruga
 Izlažuć' što je smrtno, nesigurno,
 Svemu što sreća, smrt, opasnost sme, —
 A sve za jednu ljusku od jajeta.
 Biti velik nije rad velika cilja
 Krenuti se, nego s veličinom moći
 Za jednu slamku krenuti u borbu,
 Kad je na kocki čast. A šta sam ja
 Što imam oca ubijenog, majku
Osramočenu, sve podstreke krvi,
 Razuma, pa puštam da ipak spava sve;
 Dok, na sramotu moju, vidim smrt
 Nad glavom ovih dvadeset hiljada,
 Koji za jednu ćud, za senku slave,
 Grobnicama idu kao posteljama;
 Biju se za komad zemlje na kom vojska
 Ne može njina okušati boj,
 Nit' ima dosta prostora za grob
 Svih poginulih. — Odsad nek' budete
 Krvave, misli, il' bez svake mete!

(Ode.)

SCENA PETA

Elsinor. Soba u zamku

(Ulaze Kraljica, Horacio i jedan plemić.)

KRALJICA: Ja ne mogu sada da govorim s njom.

PLEMIĆ: Ona je uporna, il' bolje rastrojena;
 Njeno je stanje žalosno veoma.

KRALJICA: Pa šta bi htela?

PLEMIĆ: Ona govori

Mnogo o svom ocu; kaže kako ću
 Da u svetu ima podvala, pa huće;
 U prsa se bije, pa mrsko otura
 Nogom i slamke; priča stvari sve
 Sumnjive a tako s pola smisla tek
 Govor njen nije ništa, al' oblikom
 Neodređenim goni slušaoce
 Na misli; oni mu traže smisao,
 Dajući reč'ma misli sopstvene,
 Što slažući se s njenim pokretima,
 Čine da čovek pomisli: tu ima
 Neko zlo, iako ništa posigurno.

HORACIO: Dobro bi bilo govoriti s njom;

Jer posejati može opasne
 Smerove u duše što smišljaju zlo.

KRALJICA: Uvedite je ovamo.

(Plemić izlazi.) (Za sebe.)

Grešnoj, bolnoj duši priroda je tak'a
 Da je za nju predznak zla sitnica svaka;
 Greh, u večnom strahu sumnji se predaje,
 Čuvajući sebe, sam sebe odaje.

(Vraća se plemić sa Ofelijom.)

OFELIJA: A gde je lepo veličanstvo Danske?

KRALJICA: Kako ste, Ofelija?

OFELIJA (peva): Kako ću vernog dragog poznati

Međ' drugim neverama?

Po njegovom šeširu i štapu,

I sandal-cipelama.

KRALJICA: Avaj, mila moja devojkó, šta znači ta pesma?

OFELIJA: Šta želite? Zaista, molim vas, čujte:

(Peva.)

On je umro i otišô, gospo;

On je umro, znam;

Nad glavom mu je zelen-trava,

A niže nogu kam.

Oh! Oh!
KRALJICA: Ali nemojte, Ofelijo!
OFELIJA: Molim vas, pazite:

(Peva.)

Pokrov mu beo kô gorski sneg . . .

(Ulazi Kralj.)

KRALJICA: Avaj, pogledajte ovo, gospodaru!

OFELIJA (peva): Išaran ružama
Koje odoše u grob neurošene⁶³
Ljubavnim suzama.

KRALJ: Kako ste vi, lepa gospođice?

OFELIJA: Dobro, bog vam pomogao. Kažu da je sova bila
kći jednoga pekara.⁶⁴ Gospode, mi znamo šta smo, ali
ne znamo šta možemo biti. Nek' bog bude za vašim
stolom!

KRALJICA: Ona misli na svoga oca.

OFELIJA: Molim vas, nemojte da govorite o tome. Ali ako
zapitaju šta to znači, vi kažite ovako:

(Peva.)

Sutra je praznik svetog Valentina,⁶⁵
Svak' usta rano u zoru,
A mene mlade tvome prozoru
Evo, da budem tvoja Valentina.
A on se diže i obuče.
I brzo vratima priđe;
Devojka uđe, al' devojka više
Otud ne iziđe.

⁶³ U originalu stoji neurošene, pa tako i kod nas. Mnogi šekspirolozi izbacuju *ne*, te kod njih stoji *orošene*. Pošto je Polonijev pogreb izvršen krišom, smatramo da je bolje držati se originala.

⁶⁴ U Glosterskoj grofoviji postoji priča da je jednom Isus zatražio hleba u pekari; pekarka je na to stavila testo u peć. Čerka ju je ukorila što je tako mnogo testa metnula i izvadila je jedan deo. Ali je testo u peći tako mnogo naraslo, da je ona, kao sova, uzviknula: »Uh, uhu, hu!« Isus ju je odmah pretvorio u sovu.

⁶⁵ Postojalo je verovanje da je momku suđenica ona devojka koju prvu vidi na dan sv. Valentina.

KRALJ: Mila Ofelija!

OFELIJA: Zaista, i bez zakletve, ja ću svršiti s tim.

(Peva.)

Isusa mi i Bogorodice,
Ah, sramno je to i jedno
Mladići to rade kad imaju s kime —
Petla mi, to je gadno.

Ona će:

Rekô si da ćeš me uzeti,
Pre nego me dobi, o srama!

A on odgovara:

Tako mi sunca, to bi i bilo,
Da nisi došla sama.

KRALJ: Otkada je ona ovako?

OFELIJA: Ja se nadam da će sve biti dobro. Moramo biti
strpljivi. Ali ne mogu da ne zaplačem kad pomislim
da će ga položiti u hladnu zemlju. Moj brat će doz-
nati to; i tako, ja sam vam zahvalna na dobrom
savetu. Hodite, moje kočije. Dobru noć, gospođe; do-
bru noć, mile gospe; dobru noć, dobru noć.

(Izlazi.)

KRALJ: Idite za njom, molim vas, i čuvajte je dobro.

(Horacio odlazi.)

Da, to je otrov duboke tuge, ah,
A izvor joj je njenog oca smrt.
O, Gertrudo, Gertrudo, kad bede
Navale, ne idu one posebno
Kô uhode nego celim četama.
Najpre njen otac ubijen, pa zatim
Vaš sin što ode, on, glavni vinovnik
Izgnanstva svoga pravednog; pa svet
Uzbunjen, nezdrav, grub u šaptanjima
I mnjenju svom o smrti Polonija.
A mi smo ludo uradili što ga
Sahranismo krišom. Jadna Ofelija
Od sebe i razuma svoga odvojena,
Bez kojega smo proste slike, zveri.

Najzad je opasno koliko to sve
Što njen brat tajno iz Francuske dođe:
Hrani se čuđom, drži se tajanstven;
A došaptači već mu truđu sluh
Otrovnom pričom o smrti očevoj;
I nuđu, oskudna u predmetu pravom,
Libiti se neće da nas optuđu
Od uva do uva. O, draga Gertrudo,
Ovo mi, kô karteč, više rana daje
No što bi dosta za moju bilo smrt.

(Vika iza scene.)

KRALJICA: Ah, kakva je to vika opet sad?
KRALJ: Gde su mi Švajcarci?⁶⁶ Nek' čuvaju vrata!

(Ulazi drugi plemić.)

Šta je to?

PLEMIĆ: Kralju, spasavajte sebe!
Kada okean preskoči svoj breg,
Ravnice žešćom ne ždere brzinom
No što mladi Laert s vojskom buntovničkom
Savlađu vaše sluge. Rulja ga
Zove gospodarom. Kao da je svet
Postao danas, kô da su sve staro
I običaji svi zaboravljeni
I napušteni, ti podupirači
I stubovi svakog prava, — oni viču:
»Birajmo njega! Nek' Laert bude kralj!«
Uzvici, ruke, kape kliču to
U oblake: »Nek' Laert bude kralj!
Laert kralj!«

KRALJICA: O, kako na lažnom tragu laju!

Pogrešili ste, loši danski psi!

KRALJ: Vrata su probijena!

(Vika iza scene.)

(Ulazi Laert, naoružan. Za njim Danci.)

LAERT: Gde je taj kralj! — Gospodo, stojte vani.

⁶⁶ Naš u svom delu *Hristove suze nad Jerusalimom* (1594. g.) kaže: »Zakon, logika i Švajcarci mogu se najmiti da se bore za svakoga.«

DANCI: Ne, pustite nas unutra!

LAERT: Molim vas,

Pustite mene!

DANCI: Hoćemo, hoćemo!

(Povuku se iza vrata.)

LAERT: Hvala vam. Čuvajte vrata! — O, ti kralju
Nevaljali, daj mi oca mog!

KRALJ: Polako,

Laerte dobri.

LAERT: O, svaka mirna kap
U krvi mojoj više mi: kopile!

Mog oca čini prevarenim mužem,
A između čistih veđa moje majke
Bludnice bi niske udarile žig!

KRALJ: Laerte, dobri, iz razloga kog
Tvoja buna džinski taj uzima stav?
Pusti ga, draga; ne boj se za mene.
Kraljevska tako božanska je moć,
Da izdaja sama videvši svoj smer
Tek malo cilja svog postigne. — Kaži,
Laerte, što si razjaren toliko?
Pusti ga, draga: govori, prijatelju.

LAERT: Gde je moj otac?

KRALJ: Mrtav!

KRALJICA: Ne krivnjom kralja.

KRALJ: Pusti ga nek' do mile volje pita.

LAERT: Kako je mrtav? Varati se ne dam.

U pakao moja vernost podanika!
K najernjem vragu zakletve mi sve!
Savest i vera u najdublji had!
Čikam prokletstvo! Došao sam dotle
Da prezirem ovaj, a i onaj svet!
Nek' bude što bilo. A ja hoću samo
Da oca svoga dostojno osvetim.

KRALJ: Ko vam to brani?

LAERT: Moja volja ne,

Ni celi svet! A što se tiče mojih
Sredstava, ja ću ih štedeti valjano
Da bi se s malim dostiglo daleko.

KRALJ: Laerte dobri, kad želite znati
Istinu o smrti svoga oca vi,
Je li u osvetti vašoj zapisano
Da jednim mahom nećete izvući
I prijatelja i neprijatelja,
Onog što gubi i tog što dobija?

LAERT: Nikoga osim njegovog krvnika.

KRALJ: Hoćete l' onda da ga znate?

LAERT: Ja ću

Evo ovako raširiti ruke
Njegovim dobrim prijateljima
Te kao gem⁶⁷ što život daje svoj,
Napojiću ih svojom krvlju.

KRALJ: Tako!

Sad govorite kao dobar sin
I pravi plemić. Kô vašem oku dan,
Tako će vašem umu sinuti
Da sam u smrti vašeg oca čist
I duboko da sam ožalošćen njom.

DANCI (iza scene): Pustite je unutra!

LAERT: Šta je to?

Kakva je to vika?

(Vraća se Ofelija.)

O vatro, isušij mozak moj! O suze
Sedmostruko slane, spržite mi čulo
I moći vida! O, tako mi neba,
Ludilo tvoje biće plaćeno
Težinom istom, dok naš teg pretegne!
O ružo majska, mila devojko,
Sestrice nežna, slatka Ofelijo!
O bože! Da li je moguće da um
Devojke mlade bude smrtan
Kô život starca? Priroda je nežna
U ljubavi; i takva, ona šalje
Dragocen spomen same sebe onom
Što voli.

⁶⁷ Mislilo se da gem hrani ili oživljava svoje ptiće krvlju iz svojih grudi koje probode svojim kljunom.

OFELIJA (peva): Bez pokrova je na nosilima sada;
Hoj, nani-nini-nena,
A mnoga suza na njegov grob pada . . .
Zbogom ostaj, golube moj!

LAERT: Da si pri svesti, pa da na osvetu
Goniš me, ne bi tako me tronula.

OFELIJA (peva): Morate pevati; dole, dole,
Ako ga zovete dole.

O, kako zvrji točak. To je neverni ključar, koji je
ukrao kćer svoga gazde.

LAERT: Ovo ništa je više nego išta.

OFELIJA: Evo ruzmarina, to je za uspomenu.

(Peva.)

Molim te, dragi, sećaj me se ti.

Evo dana i noći za ljubavne misli.

LAERT: Smisao u ludilu! Misli i sećanje zgodno spojeni.

OFELIJA: Evo mirođije, za vas, i kandilke; evo rutvice
za vas; a evo je i za mene; nazovite je trava milosti
nedeljne. O, vi morate svoju rutvicu nositi iz dru-
gog razloga. Evo krasuljka. Dala bih vam ljubičica,⁶⁸
ali su sve uvele kad je moj otac umro. Kažu da je
lepo svršio.

(Peva.)

Jer dragi moj meni je sve veselje.⁶⁹

LAERT: Misao, tugu, i pakô, i patnju,

Ona u milost i lepotu stvara.

⁶⁸ Svaki cvet ima osobito značenje i Ofelija ga dariva odgovarajućoj osobi. Ruzmarin znači sećanje i upotrebljava se za svađbe i pogrebe; ona ga daje Laertu. Cvet daninoć znači misao, a osobito ljubavne misli; ona ga zadržava za sebe. Mirođija znači laskanje, a kandilka (zbog svog rogastog oblika) neverstvo; ona ih obe daje kralju. Rutvica znači tugu i kajanje; ona je daje kraljici i kaže joj da je nosi iz drugog razloga, tj. u znak kajanja; a Ofelija će je nositi u znak tuge. Trava milosti nedeljne je samo drugo ime za rutvicu. Krasuljak znači pretvaranje ili pritvorstvo; ona će ga staviti u nedra pored daninoći kao opomenu. Ljubičice znače vernost; ona ih ne može dati nikome, jer više vernosti nema u svetu.

⁶⁹ Ovaj stih uzet je iz jedne dobro poznate balade.

OFELIJA (peva): Zar neće opet doći?

O, zar on neće doći?

Ne, neće; umro je on već;

Hajd' i ti na smrtnu postelju leć'.

On nikada neće doći.

Brada mu bila bela kô sneg,

A kô od lana vlasi.

On ode, nema ga sad;

I zalud nam je jad;

Ti, bože, dušu mu spasi!⁷⁰

I za sve hrišćanske duše molim boga. Bog neka vas štiti!

(Odlazi.)

LAERT: Vidiš li ovo, bože!

KRALJ: Laerte, dužan sam reći bolu tvom,

I to mi pravo ne odreci. Hajd'mo.

Izaberi kog hoćeš između' prijatelja

Najmudrijih, pa nek' čuju i nek' sude

Između mene i tebe. Pa nađu l'

Da sam neposredno ili posredno kriv

U tome, ja ću dati kraljevstvo,

Krunu i život, sve što zovem svojim

Na zadovoljenje tebi. Ako ne,

Budite dobri pa se strpite

Da bismo u slozi sa vašom dušom tad

Zadovoljenje pružili joj pravo.

LAERT: Nek' tako bude. Način smrti te,

Tajanstven pogreb, gde ni mač ni grb

Ne stoji nad prahom njegovim, gdje nema

Otmenog obreda ni svečane pratnje,

Sve to vapije od ove zemlje

Do samog neba, da ja moram to

Da ispitam!

KRALJ: Tako i učinite,

Pa pravom krivcu glavu skinite.

Molim vas, hajdete sa mnom.

(Odu.)

⁷⁰ Ovaj stih je bio uobičajeni završetak natpisa na nadgrobnim spomenicima.

SCENA ŠESTA

Druga soba u zamku

(Ulaze Horacio i sluga.)

HORACIO: A ko su ti što žele da govore sa mnom?

SLUGA: Moreplovci, gospodine, kažu da imaju neka pisma za vas.

HORACIO: Neka udu.

(Sluga izlazi.)

Ja ne znam s kog bih kraja sveta bio

Pozdravljen, sem od kneza Hamleta.

(Ulaze mornari.)

PRVI MORNAR: Bog vas blagoslovio, gospodine.

HORACIO: Neka i tebe blagoslovi.

PRVI MORNAR: Hoće, gospodine, ako mu bude volja.

Evo jednoga pisma za vas, gospodine. Šalje vam ga poslanik koji je otišao u Englesku, — ako je vaše ime Horacio, kao što sam izvešten da jeste.

HORACIO (čita): »Horacio, kad pregledaš ovo pismo, postaraj se da kralj primi ove ljude; oni imaju pisma za njega. Nismo ni dva dana bili na moru, kad se nekakva gusarska lađa, ratnički vrlo dobro opremljena, dade u poteru za nama. Uvidevši da plovimo suviše sporo, bili smo prinuđeni na hrabrost, i u gužvi ja prodrem na njihov brod. Ali u istom času, oni se oslobodiše i ja sam ostadoh njihov zarobljenik. Postupali su sa mnom kao milosrdni razbojnici; ali su znali šta su radili; moram im se dostojno odužiti. Gledaj da kralj primi pismo koje mu šaljem i požuri k meni brzinom sa kojom bi bežao od smrti. Imam da ti šanem na uvo reči od kojih ćeš zanezeti. Ali su one ipak isuviše lake prema težini same stvari. Ovi dobri ljudi dovešće te gde sam. Rozenkranc i Gildenstern putuju za Englesku. O njima

imam mnogo da ti pričam. Zbogom. Onaj za koga znaš da je tvoj.

Hamlet«

Hodite, daću vam uputstva za pisma.
Požurite što brže da me vodite
Onom od kog ste pisma doneli.

(Odu.)

SCENA SEDMA

Druga soba u zamku

(Ulaze Kralj i Laert.)

KRALJ: Sad vaša savest neka potvrdi
Nevinost moju. Nek' me srce vaše
Za prijatelja primi, kad ste čuli
Da onaj što vam dičnog oca ubi
I meni samom o glavi radi već.

LAERT: To je sad jasno. Al' rec'te što niste
Spram dela tako ubilačkih, zlih
Postupili kako, radi bezbednosti,
Mudrošću svojom i ostalim svim
Pozvani beste da činite vi?

KRALJ: Oh, iz osobita razloga baš dva,
Što za vas mogu biti mekušni.
Al' za mene su vrlo jaki. Mati
Njegova, kraljica, skoro živi sva
Od pogleda mu. Što se mene tiče —
Bila to vrlina il' moje prokletstvo, —
Ona je za moj život vezana
I dušu kô svaka zvezda svojom sferom,
Te ja ne mogu bez nje. Drugi razlog
To je što ne želeh pred javni ići sud,
Jer velika je ljubav sveta za nj;
Svet u svoju ljubav mane mu utapa
Kô izvor što drvo u kamen pretvara;

I okov na njemu smatrô bi nepravdom⁷¹
I strele mi, lake za taj vetar jak,
Opet bi luku vratile se svom
Ne pogodiv nikad nanišanjen cilj.

LAERT: Tako bez dičnog oca ostah ja,
A sestra mi u očaj srušena —
Ona, što vrlinom — ako prošlo smem
Hvaliti — beše na vrhu ovog doba
Kao izazivač svojim savršenstvom.
Al' osveta će moja doći!

KRALJ: Zato
Ne gubite san i ne mislite vi
Da smo od tako proste, tupe građe
Stvoreni da bi' pustili opasnost
Da nam čupa bradu, a mi da mislimo
Da je to šala. Čućete uskoro
Još više. Ja sam voleo vašeg oca.
A volim i samog sebe. To će vam,
Nadam se, pomoći da bi zamislili . . .

(Ulazi glasnik.)

Šta je sad? Kakva novost?

GLASNIK: Gospodaru
Pismo od Hamleta vašem veličanstvu
Jedno, a drugo kraljici.

KRALJ: Hamleta?
Ko ih je donô:

GLASNIK: Mornari, kažu, kralju.
Nisam ih video. Dade mi Horacije,
A on ih primi od donosilaca.

KRALJ: Laerte, da ih čujete. — Ostavi nas.

(Glasnik odlazi.)

(Čita): »Visoki i moćni! Znajte da sam go pao na vaše
kraljevstvo. Sutra ću moliti za dopuštenje da vidim
vaše kraljevsko lice. I onda ću, zamolivši vas najpre
za oproštaj, ispričati vam prilike i udese moga izne-
nadnog i vrlo čudnovatog povratka.

Hamlet«

⁷¹ Da smo ga stavili u okove, svet bi to smatrao nepravdom.

Šta znači to? Jesu li s Hamletom
Svi došli natrag? Ili je to laž.
A ništa u stvari?

LAERT: Poznajete l' ruku?

KRALJ: Hamletova je. — »Go«. — U napomeni
On kaže »sam«. Šta ti kažeš na to?

LAERT: Ja se tu gubim. Ali, neka dođe,
To bol u mome srcu zagreva nadom
Da ću doživeti' u lice mu reći:
»Ti si uradio to!«

KRALJ: Ako je tako,
Laerte, — a kako bi moglo ne biti?
Il' kako bi moglo biti drukčije? —
Hoćete li da me poslušate vi?

LAERT: Hoću, moj kralju, samo ako me
Na mir ne gonite.

KRALJ: Na tvoj sopstven mir.

Ako se on sad, izbegnuvši put,
Vratio, pa više i ne misli na nj,
Ja ću ga na jedan podvig navesti,
Sad baš u mojoj misli sazreo,
Pod kojim mora pasti neizbežno.
Zbog smrti mu tada ni prekora ćuv
Dunuti neće; a majka mu sama
Opaziti neće ovu zamku tad
I nazvaće je slučajem.

LAERT: Moj kralju,
Slušaću vas rado, i radije još,
Ako biste tako udesili stvar
Da oruđe budem ja.

KRALJ: Sasvim se slaže!
Od odlaska vašeg pričalo se mnogo
O vama, i to pred Hamletom baš,
Povodom veštine u kojoj, kažu, vi
Blistate. Ceo vrlina vam zbir
Ne izmami tol'ko zavisti u njega,
Kô ta što — mislim — najnižeg je reda.

LAERT: Koja je to veština, gospodaru?

KRALJ: O, prosta traka na kapi mladosti,
No ipak zato potrebna. Jer njoj

Bezбриžna, laka nošnja pristaje
Kô zreloom dobu kožusi i bunde,
Namenjene zdravlju i ozbiljnosti mu.
Pre dva meseca beše ovde neki
Plemić normandijski. Ja sam posmatrao
Francuze i bio protiv njih; oni su
Veoma vešti na konju; al' taj
Plemić je znao neke čini tu,
On je u sedlo bio urastao
I takva čuda s konjem pravio
Kô da je jedno telo, polubiće
S lepom životinjom; on nadmaši sve
Zamisli moje, sve radnje, oblike
Koje zamišljah, i ja zaostadoh
Za onim što je on izvodio.

LAERT: Jedan Normandanin beše?

KRALJ: Normandanin.

LAERT: U život da je Lamond.

KRALJ: Glavom on.

LAERT: Dobro ga poznajem. On je odista
Ukras i alem celog naroda.

KRALJ: On mi je o vama mnogo pričô tad
I odao vam toliko priznanja
U vežbi i veštini odbrane,
A osobito u mačevanju,
Da je uzviknô: to bi bio prizor,
Kad bi neko mogô nadmašiti vas!
Kleo se da borci zemlje njegove
Ni pokreta, ni pažnje nemaju,
Ni oka, kad ste vi protivu njih.
Taj izveštaj je njegov Hamleta
Zavišću tol'ko otrovao da je
Želeo samo i boga molio
Da dođete da se ogledate s njim.
Sad iz toga . . .

LAERT: Šta iz tog, gospodaru?

KRALJ: Laerte, je l' vam otac bio drag?
Ili ste samo jedna slika tuge,
Lice bez srca?

LAERT: Zašto pitate?

KRALJ: Ne zato što mislim da svog oca niste
Voleli, već zato što znam da je ljubav
Plod okolnosti, što primera znam
Da vreme stiša žar i oganj njen.
U plamenu same ljubavi već ima
Pepela, gara koji slabi nju.
I ništa nije isto dobro vazda.
Kad dobrota sama naraste obiljem,
Ona od sopstvene punoće već mre.
Kada hoćemo da radimo, treba
Raditi onda kad hoćemo; jer
To »hoćemo« se menja i odlaže
I slabi tol'ko kol'ko ima ruku,
Prilika ili jezika. I tad
To »treba« je rasipan⁷² uzdisaj
Što olakšanjem ozleđuje. Sad,
U srce čira: Hamlet dolazi.
Šta biste učinili vi da pokažete
Da ste sin svoga oca; — ali više delom
No rečima samo.

LAERT: Ja bih ga u crkvi
Zaklati mogô.

KRALJ: Da, nikakvo mesto
Ne treba da ubistvo zaštićava,
A osveta ne sme imati granica.
Al' dobri Laerte, ako to želite,
Budite u svojoj odaji skriveni.
Čim se Hamlet vrati, znaće da ste tu.
Mi ćemo naći koga da pred njim
Veliča vašu veštinu dvogubo
No onaj Francuz u svojoj pohvali.
Ukratko, neka vas sukobe; pa tad
Nek' se u vaše glave opklade.
Nebrižljiv kao što je, plemenit,
Prevari neuk, on mačeve neće
Ispitati, i tako ćete lako,
S malo lukavstva izabrati mač
Nezatupljeni, i mučkim udarcem

⁷² Aluzija na nekadašnje mišljenje da uzdasi skraćuju život izvlačenjem krvi iz srca.

Osvetiti se za smrt oca svog.
LAERT: Učiniću. A za taj cilj ću mač
Namazati. Od jednog travara
Smrtonosnu neku kupio sam mast,
U koju kad samo zamočite nož,
Te njim krv pustite — ni najređi melem,
Spravljen od sviju čudotvornih trava
Pod mesecom, od smrti ne spasava
Onog ko bude ogreben. Tom kugom
Dodirnuću mog mača vrh, da kad ga
Ubodem malo — to mu bude smrt.

KRALJ: Promislićemo o tome i dalje;
Odmerićemo najbolji način, čas,
Koji će biti zgodni za naš smer.
Ako bi se u tom prevarili da se
Kroz našu igru providi naš plan,
Bolje bi bilo i ne pokušati.
Zbog toga taj plan mora imati
Potpore ili drugi kakav, što bi
Uspeo, ako prvi propadne.
Čekajte malo. Mi ćemo praviti
Svečanu opkladu za pobeđu vašu . . .
Imam ga:
Kad budete borbom zagrejani, žedni —
Rad toga prav'te što žešće udarce —
Pa on zatraži da pije, imaću
Spremljen za njega pehar osobit,
Iz koga kad srkne samo, ako nekim
Slučajem izbegne otrovni ubod vaš,
Naš umišljaj će biti već ostvaren.
Al, stoj, kakva je to vika?

(Ulazi Kraljica.)

Kako ste,

Kraljice mila?

KRALJICA: Jedna žalost stupa
Drugoj u stopu, tako slede brzo.
Laerte, vaša se sestra utopila.

LAERT: Utopila? Gde?

KRALJICA: Kraj potoka je jedna vrba⁷³ tu,
Što u ogledalu vodenom ogleda
Svoje sivo lišće. Ona je tu došla
Sa neobičnim vencem od koprive,
Od šeboja, božura, kandilke,
Kojoj pastiri ružno ime daju,
A devojke je »mrtvački prsti« zovu.
Tu, na nadvijene grane se penjala
Da na njih cvetni venčić obesi,
Dok puče jedna grančica neverna;
A ona pade sa nakitom cvetnim
U suzni potok. Skuti rašireni
Donekle je ko vilu nosiše.
Za to je vreme ona pevušila
Napeve starih pesama: ko sama
Nesvesna svoje nesreće sopstvene,
I kao stvorenje rođeno i vično
Za taj elemenat. Al' to brzo bi
Jer natopljeno odelo oteža
I nesrećnicu jednu odvuče
Od njene pesme u blatnjavu smrt.

LAERT: Avaj, onda se ona utopila!

KRALJICA: Utopila se, da utopila.

LAERT: I odveć ti je vode, jedna sejo,
Zato ja svoje suze uzdržavam.
Pa ipak, to su naše navike.
Priroda drži svoje običaje.
Pa ma šta hteo govoriti stid,
Sa suzom izlazi i žena u meni.
Zbogom, moj kralju. Reči ognjene
Buknuti žele, al' ih slabost ta
Utulila!

(Ode.)

KRALJ: Hajd'mo Gertrudo, za njim.
Koliko se mučih da mu stišam bes,
Sad opet strepim raspaliće ga to.
Zato hajdemo za njim.

(Odlaze.)

⁷³ Vrba je simbol neutešne ljubavi.

PETI ČIN

SCENA PRVA

Groblje

(Ulaze dva grobara s ašovima itd.)

PRVI GROBAR: Može li biti sahranjena po hrišćanskom obredu ona koja samovoljno traži svoje sopstveno spasenje?

DRUGI GROBAR: Kažem ti da može. I zato joj odmah pravi grob. Pregledač leševa je izvršio uviđaj nad njom i našao da je treba sahraniti po hrišćanskom obredu.

PRVI GROBAR: Kako to može biti, sem ako se utopila u samoodbrani?

DRUGI GROBAR: Eto, našli su da je tako.

PRVI GROBAR: To mora biti »se offendendo«;⁷⁴ ne može biti drukčije. Jer tu je čvor: ako se ja namerno utopim, to dokazuje jedan čin; a čin ima tri učina, to jest: činiti, raditi, izvršiti, i, onda, ona se utopila namerno.

DRUGI GROBAR: Tako je. Nego čuj me, čika-kopalo...

PRVI GROBAR: Dopustite mi! Ovde je voda — dobro; ovde stoji čovek — dobro. Sad, ako ovaj čovek dođe ovoj vodi i utopi se, onda je to on koji se utapa, hteo ne hteo, jer je on išao: zapamti to. Ali ako voda dođe k njemu i utopi ga, onda se on ne utapa; ergo, onaj

⁷⁴ Grobar je pogrešno rekao »offendendo« umesto »defendendo«.

koji nije kriv za svoju sopstvenu smrt ne prekraćuje svoj sopstveni život.

DRUGI GROBAR: Ali, je li to po zakonu?

PRVI GROBAR: Dabogme da je po zakonu, po zakonu o pregledu leševa.

DRUGI GROBAR: Hoćeš li da ti kažem istinu? Da ovo nije bila otmena gospođa, ona ne bi bila sahranjena po hrišćanskom obredu.

PRVI GROBAR: E, sad si rekao kako valja. Utoliko žalosnije što velikaši imaju na ovome svetu više prava da se dave i vešaju no njihova braća u Hristu. — Hajde, ašove! — Nema starije vlastele od baštovana, kopača i grobara; oni nastavljaju Adamov zanat.

DRUGI GROBAR: Zar je on bio vlastelin?

PRVI GROBAR: Pa on je prvi rukovao oružjem.

DRUGI GROBAR: E da, nije rukovao!

PRVI GROBAR: Šta! Da ti nisi neznabožac? Kako ti razumeš Sveto pismo? Sveto pismo kaže: Adam je kopao. A je li mogao kopati bez ruku i oruđa? Zadaću ti drugo pitanje. Ako mi ne odgovoriš kako valja, priznaj da si . . .

DRUGI GROBAR: Hajde, zadaj!

PRVI GROBAR: Ko gradi jače i od zidara, i od brođara, i od dunderina?

DRUGI GROBAR: Onaj što gradi vešala; jer ta građevina nadživi hiljadu žitelja.

PRVI GROBAR: Sviđa mi se dosetka, vere mi! Vešala, to je dobro. Ali kako je dobro! To je dobro za one što čine zlo. Sad, ti činiš zlo kad kažeš da su vešala jače građena od crkve; ergo, vešala mogu biti dobra za tebe. Još jedanput, hajde.

DRUGI GROBAR: Ko gradi jače i od zidara, i od brođara, i od dunderina?

PRVI GROBAR: Hajde, kaži to, i skini jaram.

DRUGI GROBAR: Vere mi, kazaću.

PRVI GROBAR: Kaži!

DRUGI GROBAR: Krsta mi, ne umem da kažem.

(Ulaze Hamlet i Horacio.)

PRVI GROBAR: Ne mućkaj više glavom oko toga; jer tvoj glupi magarac neće ubrzati korak ako ga bati-naš. Pa ako ti drugi put postave takvo pitanje, ti kaži: grobar! Kuće koje on gradi traju do strašnoga suda. Hajde, idi u krčmu kod Jovana i donesi mi polić rakije.

(Drugi grobar ode.)

(Peva.) U mladosti sam ljubio, ljubio:

To beše tako slatko;

Dosadu sam time gubio, gubio,

Lepo bi, al' kratko.

HAMLET: Zar taj klippan ne oseća šta radi kad peva a kopa grob?

HORACIO: Njemu je navika olakšala posao.

HAMLET: Sasvim je tako: nezaposlena ruka je osetljivija.

PRVI GROBAR (peva): Jer starost kô lopov u koraku laku
Dođe i svojim kandžama te svije
I baci te tada u duboku raku,
Pa bi kô da nije.

(Izbaci jednu lubanju.)

HAMLET: Ova je lubanja imala jezik i mogla je nekada pevati. Kako je ovaj lupež treska o zemlju, kao da je vilica Kainova, prvoga ubice. To je možda ćupa kakvog političara, koju ovaj magarac sada nadmudruje, ili nekoga što je hteo prevariti boga; zar nije moguće?

HORACIO: Moguće je, kneže.

HAMLET: Ili kakvog dvoranina koji je umeo govoriti: »Dobro jutro, dobri gospodaru! Kako ste, dobri gospodaru?« To je, može biti, taj i taj gospodin koji je pevao pohvalnice konju toga i toga gospodara, misleći da ga dobije na poklon. Zar nije moguće?

HORACIO: Jeste, kneže.

HAMLET: Da, da, tako je. A sada je svojina gospođe Crkosave, bez usana, i ćuškana tamo-amotikom jedne grobarske njuške. To je divan prevrat, samo ako umemo da ga vidimo. Zar te kosti nisu vredele

malo više no toliko da se sada igraju njima šore?

Moje mi kosti sevaju kad pomislim na to.

PRVI GROBAR (peva): Motika, i budak, i ašov,
I pokrov od platna prosta,
I grobna humka kao krov
Dosta je za takvog gosta.

(Izbaci drugu lubanju.)

HAMLET: Evo druge. Zar to ne bi mogla biti lubanja kakvog advokata? Gde su mu sada njegove podvale i dosetke, paragrafi, dokazi i lukavstva? Što trpi da ga ovaj nezgrapni zavrzan ćuška oko ćupe tom glibavom motikom, i ne podiže protiv njega tužbu za zlostavljanje? Hm! Ovaj čovek je u svoje vreme mogao biti velikozakupac zemalja, sa njegovim tapijama, obligacijama, njegovim taksama, njegovim dvostrukim jemstvima i njegovim računima dohotka? Je li to suma njegovih dobiti i završni račun njegovih prihoda da njegova fina ćupa dobija puno finog blata? Zar mu njegovi dvostruki jemci neće zajemčiti više od ove kupovine za dužinu i širinu jednog ugovora u duplikatu? Ni sva prenosna pisma njegovih poseda ne bi stala u ovu kutiju; pa zar da sopstvenik nema za sebe više od toga? Ha?

HORACIO: Ni pedi više, gospodaru!

HAMLET: Ne pravi li se pergament od ovčje kože?

HORACIO: Da, kneže, i od teleće.

HAMLET: Ovce i telad su svi koji se na njemu obezbeđuju. — Da oslovim ovog čoveka. — Čiji je to grob, prijatelju?

PRVI GROBAR: Moj gospodine.
(peva). I grobna humka kao krov
Dosta je za takvog gosta.

HAMLET: Gotovo je tvoj, jer ti si, eto u njemu.

PRVI GROBAR: Vi ste van njega, gospodine, i zato nije vaš; a ja ne ležim u njemu, pa ipak je moj.

HAMLET: Ti lažeš, kad ne ležiš u njemu, a kažeš da je tvoj. On je za mrtve a ne za žive; i zato, dakle, lažeš.

PRVI GROBAR: To je živa laž, gospodine; pobeći će od mene vama.

HAMLET: Za koga kopaš ovu raku?

PRVI GROBAR: Ni za koga.

HAMLET: Onda za koju?

PRVI GROBAR: Ni za koju.

HAMLET: Pa šta ćete zakopati tu?

PRVI GROBAR: Nešto što je bilo žena, gospodine; ali bog da joj dušu prosti, ona se upokojila.

HAMLET: Kako ta lola cepidlači! Moramo mu govoriti vrlo korektno, inače će nam dosaditi svojim dvosmišlicama. Bogami, Horacio, zapazio sam za ove tri godine, da se svet toliko oteo, da seljak čepa na pete dvoraninu. Otkad si ti grobar?

PRVI GROBAR: Između svih dana u godini postao sam grobar baš onoga dana kada je naš pokojni kralj Hamlet pobedio Fortinbrasa.

HAMLET: Koliko ima otada?

PRVI GROBAR: Zar vi to ne znate? Pa to zna svaka budala. To je bilo baš na dan rođenja mladog Hamleta, onoga što je poludeo i što je poslat u Englesku.

HAMLET: Da, tako je. A što su ga poslali u Englesku?

PRVI GROBAR: Što? Zato što je poludeo. Tamo će opravit pамет; ako ne, toliko i čini.

HAMLET: A što to?

PRVI GROBAR: Jer mu se tamo neće zapaziti; tamo su svi ljudi kao i on.

HAMLET: Pa kako je poludeo?

PRVI GROBAR: Kažu vrlo čudnovato.

HAMLET: Kako »čudnovato«?

PRVI GROBAR: Tako, sišao je upravo s uma.

HAMLET: A povodi?

PRVI GROBAR: Kako povodi! — Ovde u Danskoj, ja sam tu grobar, što deranom — što čovekom, već trideset godina.

HAMLET: Koliko čovek leži u zemlji dok ne istrune?

PRVI GROBAR: Bogme, ako nije bio truo za života, — jer u današnje vreme imamo tako mnogo leševa zaraženih vrenjom, da se jedva održe i do ukopa — tražaje vam nekih osam ili devet godina; kožar će istrajati devet godina.

HAMLET: Zašto on duže no ostali?

PRVI GROBAR: Zašto, gospodine!? Njegova je koža tako uštavljena njegovim zanatom, da može dugo izdržati vodu; a voda vam đavolski rastvara lešine. Evo jedne lubanje; ta je lubanja ležala u zemlji dvadeset i tri godine.

HAMLET: Čija je bila?

PRVI GROBAR: Bila je jedne budale. Šta mislite čija je bila?

HAMLET: Bogami ne znam.

PRVI GROBAR: Čuma na njega! Bila je to lupeška budala. Jednom mi je sručio na glavu bocu rajnskog vina. Ta lubanja, gospodine, bila je Jorikova lubanja, kraljeve budale.

HAMLET: Ova lubanja?

PRVI GROBAR: Baš ta.

HAMLET: Daj da vidim. (Uzima lubanju.) Avaj, jadni Joriče! Znao sam ga, Horacio, bio je bezgranično veseo; imao je izvrsne dosetke; hiljadu puta me je nosio na leđima; a sad, kako mi je gnusno da gledam ovo; grlo mi se od toga steže. Ovde su visile usne koje sam poljubio ne znam koliko puta. Gde su sada tvoja zajedanja, tvoje šale, tvoje pesme, tvoje mu-njevite dosetke što su za stolom stvarale buru smeha? Zar ničega što bi se potsmehnulo vašem kreveljenju? Sasvim otpala gubica! Idi sad u gospodinu sobu i kaži joj da lice može namazati slojem debelim kao palac, ipak će najzad ovako izgledati! Neka se nasmeje na to! Molim te, Horacio, kaži mi nešto.

HORACIO: Sta, kneže?

HAMLET: Misliš li da je Aleksandar⁷⁵ izgledao u zemlji isto ovako?

HORACIO: Isto tako.

HAMLET: I tako zaudarao? Pih!

(Spusti lubanju.)

⁷⁵ Hamlet ovde pre misli na Aleksandrovu lepotu i prijatan miris njegovog tela nego na njega kao osvajača: Plutarh kaže da je Aleksandar Veliki imao »vrlo lepu, belu kožu i da mu je telo tako prijatno mirisalo da mu je i ruho od toga bilo mirisno. Njegov go leš ostao je nepokopan mnogo dana u toplom, suvom predelu, a ipak je ostao čist i lep.«

HORACIO: Isto tako, kneže.

HAMLET: Na kakve li se trice možemo vratiti! Horacio! Zar naša mašta ne bi mogla ići po tragu plemenitog praha Aleksandrovog, dok ne nađe da čepom zapušava kakvu rupu za vranj?

HORACIO: Posmatrati stvari tako značilo bi posmatrati odviše utančano.

HAMLET: Ni najmanje, vere mi; nego ići sa dovoljno osećanja mere i verovatnoće koja bi nas vodila otprilike ovako: Aleksandar je umro; Aleksandar je sahranjen; Aleksandar se vraća u prašinu; prašina je zemlja; od zemlje pravimo blato. Pa zašto od tog blata, u koje je on pretvoren, ne bismo mogli začepiti kakvo bure piva?

Carski je Cezar umro, postô prah,
Čuva rupu, vetra da ne uđe dah.
O, što ta zemlja što svetu dava strah,
Zakrpa zidu u isti je mah?

Al' mir! Sklonimo se. Evo ide kralj.

(Ulaze sveštenici u povorci: leš *Ofelijin*; za njim *Laert* i *tužbalice Kralj* i *Kraljica* sa svitom itd.)

Kraljica? Sav dvor? Za kim idu to?
Pa s tako krnjom pratnjom? Ovo znači
Da je leš koji prate oduzeo
Očajničkom rukom život sebi sam;
A ugledna je ličnost bila to.
Uklonimo se malo, da vidimo.

(Povuče se u stranu s *Horacijem*.)

LAERT: Hoće li biti još kakvog obreda?

HAMLET: Ovo je Laert, vrlo otmen mladić.
Pazi.

LAERT: Ima li još što da se svrši?

PRVI SVEŠTENIK: Pogreb je bio veliki koliko
Dopuštenja beše za nj. Jer njena smrt
Sumnjiva beše; i da viša vlast
Nije nad kanonom bila, ona bi

U nesveštanoj zemlji ležala
Do poslednje trube; mesto molitve
Kamenje, šljunak bacali bi na nju.
Al' ovde su joj dopušteni venci,
I devojačko cveće, i sahrana
Sa zvonima i pratnjom.

LAERT: Više nema
Ništa da se radi?

PRVI SVEŠTENIK: Nema više šta.
Obesvetili bi službu posmrtnu
Pojanjem opela, Requiem-a njoj,
Kô dušama u miru preminulim.

LAERT: Položite je u zemlju, i neka
Iz njenog lepog tela prečistog
Izniknu ljubičice! Kažem ti,
Okrutni pope, moja sestra će
U anđelskom horu biti, dok ćeš ti
Urličući ležati.⁷⁶

HAMLET: Šta! Lepa Ofelija!

KRALJICA: Najslađoj — slatko; zbogom otišla!
Cvetu — cveće.

(Posipa je cvećem.)

Ja mišljah bićeš moga Hamleta,
Pa da ti kitim, mila devojko,
Postelju bračnu, a ne hladni grob.

LAERT: O trostruk jade, padni deset puta
Trostruko na onu glavu prokletu,
Čiji ti zločin najsvetliji um
Oduze! Zemljo, budi strpljiva,
Dok je još jednom ne zagrlim ja!

(Skoči u grob.)

Gomilajte zemlju na mrtvu i na živog,
Dok od te ravni ne naraste breg
Viši no stari Pelion,⁷⁷ il' glava

⁷⁶ u paklu

⁷⁷ Pelion je planina u Tesaliji, čuvena u grčkoj mitologiji kao postojbina kentaura.

Nebeska plavog Olimpa!

HAMLET (prilazeći): Ko je taj,
Čiji bol tolikom snagom govori,
Što žalosna mu reč začara zvezde
U letu, te su stale slušati
Ranjene čudom? — A ovo sam ja,
Ja, Danac Hamlet.

(Skoči u grob.)

LAERT: Nek' ti dušu vrug
Odnese!

(Rve se s njim.)

HAMLET: Loša molitva ti ta!
Molim te, skidaj prste mi sa grla!
Jer mada nisam ni žučan ni brz,
U meni je ipak nešto opasno,
Od čega se mudro bojat'. Dole ruku!

KRALJ: Razvadite ih!

KRALJICA: Hamlete! Hamlete!

SVI: Gospodo!

HORACIO: Dobri kneže, stišajte se!

(Pratioci ih razdvoje i oni izađu iz groba.)

HAMLET: Ah, boriću se s njim za ovu stvar
Dok trepavice moje ne klonu.

KRALJICA: Za koju stvar, moj sine?

HAMLET: Voleo sam
Ofeliju. Braće četrdeset hiljada
Sa svom množinom svoje ljubavi
Dostigli ne bi moju. Šta bi ti
Učinio za nju?

KRALJ: Laerte, on je lud!

KRALJICA: Za ime boga, ostav'te ga vi!

HAMLET: Krista mu, kaži šta bi činio?
Bi l' gladovô, plakô, bi l' se tukao?
Bi l' kidô sebe, bi li sirće pio?
Krokodile jeo? Vidiš, a ja bih.
Jesi li došao ovamo da sliniš,

Da prkosiš meni skačuć' u njen grob?
Da se sa njome sahraniš? — I ja ću!
A kad brbljaš o bregovima,
Nek' milione ari na nas bace,
Dok naša humka pržeć svoje teme
O zonu ognja, učini da Osa⁷⁸
Bude kao prosta bradavica. Šta,
Razmetati se vikom, i ja znam!

KRALJICA: Ovo je čisto ludilo. Još malo
Ovako će biti u nastupu tom;
Pa zatim, krotak kô golubica,
Kad zlatne svoje tičiće izleže,
U ćutanju će sedeti pogružen.

HAMLET: Čujte, gospodine, kažite mi uzrok
Što vi ovako sa mnom postupate?
Ja sam vas vazda vol'o; al' šta mari!
Može se Herkul namučiti vas, —
Maukaće mačka, urlikaće pas.

(Ode.)

KRALJ: Molim te, Horacio dobri, pazi na nj.

(*Horacio odlazi.*)
(*Laertu*)

Nek' razgovorom našim prošle noći
Ojačate svoje strpljenje. Mi ćemo
Ubrzati odmah stvar. — Dobra Gertrudo,
Vi pripazite malo sina svog.
Ovaj grob će živi spomenik da ima;
A mirni časi doći će nam skoro.
Strpljivo dotle postupati valja.

(Odu.)

SCENA DRUGA

Dvorana u zamku

(*Ulaze Hamlet i Horacio.*)

HAMLET: Toliko o tom. Videćeš sad dalje.

Ti se opominješ okolnosti svih?

HORACIO: Sećam li se, kneže?

HAMLET: U srcu mom beše

Neka borba što mi ne davaše sna;

Osećah se kao okovan buntovnik.

Brzo, — nek' je slava baš brzini toj;

Jer priznajmo da nam naša lakoumnost

Posluži katkad, kad nam izblede

Planovi duboki; — učimo se tom

Da postoji neko božanstvo što vlada

Ishodima naših namera ma kako

Da smo zamislili njih.

HORACIO: To je sasvim

Izvesno.

HAMLET: Skočim iz moje kabine

Ogrnem ogrtač pomorski, pipajuć'

U mraku, da ih nađem, i to uspeh.

Uzmem njin svežanj, pa se tad povučem

Opet u svoju sobu. Tako drsko,

Da mi strah na učtivost zaboravi,

Ja glavni njihov nalog raspečatim:

I nađem — o, kraljevskog podlaštva! — u njemu

Izričan nalog, nakićen sa mnogo

Razloga raznih što se odnose

Na bezbednost Danske i Engleske, kao

I na strašne stvari, ako budem živ —

Da to, pročitavši, i bez oklevanja

Brže no sekiru što bi naoštrili

Odseku moju glavu.

HORACIO: Je l' mogućno?

HAMLET: Evo pročitaj, kad si dokoniji.

Al' hoćeš da čuješ šta uradih ja?

HORACIO: Molim vas.

⁷⁸ Osa je planina u Grčkoj.

HAMLET: Uhvaćen tako u lupešku mrežu,
Pre no što bih prolog posmatranja dao
Mozgu svom, on pređe na delo. Ja sednem;
Smislim nov nalog; napišem ga lepo.
Nekad sam smatrô, kô naši državnici,
Da je prostota lepo pisati,
I mućih se da se odviknem od tog;
Ali mi je sad to dobro došlo baš.
Hoćeš da čuješ šta sam sročio
Otprilike?

HORACIO: Hoću, dobri kneže moj.

HAMLET: Od strane kralja molbu ozbiljnu.
Pošto je engleski kralj klevetnik mu veran,
I da bi ljubav cvetala međ' njima
Kô palma; da bi mir nosio svoj
Venac od žita; da bi veza njihovog
Priateljstva bila čvršća, i još mnogo
Sve takvih »da bih« velike važnosti, —
On treba, čim vidi sadržaj ovoga,
Bez kraćeg ili dužeg premissljanja,
Da donosioce pogubi nenadno,
Ni za oproštaj im ne dajući čas.

HORACIO: A kako ste zapečatali?

HAMLET: Kako?

Baš u tom se prst neba pokazô.
U kesu mi beše moga oca žig,
Što kalup je za danski pečat bio.
Uvijem pismo kô što prvo beše,
Potpišem, udarim pečat i ostavim
Na isto mesto. Promenu nije niko
Mogao da zapazi više. Drugi dan
Naš pomorski je boj nastupio;
A zatim dođe ono što već znaš.

HORACIO: Tako su Gildenstern i Rozenkranc pali?

HAMLET: Pa oni su se, dragi moj, predali
I udvarali se čisto ovom poslu.
Oni svoju savest ne uznemiruju.
Nametljivost je donela im pad.
Opasno je kad se slabić utakne
U gnevan dvoboj moćnih protivnika
Između zamaha, međ' vrhove mača.

HORACIO: Kakav je to kralj?

HAMLET: Misliš da mi nije slobodno da tog
Što mi ubi oca, a mater uprija,
Što se međ' presto i međ' moje nade
Ugurô, udicu na moj život sam
Bacio, pa još s podlošću tolikom, —
Da ne bi savesno bilo ovom rukom
Nagraditi ga? I zar ne bih bio
Proklet kada bih pustio taj čir
Na našem telu da raste daljim zlom?
HORACIO: Iz Engleske će on doznati brzo
Kakav je ove stvari bio kraj.
HAMLET: Biće to brzo. Interval je moj;
A čovekov život dok kažem *jedan tek*.
Al' veoma žalim, dobri Horacio,
Sram Laerta što se zaboravih ja.
Vidim, doduše, i njegovu kob
U slici svoje. Tražiću oproštaj.
Al' razmetanjem tugom me je zbilja
Bacio u strašan gnev.

HORACIO: Mir, ko je to?

(Ulazi Ozrik.)

OZRIK: Vaše gospodstvo nam je dobrodošlo natrag u
Dansku.

HAMLET: Ponizno vam hvala, gospodine. — (Horaciju)
Poznaješ li ti ovoga vodenog komarca?

HORACIO: Ne, dobri kneže.

HAMLET: Utoliko više nade za tvoj spas, jer greh je
poznavati ga. On ima mnogo zemlje, i to plodne.
Neka jedna životinja bude gospodar životinje, njene
će jasle stajati uz kraljevu trpezicu. — On je svraka
i, kao što rekoh, raspolaže silnom nečistoćom.

OZRIK: Dragi kneže, ako je vaše gospodstvo dokono, ja
bih vam saopštio jednu stvar od strane njegova veli-
čanstva.

HAMLET: Primiću je, gospodine, sa svom pažnjom svoga
duha. Stavite svoju kapu na njeno mesto; ona je za
glavu.

OZRIK: Zahvaljujem vašem gospodstvu; veoma je toplo.

HAMLET: A ne, verujte mi, veoma je hladno; duva severac.

OZRIK: Zaista je prilično hladno, gospodaru.

HAMLET: Ali ipak mi se čini da je zaparno i toplo; ili moja priroda...

OZRIK: Da, preterana zapara je, kneže, kao da je — ne znam ni ja sam da kažem. — Ali, gospodaru, njegovo veličanstvo mi je naredilo da vas izvestim, da je ono položilo veliku opkladu na vašu glavu. Stvar je, kneže, u ovome.

HAMLET: Molim vas samo, ne zaboravite...

(Hamlet mu daje znak da stavi kapu na glavu.)

OZRIK: Neka, dobri gospodaru; to je radi moje lične udobnosti, verujte. Tu skoro je, gospodine, došao na dvor Laert; to je, verujte mi, savršen gospodin, pun najboljih osobina, vrlo otmenog ponašanja i sjajne spoljašnosti. I odista, govoreći o njemu kako treba, on je čitava karta ili kalendar otmenoga sveta; jer ćete u njemu naći koji bilo deo sveta koji bi jedan plemić želeo da vidi.

HAMLET: Gospodine, njegove oznake ni malo ne trpe zato što ih određujete; iako znam da bi njihov inventar zbunio aritmetiku pamćenja, a ipak je izostao s pogledom na brzinu njegovih jedrila. Ali, s istinitom pohvalom, smatram da je njegova duša tako bogata roba, a njegova unutrašnjost toliko retka i dragocena, da bismo joj, verno oslikanoj, našli sličnu još samo u njenom ogledalu; a svaki koji bi ga hteo podržavati bio bi samo senka i ništa više.

OZRIK: Vaše gospodstvo govori o njemu s potpunom nepogrešivošću.

HAMLET: Ali čemu sve ovo, gospodine? Zašto bismo uvijali toga izvrsnog plemića u tmušu naših slabih pohvala?

OZRIK: Gospodaru?

HORACIO: Zar se ne bismo mogli sporazumeti razumljivijim jezikom? Vi biste, gospodine, to svakako mogli.

HAMLET: Šta znači vaše spominjanje toga gospodina?

OZRIK: Laerta?

HORACIO (po strani Hamletu): Njegova kesa je već ispražnjena. On je sve svoje zlatne reči već potrošio.

HAMLET: Da, gospodine.

OZRIK: Ja znam da vi niste neobavešteni...

HAMLET: Želeo bih, gospodine, da govorite istinu; ali, vere mi, kad biste je kazali, to za moju ličnosti ne bi bilo osobito pohvalno. — Dakle, gospodine?

OZRIK: Vi niste neobavešteni kakvom izvrsnom veštinom raspolaže Laert...

HAMLET: To ne bi mogao reći, sem da se ogledam s njim u toj izvrsnoj veštini; jer dobro poznati nekoga čoveka, znači poznati samoga sebe.

OZRIK: Mislim u pogledu njegovoga oružja, gospodine. Po glasu koji uživa u svojoj veštini nema sebi ravna.

HAMLET: Šta mu je oružje?

OZRIK: Rapir i nož.

HAMLET: To su dva oružja; ali, dobro.

OZRIK: Kralj se, gospodine, opkladio s njim u šest arapskih konja; a on je, mislim, založio šest francuskih rapira sa celim priborom, kao pojasom, kaišima i tako dalje. Tri od tih bedrenjaka,⁷⁹ vere mi, veoma su lepi za oko i vrlo su zgodni za drške; divni su ti bedrenjaci i vrlo bogato ukrašeni.

HAMLET: Šta vi zovete bedrenjacima?

HORACIO (Hamletu): Znao sam da ćete morati zatražiti objašnjenje pre no što ste to i učinili.

OZRIK: Bedrenjaci su, gospodine, kaiši.

HAMLET: Izraz bi bolje odgovarao predmetu, kad bismo mogli nositi to po bedrima. A donde, volio bih da budu kaiši. Pa onda: šest arapskih konja za šest francuskih rapira sa priborom, i tri vrlo bogata ukrašena kaiša! To je francuska opklada protiv danske. Zašto je to, da upotrebim vašu reč, založeno?

OZRIK: Kralj se, gospodine, kladi da vas on u dvanaest napada neće nadmašiti tri puta više nego vi njega.

⁷⁹ Svaki rapir je imao opasač i kaiše ili »bedrenjake« o kojima je visio. Gizdavci su, a osobito oni koji su nosili dugačke rapire, pridavali veliku važnost kvalitetu tih kaiša.

Laert se kladio sa dvanaest na devet⁸⁰ i odmah bi moglo doći do utakmice ako bi vaše gospodstvo dalo blagonakloni odgovor . . .

HAMLET: A ako bih ja odgovorio: ne?

OZRIK: Ja mislim, kneže, da stavite svoju ličnost za ogled prema njemu.

HAMLET: Gospodine, ja ću šetati ovuda po dvorani. Sada je vreme moga dnevnog odmora; i, ako je njegovome veličanstvu po volji, neka donesu oružje; ako gospodin pristane i kralj ostane pri svojoj nameri, ja ću dobiti opkladu za njega, ako mogu; ako ne, neću dobiti ništa sem svoje sramote i suvišnih udaraca.

OZRIK: Hoću li tako da izvestim?

HAMLET: U tom smislu, gospodine, a s ukrasima koji se vašoj prirodi dopadnu.

OZRIK: Preporučujem svoju odanost vašem gospodstvu.

HAMLET: Sluga, sluga sam. (Ozrik ode.) Dobro čini što se sam preporučuje; jer mu nijedan tuđ jezik ne bi učinio takvu uslugu.

HORACIO: Taj vivak otrča s ljuskom⁸¹ na glavi.

HAMLET: Taj se udvarao bradavici svoje matere pre no što bi je uzeo da sisa. Tako je i on (kao i mnogi sa takvim vaspitanjem, za kojima, znam, ovo ništavno doba luduje) primio samo modu vremena i spoljašnju odeću društvenog opštenja, neku vrstu površnog, mehurastog znanja koje njega i njemu slične prenosi preko najdubljih i najzamršenijih mišljenja. Ali duni samo u njih, ogleda radi, i mehur će se rasprsnuti i videće se da su oni pleva a ne ovejano žito.

(Ulazi jedan plemić.)

PLEMIĆ: Gospodaru, njegovo veličanstvo kralj vam se preporučio po mladome Ozriku, koji mu je doneo vašu

⁸⁰ Dvoboj je imao da traje dok jedan od učesnika ne zada dvanaest uspehlih udaraca. Kralj se kladi da Laert neće uspeti da zada dvanaest uspehlih udaraca na Hamletovih devet, Laert se kladi da hoće.

⁸¹ Horacio pod ljuskom misli na kapu koju je Ozrik najzad stavio na glavu. Smatralo se da vivak, čim se izleže, trči tamo-amo još dok mu je ljuska na glavi. Uporediti koga sa vivkom značilo je smatrati ga drskim, uobraženim i neiskrenim.

poruku da ga očekuje u dvorani. On me šalje da bi doznao da li vam je po volji da se ogledate s Laertom ili ćete odložiti za docnije.

HAMLET: Ja sam veran svojim odlukama. One se slažu sa kraljevim željama; ako je raspoložen, ja sam gotov, sad ili kad mu drago, s pretpostavkom da budem sposoban kao sad.

PLEMIĆ: Kralj, kraljica i svi ostali silaze ovamo.

HAMLET: U dobri čas.

PLEMIĆ: Kraljica želi da progovorite koju nežnu reč sa Laertom pre nego što počnete borbu.

HAMLET: Ona mi daje dobru pouku.

(Plemić izlazi.)

HORACIO: Vi ćete, kneže, izgubiti ovu opkladu.

HAMLET: Ne verujem. Od njegova odlaska u Francusku ja sam se stalno vežbao. Dobiću, blagodareći povoljnim uslovima koje mi on daje. Ali, ne možeš pojmimiti kako mi je teško oko srca. No ipak, ne mari!

HORACIO: Ali, dobri gospodaru . . .

HAMLET: To je prosta budalaština; ali osećam neku vrstu slutnje koja bi uznemirila ženu.

HORACIO: Ako vam srce ne mari za nešto, poslušajte ga. Ja ću ih presresti na putu i reći ću im da vam nije dobro.

HAMLET: Nipošto. Ja prkosim predskazanjima. Ima nekog providenja i u padu jednog vrapca. Ako bude sad, neće biti posle; ako ne bude posle, biće sad; ako neće biti sad, ipak će biti posle. Biti spreman, to je sve. Kad neko ne zna šta ostavlja, šta mări ako rano ostavlja? Neka bude.

(Ulaze Kralj, Kraljica, Laert, plemići, Ozrik i drugi pratioci s mačevima i rukavicama. Sto sa bocama vina.)

KRALJ: Ovamo, Hamlete, primi ovu ruku.

(Kralj stavlja Laertovu ruku u Hamletovu.)

HAMLET: Oprostite mi, uvredio sam vas.

Ali kao plemić, oprostite mi vi.

Svi prisutni ovde znaju, gospodine,

A jamačno ste čuli, da sam kažnjen

Bolnim rastrojstvom. Za sve što uradih
I čime grubo izazvah vam čast,
Prirodu vašu i vaš gnev, — ja ovde
Objavljujem: to je čista ludost bila.
Uvredi l' Hamlet Laerta? — Hamlet ne!
Ako je Hamlet izvan sebe sam,
To nije on, a Laerta uvredi,
Onda to ne čini Hamlet, — Hamlet ne.
Pa ko to radi? — Ludost njegova.
A kad je tako, Hamlet je uvređen.
Ludost je dušman sirotog Hamleta.
~~Gospodine, u ovom skupu tu~~
Nek' me nepriznanje namernoga zla
Pred plemenitim vašim osećanjem
Izvini kao kad bih bacio
Svoju strelu preko kuće, pa onda njom
Pogodio svoga brata.

LAERT: Ja sam tim
Zadovoljan u duši, zbog koje bih
U ovom slučaju najviše i trebô
Na osvetu biti gonjen. Al' s pogledom
Na čast, ja stojim uspravno i neću
Još da se mirim, dok neka starija
Gospoda priznate časti mi ne dadu
Glas za pomirenje, pa da imam tad
Neukaljano ime. Do tog časa
Ja ponuđenu vašu ljubav primam
Kô ljubav, i neću da uvredim nju.

HAMLET: Tu izjavu primam srdačno, i rado
Za opkladu ću boriti se bratsku.
Dajte nam oružje. Haj'te!

LAERT: Jedno meni!
HAMLET: Ja ću vam biti oružje, Laerte.
U mom neznanju vaša će veština,
Kô zvezda kakva kroz najcrnju noć,
Ognjeno da zablista.

LAERT: Gospodine,
Vi mi se rugate.

HAMLET: Ne, ove mi ruke.

KRALJ: Ozriče mladi, mačeve im daj.
Opkladu znate, sinovče Hamlete?

HAMLET: Vrlo dobro, kralj moj. Vaša je milost
Na slabiju se stranu kladila.

KRALJ: Ne bojim se za to. Gledao sam vas oba.
On je bolji, ali dobitak je naš.

LAERT: Ovaj je težak; dajte drugi mač.

(Uzima drugi mač.)

HAMLET: Ovaj je dobar. Jesu li mačevi
Iste dužine?

(Spremaju se za borbu.)

OZRIK: Da, moj dobri kneže.

KRALJ: Metnite čaše vina na taj sto.

Kad Hamlet prvi ili drugi udar da,
Il' ako treći udar odvraća,

Nek' sa svih kula grunu topovi;

Hamletovu će boljem dahu kralj

Napiti, u času biser baciti

Skuplji no što su redom četir' kralja

U danskoj kruni nosila. Dajte čaše!

I neka bubanj trubi govori,

Truba topovima što napolju stoje,

Topovi nebu, a nebesa zemlji:

»Sad kralj napija Hamletu!« Počnite.

A vi, sudije, oštro pazite.

HAMLET: Napred, gospodine.

LAERT: Napred, kneže.

HAMLET: Jedan!

LAERT: Ne.

HAMLET: Sudije!

OZRIK: Udar, sasvim jasan udar.

LAERT: Dobro. Hajd' opet!

KRALJ: Stanite, da napijem,
Hamlete, ovaj biser tvoj je. Evo,
U tvoje zdravlje!

(Trube i topovi iza scene.)

Podajte mu čašu.

HAMLET: Da dovršim ovaj ogled. Ostavite
Začas u stranu. Haj'te!

(Borba.)

Šta velite?

Drugi udar.

LAERT: Dodirnut, dodirnut,
Ja priznajem.

KRALJ: Naš će pobediti sin.

KRALJICA: On je gojazan i kratkoga daha.

Evo ti moga rupca, Hamlete;

Istrljaj čelo, kraljica napija

Za tvoju sreću, Hamlete!

HAMLET: Dobra gospo!

KRALJ: Gertrudo, ne pij!

KRALJICA: Hoću, kralju moj.

Dopusti, molim te.

KRALJ (za sebe): To je otrovana čaša;

al' kasno je već.

HAMLET: Ja još ne smem piti,

Gospo. Odmah ću.

KRALJICA: Da ti ubrišem lice!

LAERT: Pogodiću ga, kralju sad.

KRALJ: Ne držim.

LAERT (za sebe): Pa ipak mi se savest protivi.

HAMLET: Hajd', za treći, Laerte. Vi se samo

Igrate. Molim vas, napadnite svom

Žestinom svojom. Bojim se da vi

Pravite sa mnom šalu.

LAERT: Tako zar

Kažete? Hajd'!

(Bore se.)

OZRIK: S obe strane — ništa.

LAERT: Sad ću vas.

(Laert rani Hamleta.⁸² Zatim u raspaljenosti borbe, pro-
mene rapire, i Hamlet rani Laerta.)

⁸² Laert rani Hamleta za vreme prekida borbe.

KRALJ: Rastavite ih!

Izbezumili se!

HAMLET: Ne, hajdete opet.

(Kraljica padne.)

OZRIK: Gledajte tamo na kraljicu, ho!

HORACIO: Sa obe strane krv. Kako ste, kneže?

OZRIK: Kako ste, Laerte?

LAERT: Ko u zamci ćuk.

Ozriče, ja sam pravedno ubijen

sopstvenom svojom podlošču.

HAMLET: Kako je

Kraljica?

KRALJ: Pala u nesvest videći

Krvava oba.

KRALJICA: Ne, ne, nego piće.

O, dragi Hamlete moj, napitak, piće ...

Ja sam otrovana.

(Umre.)

HAMLET: O zločinstva! Ho!

Zatvorite vrata! Izdaja! Da vidim!

(Laert pada.)

LAERT: Ona je ovde. Vi ste ubijeni,

Hamlete. Nikakva medicina sveta

Spasti vas neće. U vama nema još

Ni za po sata života. Oruđe

To izdajničko u ruci vam je tu,

Nezatupljeno i još otrovano.

Prevara se protiv mene okrenu.

Gle, evo gde ležim, da se nikada

Ne dignem više. — Ne mogu više. — Kralj,

Kralj je svemu krivac.

HAMLET: Šta, otrovan vrh?

Onda na svoje delo, otrove!

(Ubode Kralja.)

SVI: Izdaja! Izdaja!

KRALJ: Odbranite me, prijatelji! Ja sam

Još samo ranjen.
HAMLET: Evo, ti, rodoskvрни,
Ubilački, prokleti kralju. Ispij
To piće! Je li tu taj biser tvoj?
Idi za mojom materom!

(Kralj umire.)

LAERT: Poslužen
Po zasluži. Otrov spremio je sam.
Oprostimo jedan drugom, Hamlete.
Moja i moga oca smrt na tebe
Ne pada, ni tvoja na mene.

(Umre.)

HAMLET: Nek' nebo
Spase te od toga! Idem za tobom. —
Ja mrem, Horacio. Nesrećna kraljice,
Zbogom! A vi, što izgledate bleđi
I drhtite ovde pred nesrećom ovom;
Vi, što ste samo nemi posmatrači
Ovoga čina, kad bi imô kad . . .
Ali smrt, taj surovi stražar, tačan je
Kada nas hvata! O rekao bih vam . . .
Al' neka stoji. Ja mrem, Horacio,
Ti živiš; pa pričaj neobaveštenim
O meni i mojoj stvari pravedno.

HORACIO: Nemojte ni časka verovati to;
Jer ja sam više Rimljanin starinski
No Danac. Još je ostalo pića tog.

(On uzima čašu.)

HAMLET (ustaje): Ako si čovek, daj mi čašu tu.
Ostavi; neba mi, ja ću je uzeti.

(Hamlet baca čašu na pod i pada.)

Dobri Horacio, kakvo ranjeno
Ime bi posle mene ostalo,
Kad se ništa ne bi znalo. Ako ikad,
Ikada srcu tvome bejah drag,
Većitoj sreći nemoj ići još,

U grubom svetu ovom vuci dah
Tegobno, da moju povest pripovedaš.

(Marš i pucnjava u daljini; Ozrik izađe.)

Kakva je ovo ratna uzbuna?
OZRIK (vraćajući se): Mladi Fortibras iz Poljske pobeđno
Ide i engleskim poslanicima
Ratni pozdrav daje.

HAMLET: Ja mrem, Horacio.
Moćni mi otrov savlađuje duh.
Vesti iz Engleske doživeti neću;
Al' proričem da je na mladom Fortinbrasu
Izbor. On ima moj umirujući glas.⁸³
Reci mu to, i krupne i sitne
Okolnosti što su izazvale slom —
Ostalo je ćutanje.

(Umre.)

HORACIO: Plemenito jedno srce prepuče.
Dobru noć, dobri kneže! Horovi
Anđela nek' ti opevaju mir. —

(Marš iza scene.)

Otkuda doboš dolazi ovamo?

(Ulaze Fortibras i engleski poslanici, sa bubnjevima,
zastavama i pratnjom.)

FORTIBRAS: Gde je taj prizor?

HORACIO: Šta bi' želeli
Da vidite? Jad, il' čudo? — Sve je tu.

FORTINBRAS: Ta gomila viče: pokolj! Gordi smrti!
Kakva je bliska svetkovima to
U paklenoj ti ćeliji, te sad
Kneževa tol'ko jednim mahom tek
Krvavo tako pobila si ti!

PRVI POSLANIK: Prizor je grozan, a izveštaj naš

⁸³ Pošto je Klaudije mrtav, Hamlet je sada de facto kralj. Po
ondašnjoj ustavnoj teoriji, glas vladajućeg monarha uticao je na
određivanje naslednika prestola.

Iz Engleske je doš'o prekasno.
 Gluve su uši što bi nas slušale
 Kad pričamo da smo izvršili nalog.
 Da Rozenkranc i Gildensterne su mrtvi,
 Gde ćemo naći za sebe zahvalnost?
 HORACIO: Iz njegovih usta ne,⁸⁴ i kad bi im'o
 Još moći života, da vam zahvali.
 On nije njinu naredio smrt.
 Al' kad ste baš na krvav udar taj
 Prispeli amo, vi iz poljskog rata,
 A vi iz Engleske, izdajte naređenja
 Da ova tela budu izložena
 Na pozornici posmatranja radi;
 I pustite me da svetu ispričam,
 Koji još ne zna kako beše sve.
 Tu ćete čuti za dela svirepa,
 Neprirodna, krvava, za slučaj
 Sudbine, za umorstva slučajna,
 Za smrti zbog lukavog ili nametnutog
 Povoda, i na kraju svega toga, još
 O planovima tajnim što padoše
 Na glave svojih tvoraca baš.⁸⁵ Sve
 Ispričaću vam verno.

FORTINBRAS: Pohitajmo
 Da čujemo i odabrane sve
 Da pozovemo nek' čuju, na skup.
 Što se mene tiče, ja prihvatam s tugom
 Svoj srećan udes. I ja imam još
 Starinska neka prava u toj zemlji,
 Što slučajem srećnim mogu tražit' sad.

HORACIO: I o tome ću imati povoda
 Da govorim, i to iz usta onoga
 Čij' će glas druge za sobom povući.
 Al' požurite da to odmah izvršimo

⁸⁴ Ne iz usta kralja Klaudija.

⁸⁵ *Dela svirepa, neprirodna krvava.* — Ovo se odnosi na kraljev rodoskrvni brak i ubistvo njegovog brata. *Slučaj sudbine* odnosi se na Ofelijinu smrt. *Umorstva slučajna* odnosi se na Polonijevu smrt. *Smrt zbog lukavog ili nametnutog povoda* odnosi se na smrt Rozenkranca i Gildensterne. *Promašeni planovi...* odnosi se na pogibiju koja se sada desila.

Dok duhovi su divlje uzbunjeni,
 Da ne bi došlo više nesreće
 Zbog zabluda ili zavođenja.
 FORTINBRAS: Neka
 Četir' kapetana iznesu Hamleta
 Na estradu, kao ratnika. Jer on bi
 Pokazao se zbilja, pravi kralj,
 Da osta u životu. A u pratnji
 Nek' vojnička svirka i obredi ratni
 Za njega glasno progovore sad.
 Nosite tela. Ovaj prizor tužan
 Za bojište lep je, a ovde je ružan.
 Haj'te, naredite vojnicima paljbu!

(Posmrtni marš. Izlaze noseći leševe. Zatim se čuje topovska paljba.)